

Riksdagens protokoll

Nr 73

4 maj 1972

Debatter m. m.

Torsdagen den 4 maj

Meddelande ang. sammanträden	3
Svar på enkla frågor av:	
herr Svensson i Malmö (vpk) ang. lagligheten av förfarandet att såsom facklig stridsåtgärd innehålla intjänad lön	3
herr Enskog (fp) ang. konsekvenserna för mindre företagare av bestämmelserna om permitteringslön	5
herr Hedin (m) ang. rätten till invalidbostadsbidrag	7
herr Westberg i Ljusdal (fp) om ändrade bestämmelser angående beräkning av ATP-avgift för företagare med inkomst av deltidstjänst	10
herr Larsson i Staffanstorps (c) om ekonomisk kompensation i vissa fall med anledning av förbudet mot användning av amitrol	12
herr Åsling (c) ang. försöksverksamheten med förskola i glesbygd	14
herr Richardson (fp) om vidgad rätt att förena tjänst vid universitet med tjänst inom decentraliserad universitets- utbildning	17
fru Normark (s) ang. viss av SJ bedriven försöksverksamhet med rabatterade veckoslutsresor	19
Herr Hagnell (s) om åtgärder för att motverka den minskade sysselsättningen vid den statliga verkstaden AGV i Gävle	21
herr Petersson i Gäddvik (m) om ersättning till SJ för driftkostnader för försvarsberedskap	24
herr Elmstedt (c) ang. principerna för körkortsåterkallelser	26
fru Nilsson i Kristianstad (c) ang. inrättandet av rökrutor vid grundskolor	28
Miljövärdsforskning, m. m.	30
Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande	54
Studiesocialt stöd	58
Vuxenutbildning, m. m.	91
Svar på enkel fråga av herr Wikström (fp) om fyllnadstjänst- göring för c. o. lärare inom den kommunala vuxenutbild- ningen	95

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 4 maj

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 19 ang. anslag till Miljövårdsforskning och ang. stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet	30
---	----

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 19 ang. anslag till studiesociala åtgärder m. m.	53
Nr 20 ang. studiesocialt stöd	58

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 17 ang. vuxenutbildning, m. m.	91
---	----

Torsdagen den 4 maj

Kl. 11.00

§ 1 Justerades protokollet för den 25 april.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhålles om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden 8–13 maj 1972 för deltagande i möte i London med Nordostatlantiska Fiskerikommissionen.

Stockholm den 4 maj 1972

Georg Åberg

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 3 Meddelande ang. sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Förhandsanmälningarna till de ärenden, som skall företas till avgörande i dag och i morgon, ger vid handen att det inte blir nödvändigt att anordna kvällsplenum i dag och att behandlingen av utskottsbetänkanden vid morgondagens sammanträde kan avslutas senast omkring kl. 15.30.

Middagspausen vid kammarens arbetsplenum tisdagen den 9 maj kommer att utsträckas till 2 1/2 timme och omfatta tiden från omkring kl. 17.00 till kl. 19.30.

Arbetsplena avslutas onsdagen den 10 maj och fredagen den 19 maj senast omkring kl. 17.30 och tisdagen den 16 maj senast omkring kl. 18.00.

Fredagen den 12 maj hålles såsom tidigare meddelats icke något plenum.

§ 4 Ang. lagligheten av förfarandet att såsom facklig stridsåtgärd innehålla intjänad lön

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) i kammarens protokoll för den 18 april intagna fråga, nr 171, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat justitieministern om han anser innehållande av intjänade lönedel vara en legalt tillåten och lämplig facklig stridsåtgärd. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Frågan om en facklig stridsåtgärd är lämplig eller inte får i första hand bedömas av arbetsmarknadens parter. Gör någon part gällande att en

Torsdagen den

4 maj 1972

*Ang. lagligheten av
förfarandet att
såsom facklig strids-
åtgärd innehålla
intjänad lön*

sådan åtgärd inte är legalt tillåten, är detta en fråga som skall avgöras av arbetsdomstolen. Mot denna bakgrund är jag inte beredd att göra något uttalande med anledning av herr Svenssons fråga.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret. I flera fall har arbetsköpare vid konflikt hållit inne medel som intjänats av de anställda före konflikten. Det rör sig här om en allvarlig allmän rättsfråga. Det finns nu ingen lag som reglerar just sådana fall. Men på alla avsnitt där lagar existerar, som reglerar köp eller byte av vara och tjänst, vore ett liknande förfarande stridande mot lagens princip. Har jag sålt en vara eller tjänst, ger lagen mig rätt att utfå ersättning. Har jag köpt vara eller tjänst, är jag skyldig att utge köpeskillning på avtalat eller sedvanligt sätt. Om jag i annat hänseende är i tvist med säljaren har jag fördenskuil inte rätt att godtyckligt innehålla köpeskillning. En rättmätig fordran får i princip inte innehållas som påtryckning i tvist som rör en helt annan transaktion.

En lönearbetare skulle aldrig kunna handla så som vissa arbetsköpare nu handlar. Om jag t. ex. arbetar på televerket och där utbryter konflikt, får jag fördenskuil inte som motåtgärd vägra betala min telefonräkning. Då skulle hela rättsmaskineriet snabbt börja rulla emot mig. Men om arbetsköparen i en konflikt vägrar betala ut ersättning för redan fullgjort arbete, arbete som inte har med konflikten att göra -- då godtas detta utan vidare av staten.

En sådan praxis kan bli ett mäktigt redskap i kapitalägarnas händer. Man kan på det sättet försvaga arbetarnas ekonomi och förmåga att föra konflikten. I motsvarande mån kan man godtyckligt förstärka sina egna fonder. Så mycket allvarigare är det hela som det i vissa branscher, bl. a. Byggnads, förekommer att arbetarna vid vissa tidpunkter har betydande belopp inestående.

Detta är ingen enbart facklig eller arbetsrättslig fråga. Det är en stor, allmän rättsfråga. Problemet är huruvida det som är förbjudet för flertalet skall vara tillåtet för vissa, bara därför att de senare tillhör kapitalägarnas klass. Representanter för de anställda och deras organisationer har förklarat att de inte anser sig kunna göra något åt den här frågan. Jag vill därför gå vidare med frågan till inrikesministern: Är statsrådet och regeringen i övrigt beredda att lagstiftningsvägen undanröja arbetsköparnas möjligheter att utöva den här påtalade typen av otillbörliga påtryckningar?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har förfrågat mig hos ett antal arbetsrättsexperter i anslutning till denna fråga, men jag kunde inte från dessa få något besked om fall som passade in på frågeställningen. Jag vet inte om man över huvud taget kan utgå från att det gäller en stridsåtgärd. Frågan är om det inte är ett avtalsbrott, om man inte betalar ut den lön som man är skyldig att utge enligt lag. Men eftersom jag inte känner de närmare omständigheterna kring detta förfarande, som herr Svensson i Malmö tycks mena skulle vara allmänt förekommande, kan jag faktiskt inte göra något

uttalande, utan frågan måste bli föremål för prövning i den ordning som jag har angivit.

Vi har inte något domstolsutslag här i Sverige som kan ge oss vägledning. Det har visserligen i USA förekommit ett rättsfall i högsta domstolen, där utslaget blev att innehållandet av intjänad lön inte är en laglig stridsåtgärd, men jag har som sagt inte möjlighet att på denna korta tid ge annat svar än det jag har lämnat.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag har nu aldrig sagt att detta skulle vara allmänt förekommande. Jag har sagt att det har börjat förekomma, och det är väl däri som faran ligger. Huruvida innehållandet skulle vara att betrakta som stridsåtgärd eller ej är väl en definitionsfråga. Faktum är att innehållandet har inträffat i samband med konflikt.

Men vad jag är mest missnöjd med i inrikesministerns svar är att statsrådet inte anlägger den allmänrättsliga aspekten på detta utan ser det enbart som en lämplighetsfråga, en avtalsangelägenhet som skall avgöras av en specialdomstol. Det finns ju en stor mängd frågor som berör förhållandet arbetsköpare--arbetstagare men som absolut inte kan överlämnas till arbetsdomstol. Om exempelvis arbetsköparen slår den anställda på arbetsplatsen, är det uppenbart en allmän rättsfråga och inte en fråga som skall avgöras i arbetsdomstol. Och jag vill göra gällande att det här är fråga om ett likartat fall. Det är inte ett fall där parterna i en specialdomstol avgör om förfarandet är riktigt eller inte.

Den typ av innehållande som det här rör sig om strider så pass gravt och klart mot de rättsprinciper som i någorlunda analoga fall gäller på alla andra områden i samhället, att den bör betraktas som en allmän rättsfråga. Oavsett detta kvarstår ju möjligheten att genom en lagstiftningsåtgärd täcka upp detta och beta arbetsköparen möjligheten att vidta denna typ av tvivelaktiga åtgärder mot de arbetande.

Jag upprepar alltså min fråga: Kan regeringen tänka sig möjligheten att lagstiftningsvägen täppa till denna lucka i lagen?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Det är självklart att jag, om någon av parterna gör en framställning i en sådan sak och kan ge goda motiveringar för att det brister i nuvarande ordning, absolut är inställd på att pröva en dylik framställning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. konsekvenserna för mindre företagare av bestämmelserna om permitteringslön

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Enskogs (fp) i kammarens protokoll för den 21 april intagna fråga, nr 181, och anförde:

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig vilka åtgärder jag kommer

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Ang. konsekvenserna för mindre företagare av bestämmelserna om permitteringslön

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. konsekvenser-
na för mindre före-
tagare av bestäm-
melserna om
permitteringslön*

att vidta för att mildra konsekvenserna för mindre företagare exempelvis med en anställd över 55 år som på grund av minskad verksamhet måste sägas upp – av gällande bestämmelser om permitteringslön i sex månader vilka kan medföra att företagaren tvingas begära sig i konkurs.

Tanken bakom lagen om anställningsskydd för vissa arbetstagare har varit att uppsägning bör planeras i så god tid att arbetstagaren får rimligt rådrum att skaffa nytt arbete. Någon ändring av denna huvudprincip anser jag inte bör komma i fråga. Erfarenheterna i övrigt av lagen kommer att beaktas av utredningen om ökad anställningstrygghet m. m., som behandlar frågan om uppsägningsskydd för alla arbetstagare, inte bara de äldre. Utredningen beräknas lägga fram sitt förslag vid årsskiftet 1972–1973.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på frågan. Anledningen till den var att den lag som antogs i början på juni förra året och som började tillämpas när författningen kom ut från trycket en vecka senare fått sådana konsekvenser för vissa företagare att de inte kunnat fortsätta verksamheten. Det har hänt att företagare satts i konkurs därför att de inte kunnat betala full lön under sex månaders uppsägningstid, då personal varit friställd och fått avgångsvederlag.

Jag har vidare fått en förfrågan från en mässförening vid ett statligt företag om hur man där skall kunna avveckla den rörelse som personalen vid företaget är ansvarig för i samband med att verksamheten på arbetsplatsen minskar så mycket att man bedömer det omöjligt att driva mässen i fortsättningen. Mässrörelsen har drivits så att den givit varken vinst eller förlust, och några fonder finns inte. Skulle man i detta fall bli tvungen att utge både vederlag och lön i sex månader, skulle det medföra svåra påfrestningar för personalen vid detta statliga företag. Jag rådde vederbörande att avveckla rörelsen först efter det att minst sex månader gått, så att föreningens anställda fått lagstadgad uppsägningstid. De ökade kostnaderna måste klaras genom höjt pris på luncherna under avvecklingstiden.

I detta fall har ägarna, dvs. mässföreningen som är lika med personalen vid företaget, inte alls kunnat påverka det beslut som fattats om minskning av personalstyrkan och som är huvudorsaken till att lunchserveringen måste avvecklas. På samma sätt är det för andra mindre företagare som på grund av olika orsaker tvingas minska sin rörelse. Det kan vara statliga beslut, det kan vara modesvängningar t. ex. för frisörer när det blir omodernt att klippa håret – som är den egentliga orsaken, men det är ägarna som i regel utan hjälp får försöka klara omställningen. Man kan fråga sig om detta var förutsatt.

Jag noterar att statsrådet nu uttalar att erfarenheterna i övrigt av lagen kommer att beaktas av utredningen om ökad anställningstrygghet m. m., som behandlar frågan om uppsägningsskydd för alla arbetstagare, inte bara de äldre. Jag hoppas att denna utredning också tar upp det problem som jag har anfört.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag måste säga herr Enskog att de kostnader som företagaren belastas med i samband med uppsägningen naturligtvis är likvärdiga med andra kostnader som företagaren kan ha. Han har en lokal förhyrd på viss tid, och han kan alltså vara tvingad att betala lokalen också. Hela den här lagstiftningen har kommit till som ett skydd för den anställde. Det råder inget tvivel om det. Det går ju inte att ta mycket långtgående hänsyn till företagaren, om man samtidigt skall kunna ge den anställde den trygghet som vi eftersträvar. Därför ställs det vissa krav på dem som skall driva företag i det här landet, och jag är medveten om att det kan finnas någon enstaka företagare som får svårigheter på grund av den här lagstiftningen. Men om han i god tid ställer in sig på att avveckla rörelsen, så har han möjligheter att säga upp personalen utan extra kostnader. Företagaren kan ju tillgodogöra sig den anställdes arbete under hela uppsägningstiden, och i ett sådant fall behöver han inte i och för sig göra någon förlust.

Jag vill ånyo peka på att det är omöjligt att tillmötesgå arbetsgivaren så långt att man förlorar syftet med denna lagstiftning.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Även jag tycker att det är bra att den anställdes trygghet har ordnats genom denna lag. Men jag har velat peka på konsekvenser som uppstått till följd av lagen, och jag tänker speciellt på dem som drabbades just när lagen trädde i kraft. Det gick ju mycket snabbt. De hade inte kunnat förutse att det skulle bli så stora konsekvenser för dem som det i verkligheten blev.

Det är bl. a. detta som gjort att jag har tagit upp denna fråga, och jag hoppas att den frågan också kommer att behandlas av den utredning som inrikesministern har talat om.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. rätten till invalidbostadsbidrag

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Hedins (m) i kammarens protokoll för den 28 april intagna fråga, nr 194, och anförde:

Herr talman! Herr Hedin har frågat mig, om jag anser att invalidbostadsbidrag bör kunna utgå för t. ex. installation av hiss, avsedd att möjliggöra för svårt handikappad person att ta sig till sådant särskilt utrymme i anslutning till bostaden som är inrett för gymnastik och daglig träning, i de fall läkare intygar sådan verksamhets oundgängliga nödvändighet i det enskilda fallet.

Enligt gällande bestämmelser utgår invalidbostadsbidrag för sådan inredning av bostadslägenhet och i vissa fall sådant extra lägenhetsutrymme som bl. a. rörelsehindrad invalid behöver. Bidrag utgår med högst 15 000 kronor för varje lägenhet och får överstiga detta belopp endast i den mån det avser hydraulisk lyftanordning. Enligt den praxis som har

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. rätten till
invalidbostadsbidrag*

utbildats på området utgår bidrag dock inte för anordningar i samband med rehabilitering och funktionsträning.

Handikapputredningen väntas inom kort avge betänkande rörande bl. a. invalidbostadsbidrag. Enligt vad jag har erfärut kommer utredningen att där ta upp frågan huruvida bidrag bör utgå för bl. a. åtgärder för rehabilitering och funktionsträning. Det av herr Hedin berörda spörsmålet får prövas på grundval av utredningens förslag.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga. Den är liksom flertalet frågor här i riksdagen föranledd av ett konkret fall. Det är en person i Nyköping som har begärt invalidbostadsbidrag men fått avslag av bostadsstyrelsen. Han har överklagat till Kungl. Maj:t, och nu vidhåller bostadsstyrelsen sin inställning trots att länsbostadsnämnden tillstyrkt.

Det gäller en hiss ned till källaren där vederbörande har ett gymnastikrum. Enligt läkarintyg är han beroende av den träning han skulle få där för att upprätthålla livsnödvändiga funktioner. Jag är medveten om att man inte kan diskutera ett konkret fall, i synnerhet som det ligger under prövning hos Kungl. Maj:t, men jag ville bara ta upp frågan rent principiellt. Lydelsen av räntelånekungörelsen, 22 §, redovisades av statsrådet. Där framgår bl. a. att det kan utgå bidrag överstigande 15 000 kronor, om det avser hydraulisk lyftanordning. I anvisningarna sägs att med hydraulisk lyftanordning jämföras lyftanordning av annan likvärdig konstruktion, t. ex. elektrisk hiss.

Jag menar därför att man enligt dessa och andra formuleringar i anvisningarna skulle kunna ge bidrag i detta fall. Så har länsbostadsnämnden bedömt saken. Jag tycker att myndigheterna rent principiellt bör vara positiva och inte liksom hänga upp sig på formuleringar som kanske är något oklara. Jag tycker alltså att man skall försöka gå så långt som möjligt för att ge bidrag i ett sådant fall som detta.

Statsrådet säger att det enligt utbildad praxis inte kan utgå sådana bidrag till rehabilitering och funktionsträning. Enligt uppgifter jag har fått har man i andra liknande fall givit bidrag till just en sådan här hissanordning. Jag skall be statsrådet att titta på det förhållandet när frågan kommer upp i departementet.

Sedan hänvisade statsrådet till handikapputredningen, som snart kommer att avge sitt betänkande. Men om man skall avvakta den utredningen får man kanske dröja väldigt länge med att behandla frågan; betänkandet skall förmodar jag - ut på remiss, och det kan ta åtskillig tid innan det kan bli något definitivt resultat som följd av den utredningen. Jag hoppas alltså att detta fall kan bedömas oavsett vad handikapputredningen säger. Enligt min mening borde man enligt de utredningar som finns i föreliggande fall utan vidare kunna ge bidrag.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Som herr Hedin själv framhåller skall vi inte här i riksdagen diskutera enskilda fall. Jag vill emellertid understryka att handläggningen av dessa frågor sker med beaktande av att det rör sig om

angelägna ting för de personer det gäller. Jag har en känsla av att arbetsmarknadsverket verkligen har vinnlagt sig om att göra mycket liberala tolkningar av gällande bestämmelser.

Men det bör kanske också erinras om att de sökande själva, de som önskar få detta stöd från samhället, i god tid skall ta kontakt med myndigheter. Bostaden kanske skulle kunna inrättas på ett helt annat sätt, så att den blev bättre för vederbörande men ändå inte medförde alltför stora kostnader. Jag har inte anledning att uttala mig om just det fall som herr Hedin berörde, men ibland kan man faktiskt säga att det brister hos de sökande, som inte i god tid har tagit kontakt med myndigheterna och valt de mest ändamålsenliga lösningarna.

Det är självklart att vi i departementet noggrant prövar ärenden av detta slag och överväger om det kan finnas särskilda skäl att göra avsteg från gällande principer.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag tackar inte minst för detta svar, som andas en väldigt positiv inställning till denna och liknande frågor.

Jag förstår också statsrådets inställning att de sökande i god tid bör ta kontakt med myndigheterna och förvissa sig om vilka vägar de skall gå. När det gäller det konkreta fall som jag har tagit upp har länsbostadsnämnden sagt att den inte kunde finna att bostaden kunde inrättas på något annat sätt utan att de planerade åtgärderna var de enda rimliga och riktiga för att klara situationen. Men detta kommer ju statsrådet att få pröva senare.

Jag tycker att det bör ankomma på myndigheterna och i sista hand på departementet att, om det mot förmodan finns formella hinder för att ge bidrag som söks, visa på andra vägar och också att förvissa sig om att andra vägar är framkomliga. Jag vet att man ofta vill skylla ifrån sig och säga att "det här skall gå den och den vägen" utan att ta reda på om det verkligen går att komma fram den vägen. Man hänvisar t. ex. till landsting utan att undersöka om landstinget över huvud taget kan tänka sig att träda till i sådana här sammanhang.

Jag hoppas alltså att man, när denna fråga kommer att prövas, undersöker eventuella alternativa möjligheter, om man mot förmodan finner att det är helt omöjligt att bifalla ansökan om bidrag.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Hedin får inte glömma att vissa gränser finns uppdragna för vad som ankommer på stat och vad som ankommer på kommun, antingen det är landsting eller primärkommun. Det kan göra att statens representanter ibland måste säga att "det är inte på oss det ankommer", och man tar därmed inte ställning till hur frågan skall bedömas av det organ som enligt gällande ordning har att bedöma den och har medel anvisade härför. Jag vill säga att man inte generellt kan klandra en statlig myndighet för att den visar ifrån sig ett ärende. Lika väl kan man naturligtvis tänka sig att kommunen ibland måste säga att "det ankommer inte på oss".

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
4 maj 1972

Om ändrade bestämmelser angående beräkning av ATP-avgift för företagare med inkomst av deltidstjänst

§ 7 Om ändrade bestämmelser angående beräkning av ATP-avgift för företagare med inkomst av deltidstjänst

Herr socialministern ASPLING erhöill ordet för att besvara herr Westbergs i Ljusdal (fp) i kammarrens protokoll för den 27 april intagna fråga, nr 189, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat om jag är beredd att överväga en sådan ändring av gällande bestämmelser att en företagare, som vid sidan av sin inkomst som sådan också har inkomst av deltidstjänst, vid beräkningen av den ATP-avgift som skall erläggas på grund av hans inkomster som egen företagare får tillgodogöra sig den del av basbeloppsavdraget som inte kan utnyttjas av hans arbetsgivare.

Till grund för beräkning av avgift för tilläggspension ligger den pensionsgrundande inkomsten. Denna utgörs av summan av den försäkrades inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete, sedan därifrån avdragits det vid årets ingång gällande basbeloppet. Vidare bortses från inkomst utöver sju och en halv gånger basbeloppet.

Avgift för den del av den pensionsgrundande inkomsten som utgör inkomst av anställning erläggs av arbetsgivaren genom arbetsgivaravgift. Avgift för den del av den pensionsgrundande inkomsten som härrör från inkomst av annat förvärvsarbete erläggs däremot av den försäkrade själv genom tilläggspensionsavgift. Arbetsgivaravgiften är av kollektiv natur och bygger på den antagna pensionsgrundande inkomsten för samtliga anställda. Sålunda beräknas arbetsgivaravgiften på arbetsgivarens totala lönekostnad sedan därifrån avdragits produkten av basbeloppet och antalet årsarbetare. Med en årsarbetare förstås en anställd som arbetat hela året på heltid. Den som varit anställd i mindre omfattning medräknas i motsvarande mån.

Tilläggspensionsavgiften, som alltså erläggs av den försäkrade själv, betalas enbart på den del av den pensionsgrundande inkomsten som återstår sedan från den försäkrades totala inkomster avdragits basbeloppet och hans inkomst av anställning. Härav följer att i detta fall råder full överensstämmelse mellan avgiftspliktig och pensionsgrundande inkomst, med andra ord den försäkrade själv betalar avgift endast för den del av företagarinkomsten som ger honom rätt till pension.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga. Av svaret att döma skulle jag vara ute i ogjort väder. I svaret sägs bl. a.: "Till grund för beräkning av avgift för tilläggspension ligger den pensionsgrundande inkomsten. Denna utgörs av summan av den försäkrades inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete, sedan därifrån avdragits det vid årets ingång gällande basbeloppet."

Man skulle alltså få i ett sådant här fall dra ifrån hela basbeloppet. Men i så fall är jag felunderrättad och inte bara jag utan också riksdagens upplysningstjänst som har nämnt följande fall:

"En person har såsom arbetsinkomst dels 8 000 kronor på grund av verksamhet i en egen rörelse, dels 10 000 kronor på grund av sex månaders anställning. För den sistnämnda inkomsten erlägger arbetsgiva-

ren arbetsgivaravgift som beräknas på lönen minskad med hälften av basbeloppet, -- -- -. Den försäkrade är skyldig att själv erlägga egenavgift till pensioneringen på inkomsten av rörelsen. Eftersom avdraget för basbeloppet vid beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten i första hand skall göras på inkomsten av anställning och denna inkomst i förevarande fall överstiger basbeloppet, skall egenavgift beräknas på hela inkomsten av förvärvsarbete. Resultatet i detta fall kan sägas vara att pensionsavgift erläggs för inkomster på -- -- 14 800 kronor men den pensionsgrundande inkomsten stannar vid -- -- 11 600 kronor, eller med andra ord att de pensionsavgifter som arbetsgivaren erlägger för den försäkrade inte i sin helhet får någon motsvarighet i pensionspoäng för den försäkrade.”

Nu undrar jag vem som har rätt, om det är socialministern eller riksdagens upplysningstjänst. För mig förefaller det vara naturligt att den här företagaren, som kan vara en deltidjordbrukare, får dra ifrån den del av basbeloppet som återstår sedan hans arbetsgivare har dragit sin del, att han får dra ifrån den, det som ej utnyttjas av arbetsgivaren när han skall betala ATP-avgift för inkomsten från rörelsen. Så tycks inte vara fallet enligt upplysningstjänsten, men enligt socialministern är det så.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal kan lita på de uppgifter som lämnas från den här bänken. Jag har en känsla av att det är herr Westberg som inte har helt fångat in de här frågeställningarna.

Jag vill gärna tillägga, herr talman, att frågan om pensionsreglerna vid blandade företagare och anställningsinkomster har, efter motioner, varit föremål för uppmärksamhet i riksdagen alltsedan tillkomsten av tilläggs-pensioneringen och senast vid 1971 års riksdag. Riksdagen har varje gång avvisat yrkanden om översyn av avgiftssystemet. Vid behandlingen av motioner i ärendet vid 1970 års riksdag avgavs yttrande av riksförsäkringsverket över frågan om införande av ett mera selektivt sätt att bestämma avgifterna. Verket konstaterade då att detta skulle vara förenat med betydande svårigheter och att förfarandet bl. a. kunde förutses medföra en icke oväsentlig arbetsökning för de lokala skattemyndigheterna och arbetsgivarna.

Även riksdagen har gång efter annan pekat på de vanskligheter som möter om man rubbar det nuvarande avgiftssystemet. Därvid har anmärkts att tilläggs-pensioneringen bygger på -- och det vill jag fästa uppmärksamheten på -- ett fördelningssystem, att arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt, att registreringen av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad och att det på grund härav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng. Riksdagen har även ansett att ett genomförande av ändringar till ett mera selektivt sätt att bestämma arbetsgivaravgiften skulle äventyra de mycket stora fördelar som är förenade med tilläggs-pensioneringens enhetliga uppbyggnad.

Mot den bakgrund som här redovisats har riksdagen avvisat alla sådana här propåer.

Herr talman! Jag har velat göra detta tillägg för att herr Westberg skall

*Om ekonomisk
kompensation i
vissa fall med an-
ledning av förbu-
det mot använd-
ning av amitrol*

observera att dessa frågor sannerligen har varit föremål för riksdagens ingående behandling tidigare.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Av socialministerns senaste anförande att döma stämmer inte vad som sägs i svaret. Nu talar han om vanskligheterna och svårigheterna att rätta till det här förhållandet, men i svaret sägs att det "råder full överensstämmelse mellan avgiftspliktig och pensionsgrundande inkomst". I så fall skulle det inte vara något problem alls, och man skulle inte behöva vidta några åtgärder.

Såvitt jag kan förstå är alltså upplysningstjänstens uppgifter riktiga -- att en företagare som har deltidstjänst får betala större ATP-avgift än han rätterligen skulle göra om han fick utnyttja basbeloppsavdraget till dess fulla storlek.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Westbergs senaste inlägg vill jag understryka att den bristande överensstämmelse som ibland föreligger mellan avgifter och förmåner inte går ut över den försäkrades rätt till pension. Han får alltid rätt till pension för alla förvärvsinkomster som överstiger basbeloppet och understiger det för alla försäkrade föreskrivna maximibeloppet.

Likaledes vill jag understryka, som jag har framhållit i svaret, att den försäkrade aldrig behöver betala avgift för större inkomst än som ger honom rätt till pension.

Herr Westberg kan lita på dessa uppgifter.

Herr talmannen anmälde att herr Westberg i Ljusdal anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare anförande i denna debatt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om ekonomisk kompensation i vissa fall med anledning av förbudet mot användning av amitrol

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Larssons i Staffanstorp (c) i kammarens protokoll för den 28 april intagna fråga, nr 196, till herr jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Herr Larsson i Staffanstorp har frågat jordbruksministern om han anser att staten bör lämna ekonomisk kompensation till de förbrukare som ovetande om amitrolets skadlighet redan inför växtskyddssäsongen hunnit inköpa vissa kvantiteter av ämnet när amitrolförbudet kom. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Den 18 april 1972 beslöt giftnämnden bl. a. att med omedelbar verkan avregistrera alla amitrolpreparat. Till följd härav får sådana preparat inte längre saluhållas, överlåtas eller användas. Någon lagstadgad rätt till ersättning av statsmedel vid förlust på grund av en sådan åtgärd föreligger

inte. Inte heller på andra grunder har utgetts någon ersättning i sådana fall. Några skäl att avvika från denna princip synes inte föreligga med anledning av giftnämndens nu ifrågavarande beslut.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Aspling för svaret. Men nog tycker jag att det måste vara fel att i sådana fall som här föreligger knäsattna en generell princip. Man måste ju betänka att i dessa fall kom förbudet totalt överraskande. Förbrukarna var helt ovetande om medlets nu omtalade skadlighet, och därför kom förbudet mot dess användning närmast som en chock för många av dem.

Amitrolets toxicitet, angiven i LD 50-värden, har inte heller tidigare tytt på att spridningsförbud var att vänta. Även för experterna kom resultatet av arbetarskyddsstyrelsens utredning om amitrolets sjukdomsalstrande egenskaper mycket överraskande. Uppenbarligen har dock hanteringen av medlet i de här aktuella fallen varit värdslös. Jag skall emellertid inte gå in på det. Men jag vill verifiera att giftnämnden ansåg sig tvungen att på grundval av de till sammanträdet lämnade rapporterna meddela detta förbud omgående.

Förbrukarna hade emellertid vid denna tidpunkt redan inköpt medlet för den kvickrotsbekämpning som det är avsett till. Utsädeshavren, som säkerligen också var inköpt, kan man givetvis så ut på de här aktuella arealerna. Skörden kommer dock att bli mindre, därför att man inte kan bekämpa ogräset. Det rör sig om inte helt oväsentliga förluster. Jag kan nämna att man beräknar att det är fråga om 60 000 hektar, och skördeförlusten kan man mycket lätt räkna ut genom de försök som tidigare gjorts. Till detta kommer så värdet av de 40 000 kg amitrolpreparat som gått ut i handeln.

Jordbruket har absolut ingen åstundan att använda medel som kan vara skadliga för människor och djur. Men ekonomiska förluster som på detta sätt oturligt och slumpmässigt drabbar enskilda människor på grund av statliga åtgärder och beslut bör givetvis bäras av det allmänna och inte av den enskilde. Jag tycker därför att det bara är ett helt kategoriskt konstaterande socialministern gör när han säger att det inte varit brukligt att ersätta sådana här förluster. Det kan ju finnas fall, herr statsråd, då det i varje fall kan vara lämpligt att göra det.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Helt överraskande kan ju inte det här förbudet ha kommit, herr Larsson i Staffanstorp, därför att giftnämnden har, såvitt jag vet, behandlat frågan vid ett par tillfällen. Och herr Larsson kan väl inte mena att giftnämnden skulle uppskjuta ett beslut om förbud mot bekämpningsmedel, när det efter företagen utredning har konstaterats att risker är förenade med preparatets användning.

Sedan vill jag bara säga, herr talman, att frågan om ekonomisk kompensation i anledning av ingripanden enligt bekämpningsmedelsförordningen har diskuterats i riksdagen vid flera tillfällen. Jag erinrar endast om att 1967 års riksdag tagit ställning i denna fråga och klart deklarerat att ersättning i sådana här fall principiellt inte utgår.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om ekonomisk
kompensation i
vissa fall med an-
ledning av förbu-
det mot använd-
ning av amitrol*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. försöksverk-
samheten med
förskola i glesbygd*

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag hoppas, statsrådet Aspling, att det framgick av vad jag sade att jag inte har någonting att invända mot giftnämndens fattade beslut, därför att om preparatet konstaterats vara farligt skall vi naturligtvis inte använda det. Som jag sade har inte ens experterna haft reda på att medlet var farligt; först ett par dagar före giftnämndens beslut förelåg denna rapport. Det har inte i tabellerna varit klassificerat på sådant sätt att man kunde vänta sig ett förbud. Människor på olika platser har därför blivit helt överraskade av förbudet, som har fått ekonomiska följdverkningar för dem. Det är dessa ekonomiska aspekter som jag här har velat framhålla och understryka.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Larsson i Staffanstorp är ju själv ledamot av giftnämnden och bör därför känna till att nämnden självfallet kan komma att ställas inför frågor, där omedelbara beslut måste fattas. Det har varit fallet här. Som jag sagt har denna fråga sannerligen inte kommit överraskande, eftersom vi under en lång tid har fört debatter och diskussioner och läst artiklar i tidningarna om de uppenbara riskerna med amitrolpreparat.

Beträffande ersättningsfrågan hänvisar jag bara till vad jag sagt tidigare, att riksdagen har diskuterat denna fråga ingående och då tagit ställning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. försöksverksamheten med förskola i glesbygd

Statsrådet fru ODHNOFF erhöll ordet för att besvara herr *Åslings* (c) i kammarens protokoll för den 26 april intagna fråga, nr 184, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Åsling har frågat utbildningsministern om han är beredd medverka till att den med framgång bedrivna försöksverksamheten med förskoleverksamhet i glesbygd utökas till att innefatta ytterligare glesbygdskommuner.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Från socialhuvudtitelns anslag Bidrag till social hemhjälp kan sedan budgetåret 1968/69 utgå bidrag till försöksverksamhet med särskilda insatser för vård och service i glesbygder. Sedan år 1970 omfattar försöksverksamheten även bl. a. lekskoleverksamhet i glesbygdsområden. Denna försöksverksamhet har fått betydande omfattning, och bidrag har hittills anvisats för ett drygt tjugotal lekskoleprojekt. Avsikten med dessa försöksprojekt är att få fram praktiska erfarenheter som kan ligga till grund för ställningstaganden om hur en mera allmän lekskoleverksamhet i landets glesbygdsområden kan utformas. Inom försöksverksamheten prövas olika organisatoriska lösningar när det gäller gruppstorlekar, restider, vistelsetider, personal, samordning med grundskolans lågstadium etc. Utvärderingen av de hittills vunna erfarenheterna pågår.

Torsdagen den
4 maj 1972*Ang. försöksverk-
samheten med
förskola i glesbygd*

Frågan om bidrag till projekt som ingår i försöksverksamheten prövas av Kungl. Maj:t efter framställning eller yttrande från socialstyrelsen, som centralt leder försöksverksamheten i samråd med bl. a. 1968 års barnstugeutredning och Svenska kommunförbundet.

Den av staten understödda försöksverksamheten med lekskoleverksamhet i glesbygdsområden har successivt utvidgats. Enligt vad jag inhämtat behandlar socialstyrelsen för närvarande ett antal framställningar avseende ytterligare försöksprojekt.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga, även om jag hade hoppats på en mera klart uttalad viljeinriktning när det gäller den framtida utvecklingen av den försöksverksamhet som det här gäller.

Som framgår av svaret vill ett stort antal kommuner starta denna typ av verksamhet. I Jämtlands län är t. ex. intresset så stort att mycket talar för att hela länet skulle inordnas i en försöksverksamhet av denna karaktär. Detta är ett väsentligt problem för glesbygden, men det är också ett problem för glesbygdens tätorter. Också till sådana tätorter måste barnen nämligen transporteras med skolskjuts för att komma i åtnjutande av undervisning. Därför finns det även där ett stort intresse för en förskola eller lekskola av glesbygdsmodell.

Integrationen med lågstadiet är inte bara en organisatorisk och därmed en ekonomisk nödvändighet, utan den har också ett egenvärde. Eftersom glesbygdsförskolan framför allt syftar till social kontakt är denna integration särskilt lämplig. Och eftersom man på detta sätt även bör ha goda utsikter att längre än eljest upprätthålla den nuvarande skolorganisationen och behålla de små bygdeskolorna är frågan dessutom en allmänt skolorganisatorisk fråga av mycket stor betydelse. Detta har för övrigt påpekats av glesbygdsutredningen.

Jag tror att det är viktigt att man har en generös syn på de former i vilka kommunerna väljer att organisera förskolorna för att så långt möjligt ansluta till lokala förutsättningar. Man bör t. ex. som assistenter kunna anlita hemmafruar och annan lokal arbetskraft under förutsättning att de får handledning och stöd av befintliga lärare och förskollärare med ansvar för tillsynen av förskolan i en hel kommun. Jag hoppas att man vid handläggningen av ärendena tar hänsyn till detta och även beaktar att det är angeläget för kommunerna och medborgarna i glesbygderna att förskolan också i glesbygden kan utvecklas och få det stöd som den förtjänar.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Det råder inga delade meningar om värdet av denna försöksverksamhet ute i glesbygderna och inte heller om viljeinriktningen; försöksverksamheten skall drivas vidare. Men man kan ännu inte på det underlag vi har dra några slutsatser om hur förskoleverksamheten skall organiseras i glesbygderna. Vi har en rad olika projekt i gång, och andra är, som jag nämnde i svaret, under prövning i socialstyrelsen. Det är alltså för tidigt att uttala sig om utvecklingslinjerna för den fortsatta

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. försöksverk-
samheten med
förskola i glesbygd*

verksamheten.

I många glesbygdskommuner har man gjort en utomordentlig insats både för att rädda sina nedläggningshotade byskolor och för att bredda underlaget för verksamheten genom att starta förskolor. De möjligheter som herr Åsling nämnde, nämligen att som assistenter anställa hemmafruar och annan lokal arbetskraft, har man redan i pågående projekt använt sig av.

Jag tycker att det är väsentligt att man här har ett samarbete mellan skolstyrelse och social centralnämnd och att man kan samordna denna verksamhet med familjedaghemmens, med den uppsökande verksamheten, med verksamheten för handikappade barn osv. Sådana och andra socialt angelägna problem måste ju också lösas inom ramen för förskoleverksamheten.

Herr Åsling talade om den modell som tillämpas i Ströms kommun, nämligen att lågstadielärare vidgar sitt område till förskolan med hjälp av assistent och förskolekonsulent. Jag tycker att det skulle vara intressant att också få den alternativa utformningen belyst, dvs. att förskolläraren följer barnen upp i lågstadiet och då har bistånd av assistent och lågstadiekonsulent. Också som pedagogiskt experiment kan ett sådant utbyte av lärarkrafter vara värdefullt.

Det är en fråga försökssynpunkt stor och väsentlig verksamhet som nu pågår ute i glesbygderna. Men vi ser den dessutom som en socialt synnerligen angelägen verksamhet, och det är också ur den aspekten som bidragen bedöms.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag är tacksam för denna komplettering av svaret därför att den andas en väsentligt större vilja att gå vidare på den inslagna vägen och tillvarata de potentiella möjligheter till undervisning och social service i glesbygderna som förskolan ändå erbjuder. Det finns alltså inga delade meningar beträffande förskolans betydelse för glesbygden, och jag tackar statsrådet för det konstaterandet.

När det gäller underlaget för att gå vidare och beakta den försöksverksamhet som redan är i gång är det riktigt att den tid under vilken försöksverksamheten har bedrivits är alltför kort för att man skall kunna dra några långtgående slutsatser. Just därför vill jag betona att de centrala myndigheterna bör visa generositet gentemot de kommuner som nu ansöker om att få införa förskola, generositet såväl beträffande antalet kommuner som när det gäller att acceptera lösningar som har en lokal förankring och anpassning.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! När det gäller det krav på generositet som herr Åsling framför tror jag att vi kan konstatera att det i de beslut som redan har fattats har funnits stort mått av generositet. Jag tror inte att man skall behöva ge avkall på generositeten vid behandlingen av ärendena i fortsättningen heller.

Det gäller också den synpunkt som herr Åsling nu tog upp, nämligen att man på ett fördomsfritt sätt skall söka bedöma den enskilda

kommunens förutsättningar och anpassa verksamheten till de möjligheter som kommunen i varje särskilt fall har.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om vidgad rätt att förena tjänst vid universitet med tjänst inom decentraliserad universitetsutbildning

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Richardsons* (fp) i kammarens protokoll för den 28 april intagna fråga. nr 192, och anförde:

Herr talman! Herr Richardson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att extra universitetslärare bereds vidgade möjligheter att förena tjänst vid universitet med tjänst inom decentraliserad universitetsutbildning.

Regeringen har i beslut den 14 april 1972 meddelat särskilda bestämmelser om vissa lärartjänster för högre utbildning i Örebro, Östersund och Luleå. Bestämmelserna innebär bl. a. att extra tjänster som universitetslektor och universitetsadjunkt får inrättas vid socialhögskolan i Örebro med undervisningsskyldighet även vid universitetsfilialen och gymnastik- och idrottshögskolan samt vid socialhögskolan i Östersund och vid högskolenheten i Luleå med undervisningsskyldighet även vid den s. k. systematiserade decentraliserade universitetsutbildningen på dessa orter.

Jag vill understryka att tjänster för närvarande får inrättas endast inom den systematiserade decentraliserade universitetsutbildningen. Inom övrig decentraliserad utbildning ombesörjs undervisningen av timarvoderade lärare, i viss utsträckning personer bosatta på orten, bl. a. lärare inom skolväsendet.

Det bör också framhållas, att den decentraliserade universitetsutbildningens omfattning är sådan att inte särskilt stora effekter kan åstadkommas med en sådan åtgärd som den herr *Richardsons* fråga gäller.

Efter regeringsbemyndigande i november i fjol tillkallade jag en arbetsgrupp med uppgift att kartlägga anställningsförhållandena för icke-ordinarie lärare, assistenter och amanuenser inom universitets- och högskoleområdet. Arbetsgruppen överväger bl. a. frågor av den typ herr Richardson nu tagit upp. Härvid måste bl. a. beaktas de resekostnader som uppstår när universitetslärare reser till decentraliseringsort för varje undervisningstillfälle.

Jag utgår ifrån att herr *Richardsons* fråga är föranledd av den aktuella situation som inträtt till följd av det minskade lärarbehovet vid de filosofiska fakulteterna. Med anledning därav vill jag upplysa, att myndigheterna i hög grad har sin uppmärksamhet fäst vid dessa förhållanden och att samråd pågår mellan universitetskanslersämbetet, arbetsmarknadsstyrelsen och berörda personalorganisationer om lämpliga åtgärder i syfte att bereda eventuellt friställd personal lämplig sysselsättning. Den av herr Richardson antydda lösningen torde vara en av de åtgärder som därvid övervägs.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om vidgad rätt att
förena tjänst vid
universitet med
tjänst inom decen-
traliserad universi-
tetsutbildning*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om vidgad rätt att
företräda tjänst vid
universitet med
tjänst inom decentraliserad universi-
tetsutbildning*

Med hänsyn till det här sagda är det för tidigt för mig att i dag ta ställning till den resta konkreta frågan.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för det omfattande svaret, som jag inte närmare hunnit studera. Jag noterar dock med tacksamhet att de problem som jag har aktualiserat, nämligen sysselsättningsproblemen för extra universitetslärare till följd av den minskade nyinskrivningen vid universiteten, nu angripits inom departementet. Jag tolkar svaret så, att man gör allt vad man kan för att förbättra situationen.

Självfallet är jag medveten om att de möjligheter jag pekat på inte helt löser några problem, men jag tror ändå att de kan vara till en viss hjälp. Som statsrådet själv sade finns möjligheten att företräda tjänst vid universitet med tjänst inom decentraliserad universitetsutbildning egentligen bara beträffande den s. k. systematiserade universitetsutbildningen — den som bedrivs i Luleå, Sundsvall och Östersund. Jag noterar med tacksamhet att en viss utvidgning nu kommer till stånd på dessa orter.

Men det förefaller mig ändå omotiverat att i det läge som nu råder vara så restriktiv i detta avseende. Mitt förslag skulle inte bara bidra till att i viss mån förbättra sysselsättningen för de lärare som nu hotas av arbetslöshet utan också bidra till att ge de vuxenstudenter som inte bor på universitetsorter bättre möjligheter till undervisning med goda lärarkrafter.

Man kan alltså se detta problem ur två aspekter: dels utifrån en strävan att trygga sysselsättningen för lärarna, dels utifrån en strävan att främja den decentraliserade universitetsutbildningen. Vad det senare problemet beträffar kan man fråga sig om det inte finns skäl att vidga den systematiserade decentraliserade utbildningen till att omfatta flera orter och andra områden än de som nu finns. Jag vill peka på ett sådant område, nämligen Skaraborgs län, där det uppstått vissa problem att anordna sådana här kurser.

Två olika undersökningar visar att Skaraborgs län genom sitt geografiska läge och sin befolknings- och bebyggelsestruktur skiljer sig från andra jämförbara regioner. Den ena undersökningen har gjorts av samarbetsgruppen skolöverstyrelsen-universitetskanslersämbetet-Samverkande bildningsförbunden — SAMSUS. Av en rapport som lämnades för ett par år sedan framgår att frekvensen av extern universitetsutbildning var överraskande låg.

Den andra undersökningen är alldeles färsk. Det är en uppsats i U 68:s fjärde rapport Regional rekrytering till universitet och högskolor under 1960-talet, där det diskuteras vilka kriterier som bör ligga till grund för ytterligare lokalisering av universitetsutbildning. Författarna kommer fram till tre sådana kriterier, nämligen studerandefrekvens, närheten till universitetsort och regionens befolkningsunderlag. Man finner därvid att just de centrala delarna av Skaraborgs län fyller alla dessa kriterier.

Båda dessa undersökningar visar klart att det finns såväl förutsättningar för som behov av eftergymnasial utbildning i det området. En åtgärd, om än föga dramatisk, skulle vara att skapa möjligheter till

systematiserad decentraliserad universitetsutbildning.

Jag vill fråga statsrådet Moberg, om det inte med hänsyn till de båda aspekter jag här anfört finns skäl att ta upp frågan om en vidgning av just denna form av postgymnasial utbildning.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Den frågan har vi behandlat i riksdagen för inte länge sedan, herr Richardson. Utskottet ansåg vid det tillfället att man om möjligt bör utvidga denna verksamhet men att man först bör avvakta utvärderingen av den utbildning som redan pågår. Det är en kanske väl sent påkommen fråga som herr Richardson nu ställde till mig.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Jag vill bara notera att nya förhållanden har inträffat. Det har nämligen visat sig att det har varit svårt att anordna den icke systematiserade decentraliserade utbildningen. Det är ju beklagligt om elever kommer i kläm eller hindras av meningslösa paragrafmurar, vilket här faktiskt har varit fallet. Jag föreställer mig att det inte går att ändra på detta omedelbart, men jag vill fästa uppmärksamheten på denna möjlighet inför den undersökning som en arbetsgrupp håller på med.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. viss av SJ bedriven försöksverksamhet med rabatterade veckoslutsresor

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara fru *Normarks* (s) i kammarens protokoll för den 27 april intagna fråga, nr 185, och anförde:

Herr talman! Fru Normark har frågat mig om jag vill redogöra för de erfarenheter som vunnits av SJ:s försöksverksamhet med rabatterade veckoslutsresor Luleå - Stockholm i särskild vagn.

Försök med veckoslutstrafik med andra klass sittvagn från Luleå/Boden/Piteå/Skellefteå till Stockholm och åter påbörjades av SJ den 1 oktober 1971. Rabatten gäller för resa fredagar med tåg som avgår från Luleå kl. 17.30 och för återresa söndagar - samma eller påföljande veckoslut - från Stockholm kl. 16.25. Priset inklusive sittplatsbiljett är 130 kronor för resa fram och åter. Någon utvärdering av försöket har ännu inte gjorts.

Fru NORMARK (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min enkla fråga. Som bekant pågår en omfattande veckoslutstrafik med bussar som saknar linjetrafiktillstånd. Det sker i form av en sorts beställningstrafik, som innebär otrygghet för resenärerna och som inte medför något större ekonomiskt risktagande för arrangörerna. Om en planerad resa inte får tillräckligt antal bokningar för att vara lönsam kan turen utan vidare inställas. Resenärerna hänvisas till SJ, som får fungera

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. viss av SJ be-
driven försöksverk-
samhet med rabat-
terade veckosluts-
resor*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. viss av SJ be-
driven försöksverk-
samhet med rabat-
terade veckosluts-
resor*

som reserv. I många fall ligger avgångstiderna för den busstrafik som här avses kort före lämplig tågförbindelse.

På grund av det låga priset väljer många att åka med bussar då dessa ofta är bekväma och har god utrustning. Jag ger ett prisexempel för denna sträcka som omnämns i frågan, Stockholm—Luleå. För den sträckan kostar resan med privat buss 100—135 kronor tur och retur. Med andra klass i tåg är priset för enkel resa 153 kronor plus 4 kronor för sittplatsbiljett. För resa tur och retur kostar biljetten 252 kronor plus 8 kronor för sittplatsbiljett. Tågbiljettpriserna är satta för en tidtabellsbunden trafik alla dagar jämte kostnader för stationer och hållplatser. SJ kan bara inte inställa en tur med för få resenärer. Det finns en undersökning, gjord av SJ:s centralförvaltning, som tyder på att varje helg ca 1 500 personer enbart efter sträckan mellan Stockholm och Norrlands-kusten reser i vardera riktningen med dessa extra bussar. En hel del av dessa skulle säkerligen ha rest även om inte bussarna funnits, men de låga priserna på dessa linjer är utan tvivel en bidragande faktor till det stora antalet resenärer.

För envar framstår det som smärtsamt att personbefordran överföres från det säkraste kollektiva trafikmedlet — tåg — till den mindre säkra landsvägstrafiken, och därför synes en utvidgning av SJ:s rabatterade vagntrafik angelägen.

Jag vill fråga kommunikationsministern om han känner till huruvida det finns planer på att sätta in en rabatterad vagn även på sträckan från Skellefteå/Umeå till Stockholm, trots att det inte finns några utvärderingar av försöksverksamheten.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill allra först instämma i fru Normarks beskrivning av hur busstrafik konkurrerar med järnvägstrafik, i vissa fall dessutom parallellt. Det är riktigt, som fru Normark säger, att det finns en viss okontrollerad trafik på vägarna i dag. Det är min förhoppning att den proposition rörande bl. a. busstrafikens framtida struktur som jag förelade riksdagen för några veckor sedan skall rätta till dessa förhållanden.

Sedan vill jag besvara frågan. SJ:s rabattförsök får ses som ett kommersiellt initiativ. SJ vill genom försöket helt enkelt ta reda på om ett lägre pris medför så många fler resande att totalintäkten ökar. Jag vill understryka att SJ har rätt att självt göra sådana nedsättningar i taxan som är kommersiellt motiverade, och jag anser att en prissänkning av det här slaget visar SJ:s vilja att föra en aktiv prispolitik.

Som jag tidigare sade i mitt svar till fru Normark är det för tidigt att nu säga något om utfallet av försöket. Efter vad jag inhämtat kommer dock utvärderingen av försöket att bli klar denna månad. Skulle försöket bli en kommersiell framgång finns inte någon anledning förmoda att det inte skulle få en fortsättning.

Den andra frågan, som rörde Skellefteås eventuella anknytning till sådan här verksamhet, kan jag självfallet för dagen inte uttala mig om. Det bör liksom andra frågor i sådana sammanhang åvila statens järnvägar att, om man så finner lämpligt, utvidga trafiken.

Fru NORMARK (s):

Herr talman! Jag tackar för de ytterligare kompletteringar jag fått med anledning av min fråga.

Vid kontakter med personer som åkt t. ex. sträckan Skellefteå–Stockholm med buss har jag erfarit att de mest positiva uttalandena gällt de låga biljettpriiserna. De flesta har dock sagt att de hellre skulle ha åkt tåg, om inte kostnaderna varit så höga. På sträckor där tåg och landsvägstrafik konkurrerar om samma underlag kan det vara av avgörande betydelse för vilken kollektiv trafik vi skall ha i framtiden att SJ utvidgar sin försöksverksamhet med billiga turer.

Min avsikt med frågan var givetvis inte att på något sätt kritisera den reguljära busstrafiken, som tillsammans med SJ:s bussar har en angelägen uppgift, bl. a. att den i vissa fall är det bästa alternativet till bilismen. Men jag tror, herr talman, att vi har anledning att förvänta att denna försöksverksamhet med prisbilliga turer på SJ som sker på sträckan Luleå–Stockholm skall ge det resultat som vi hoppas. Skellefteå och Umeå bör snarast få samma alternativ att välja på.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om åtgärder för att motverka den minskade sysselsättningen vid den statliga verkstaden AGV i Gävle

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Hagnells* (s) i kammarrens protokoll för den 27 april intagna fråga, nr 187, och anförde:

Herr talman! Herr Hagnell har frågat mig vilka nya åtgärder regeringen är beredd att vidta och vilka ekonomiska medel regeringen kan ställa till förfogande för att skapa ny sysselsättning, när sysselsättningen nu kommer att minska vid den statliga verkstaden AGV i Gävle.

Jag har nyligen informerat företrädare för de anställda vid AB Gävle vagnverkstad om resultatet av den utredning som på regeringens uppdrag utförts avseende betingelserna för produktionen av gruvlok och truckar vid bolagets verkstäder.

Regeringen har med hänsyn till vad som framkommit i samband med utredningsarbetet inte funnit anledning att ifrågasätta AB Gävle vagnverkstads styrelsebeslut om avveckling av denna produktion.

Regeringen har uppdragit åt statens järnvägar att genomföra försäljningen av ifrågavarande tillverkningsprogram – med vad dessa innefattar av tillverkningsrätter, lager etc. – på sådant sätt att produktionen kan fortsätta i annan huvudmans regi. Därvid skall samråd ske med arbetsmarknadsverket. Ett kommande avtal om försäljning skall underställas Kungl. Maj:t för godkännande.

Regeringen har också föreskrivit att personal inom bolaget som är sysselsatt med produktion, marknadsföring etc. av angivna produkter inte skall friställas i avvaktan på att försäljningen genomförs.

Regeringen vill med sitt beslut säkra att produktionen av gruvlok och truckar i lämpliga former skall kunna fortsätta. Därvid är givetvis avsikten

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka den
minskade sysselsätt-
ningen vid den stat-
liga verkstaden
AGV i Gävle*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka den
minskade sysselsätt-
ningen vid den stat-
liga verkstaden
AGV i Gävle*

att i görlig mån bereda anställda fortsatt sysselsättning vid den ifråvarande produktionen. I den utsträckning detta inte kan ske kommer givetvis andra möjliga åtgärder att vidtas för att skapa lämpliga arbetstillfällen.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Än en gång har ett statligt företag råkat i svårigheter. Detaljer, som i och för sig kan förklaras, den ena efter den andra, har lett till ett helhetsresultat, som inte är tillfredsställande vare sig för dem som jobbar i företaget eller den bygd som är beroende av sysselsättningen.

Jag är medveten om den information som lämnats tidigare. Jag vet att den informationen tarvar ytterligare information för att kunna uppskattas till fullo av de anställda, vilket för närvarande inte görs. Bakgrunden skall jag inte gå in på nu.

Det hade ställts löfte om att de tre tillverkningsgrenar, som det här gällde, skulle fortsätta, men den ena försvann under utredningen, trots att ingen förändring skulle ske medan utredningen pågick.

En av dessa grenar är alltså borta -- det är de tunga truckarna -- och den bedömde jag för min del som den mest chansrika. Nu är de andra grenarna på väg att säljas bort på andra håll. Därför verkar svaret något antikverat på den punkt, där det sägs att man vill att produktionen skall säkras och att avsikten är att bereda anställda sysselsättning vid ifrågavarande produktion. Jag tror inte man skall räkna med det heller. Därför var huvudsyftet med min fråga en annan: Är regeringen beredd att städa efter sig och se till att nya pengar läggs på bordet, så att vi får fram en ny sysselsättning i området, när den gamla försvinner? Det är den avgörande frågan.

I svaret sägs att "givetvis andra möjliga åtgärder" kommer att vidtas för att skapa lämpliga arbetstillfällen. Vilka är de? Är man beredd att satsa några miljoner kronor, för att man kan gå ut och leta efter dessa nya arbetstillfällen och skapa dem? Vi måste veta vad den gamla ägaren är villig att göra för att städa upp efter sig, särskilt i det här fallet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill bara helt kort kommentera herr Hagnells inlägg.

Som framgår av svaret har regeringen med sitt beslut velat se till att produktionen av gruvlok och truckar kan fortsätta -- det tycker jag är viktigt i sig -- och därmed också i möjligaste mån trygga sysselsättningen för personal inom bolaget som nu är sysselsatt med berörd produktion. Det är också viktigt och självklart för regeringen att ta ett sådant beslut. Vi lämnar inte någon vind för våg.

I den utsträckning den här personalen inte kan beredas sysselsättning i den nye huvudmannens regi är det angeläget att alla ansträngningar görs för att klara sysselsättningen på annat sätt. Det finns klara konstateranden från regeringen att ingen av de anställda vid AB Gävle vagnverkstad som tidigare sysslat med den produktion som nu skall avvecklas -- ett beslut som regeringen också har tagit och står för -- skall lämnas åt sitt öde. Vi följer dem och ser efter vilka åtgärder vi exempelvis med arbetsmarknadsverkets hjälp kan vidta för att klara sysselsättningen för

dem.

Frågan om sysselsättningseffekterna i Gävle kommer naturligtvis in i bilden i samband med försäljningen av tillverkningsprogrammet och de samrådsförfaranden som skall ske med arbetsmarknadsverket. I avvaktan på att avtalet om försäljning underställs Kungl. Maj:t – det är också en åtgärd som ligger helt i linje med vår omtanke om de anställda att Kungl. Maj:t skall se avtalet innan det godkänns – finns det som jag ser det inte anledning vidta några speciella åtgärder.

Vi skall också, herr Hagnell, sätta in denna fråga i sitt perspektiv. Vi skall komma ihåg att den tillverkning vi hela tiden talar om rör sig om drygt 7 miljoner kronor av den totala omsättningen vid AGV under år 1971, som var 47 miljoner kronor; det andra är järnvägsvagnstillverkning. Och det rör sig om 63 anställda av det totala antalet 297. Det är otvivelaktigt en respektabel siffra i och för sig – men det gäller dock ungefär en femtedel av det totala antalet anställda.

Jag tror således inte att vi skall måla hin på väggen i onödan, herr Hagnell. Här sitter nu kunnigt folk och skall se till att produkterna säljs ut på ett riktigt och vettigt sätt, och jag utgår från att Konungens befallningshavande i Gävle då kan bidra i sin mån också.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Just för att kunna bidra, vill jag veta litet mer än vad som har kommit fram. Jag behöver veta att det finns pengar, som man är villig att satsa. Tyvärr har det inte gått att få annat besked än att AMS skall följa dem som försvinner härifrån ”man för man”.

Jag är mera intresserad av de nya jobben som behöver komma och hur mycket man är beredd att satsa på dem. Jag är helt medveten om att det sitter folk som sysslar med att sälja den hittillsvarande verksamheten. Jag vet att försäljningskontakter har tagits på olika håll i landet. Den blir väl såld och därför ser jag inte någon realism i att man här talar om att man vill att produktionen kan fortsätta för att ge de anställda sysselsättning även i en annan huvudmans regi. Det blir inte de här anställda, så långt jag kan förstå. Därför är huvudfrågan: Vilka *andra* åtgärder kommer att vidtas?

Vi får alltså en förtröstan om att AMS skall klara av det här, man för man. Men det gäller dem som försvinner. De nya jobben kan ju AMS inte gå in och skapa några möjligheter för. Där måste det bli en annan satsning från ägarens sida.

Frågan måste ses ur det stora perspektivet att det gäller en tillverkning för 7 miljoner av 47 miljoner, säger kommunikationsministern. Men den ena tillverkningen, de stora truckarna, har ju inte ens kommit i gång. Avtalet tecknades den 16 augusti förra året och ingen truck har tillverkats. Några har färdigställts efter en tidigare konkurs.

Hade det bara varit fråga om 63 man en gång för alla, hade jag heller inte varit så orolig. Jag vet att SJ har andra verkstäder inom länet och på andra håll, där jag också är orolig för sysselsättningen. Därför vill jag ha fram en kraftfullare handlingslinje från ägarens, staten-regeringens sida, som ger trygghet i arbetet.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka den
minskade sysselsätt-
ningen vid den stat-
liga verkstaden
AGV i Gävle*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om ersättning till
SJ för driftkostna-
der för försvarsbe-
redskap*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Hagnell tog i allra sista delen av sitt inlägg upp huvudproduktionen vid AGV. Det är inte den vi diskuterar i dag. Vi diskuterar sidoproduktionen, som av olika skäl nu skall lämna Gävle vagnverkstad. Vi kanske har anledning att återkomma till huvudproduktionen i något annat sammanhang.

Sedan kan man naturligtvis som herr Hagnell gör ta upp själva sakfrågan och börja detaljgranska den. Jag gör inte det, herr talman. Frågan om den första trucktillverkningen, som herr Hagnell här åberopar, och formerna för hur den lämnade Gävle vagnverkstad skall jag under inga förhållanden gå in på eftersom det där rör sig om konstruktioner av avtal mellan uppfinnare och exploatör som absolut inte skall diskuteras i riksdagen. Därför skulle det vara märkligt om herr Hagnell skulle kräva något besked om hur den s. k. midjetrucken avvecklades ifrån Gävle vagnverkstad.

Sedan är det tydligen nödvändigt att komplettera mitt förra inlägg med att säga att om man i något sammanhang från regeringens sida har sökt värna om friställd arbetskraft, så är det här. Man kan inte gärna sträcka sig längre än till att man följer hela avvecklingen och försäljningen till annan huvudman, kopplar in arbetsmarknadsverket, håller de anställdas organisationer underrättade — och de har inom parentes sagt, herr Hagnell, förklarat sig uppskatta den information som jag gav dem för några dagar sedan — och naturligtvis, när en ny huvudman kan anskaffas, aktualiserar frågan om att han skall ta hand om den yrkeskunniga arbetskraften som har sysslat med denna tillverkning. Det är alldeles självklart att den som skall överta tillverkningen bör ha intresse av att få med sig de duktiga människor som sysslat med den tidigare. Och att man dessutom, herr Hagnell, till syvende og sist skriver in i beslutet att Kungen skall godkänna ett avtal om försäljning.

Jag tror att man sällan i ett avvecklingsärende har kunnat agera med sådan garanti för att man in i det sista skall se till att det som kan göras blir gjort, som i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om ersättning till SJ för driftkostnader för försvarsberedskap

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Peterssons* i Gäddvik (m) i kammarans protokoll för den 27 april intagna fråga, nr 188, och anförde:

Herr talman! Herr *Petersson* i Gäddvik har frågat mig när frågan om ersättning till SJ för driftkostnader för försvarsberedskap förväntas avgöras av Kungl. Maj:t.

I årets statsverksproposition anmäldes att beredningen av denna fråga inte hade avslutats. Beredningen av ersättningsfrågan pågår ännu, och jag är inte nu beredd att uttala mig om vare sig tidpunkten för ett beslut eller den närmare innebörden av ett sådant.

Torsdagen den
4 maj 1972

*Om ersättning till
SJ för driftkostnader
för försvarsbe-
redskap*

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min enkla fråga.

Jag beklagar uppriktigt att statsrådet inte hade ett mera konkret svar att lämna. Jag har naturligtvis läst vad statsrådet har anfört i årets statsverksproposition, som ju kom i januari. Nu är vi inne i maj och snart i ett nytt budgetår. Men det som kommunikationsministern återgav är inte det enda som anförs om detta i statsverkspropositionen. Där återges också SJ:s hemställan, enligt vilken SJ:s kostnader för försvarsberedskapen beräknas för kommande budgetår uppgå till ca 15,7 miljoner kronor. Det heter vidare:

”Planeringen och övrig verksamhet blir beroende av anvisade medel. SJ anser sig inte utan sådan ersättning kunna upprätthålla annan beredskap än den som är betingad av en strävan att som transportföretag söka upprätthålla en trafik av i princip samma art och omfattning som under normala fredsmässiga förhållanden.”

Departementschefen anför längre fram i propositionen: ”I avvaktan på att slutlig ställning tas i ersättningsfrågan bör SJ äga rätt att föreslå begränsningar i viss utsträckning av sådana engagemang som inte betingas av SJ:s ekonomiska intressen.”

Jag utgår dock från att SJ inte får göra förändringar i försvarsverksamheten utan att *Kungl. Maj:t* har prövat frågan och lämnat sitt medgivande till förändringen, även om diskussioner fortfarande pågår om kostnads- täckningen.

Jag vill också här redovisa vad den senaste försvarsutredningen skrivit om järnvägarnas betydelse för totalförsvaret: ”Försvarsutredningen finner för sin del att järnvägarna även under 1980-talet måste ses som en väsentlig del av transportapparaten under krig och vid avspärning. Utredningen förutsätter därför att frågan om järnvägarnas beredskap ägnas stor uppmärksamhet i framtiden, både vid utformningen av transportpolitiken och vid inriktningen av beredskapsåtgärderna på transportområdet.”

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till vad jag har sagt i mitt svar och göra ett enda förtydligande. Innan regeringen berett och avgjort frågan om ersättning till SJ för driftkostnader för försvarsberedskap kommer självfallet inga mera väsentliga inskränkningar att ske i SJ:s andel av försvarsberedskapen.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Får jag då fråga kommunikationsministern *vem* som bedömer vad som är väsentliga inskränkningar i försvarsberedskapen?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Petersson i Gäddvik, som är väl insatt i dessa frågor, behöver säkerligen inte upplysas om de stora och tunga poster som SJ:s del i försvarsberedskapen omfattar — driftvärn och mycket annat. Det är dessa förhållanden vi skall ha i tankarna när vi talar om både mitt svar och min kommentar till detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. principerna
för körkortsåter-
kallelser*

§ 14 Ang. principerna för körkortsåterkallelser

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Elmstedts* (c) i kammarens protokoll för den 28 april intagna fråga, nr 195, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Elmstedt har frågat justitieministern om det kan anses förenligt med gällande lagstiftning att körkortsåterkallelse ifrågasätts för person mot vilken inga som helst anmärkningar tidigare riktats, enbart av det skälet att domstol utdömt ett lågt bötesstraff för ovarsamhet i trafik. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Fråga om återkallelse av körkort provas av vederbörande länsrätt. Grunderna för återkallelse anges i 33 § 2 mom. vägtrafikförordningen. Körkort kan återkallas bl. a. om föraren gjort sig skyldig till allvarigare trafikförseelse, om han genom brottslig gärning visat påtaglig brist på hänsyn till andra eller om han på grund av personliga förhållanden i övrigt inte kan anses lämplig såsom förare av körkortspliktigt fordon. Även körkortshavarens hälsotillstånd har betydelse för frågan om återkallelse av körkort.

Det straff som ådöms en körkortshavare för trafikbrott har inte direkt betydelse när det gäller länsrättens prövning av återkallelsefrågan. Även om straffmätningen ofta vilar på samma underlag som skall ligga till grund för bedömningen i körkortshänsende, måste man hålla i minnet att länsrättens uppgift är en annan än den allmänna domstolens. Länsrätten skall pröva om föraren har visat sådan grad av olämplighet att körkortsåterkallelse är påkallad från trafiksäkerhetssynpunkt, vilket inte provas i brottmålet. Dessutom kan en rad andra omständigheter, som ligger vid sidan av den aktuella trafikförseelsen, komma in i bilden vid länsrättens prövning.

Av min redogörelse framgår att det i trafikmålet utdömda straffet inte är grunden för körkortsåterkallelse och att ett lindrigt straff inte är någon garanti mot att körkortet återkallas.

Avslutningsvis vill jag också upplysa om att olika frågor om körkortsåterkallelse utreds av trafikmålskommittén.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Det är ett utförligt svar, men jag uppfattar det faktiskt som ett undanglidande från själva problemställningen, därför att min fråga gäller fall där körkortsindragning ifrågasätts enbart på grund av en trafikförseelse som föranleder ett lågt bötesstraff och där körkortsinnehavaren i övrigt är känd för ett oklanderligt levnadssätt. Kan det vara rimligt att i ett sådant fall dra i gång en stor utredningsapparat om körkortsåterkallelse eller varning?

Enligt uppgifter som jag här fått från personer som sysslar med sådana här ärenden är mängder av utredningar i gång i fall av den typ jag åberopat i min fråga. De flesta föranleder förvisso ingen åtgärd, men det hålls i gång en mycket omfattande utredningsapparat med de kostnader som följer med detta, pengar som skulle kunna användas på ett bättre sätt i trafiksäkerhetens tjänst.

En annan sak, inte mindre viktig, är att många människor känner det nära nog som en kränkning att en tämligen ringa förseelse, som kanske föranleder 10–15 dagsböter, skall medföra att körkortsindragning eller i varje fall varning ifrågasätts.

Jag ställde frågan till justitieministern för att få höra hur man ser på detta utifrån juridiska utgångspunkter. Av skäl som jag inte känner har frågan överlämnats till kommunikationsministern, som emellertid inte har berört kärnpunkten i frågan trots att svaret i övrigt är fylligt. Det kan tilläggas att det i många fall tar mycket lång tid från det domstolsutslaget kommer till dess man ifrågasätter prövningen av körkortet. Vederbörande kan köra bil kanske ett helt år efter domstolsutslaget, innan kravet på utredning om körkortsåterkallelse kommer.

Detta är vad saken gäller, och jag tror att många är intresserade av att få höra ett auktoritativt uttalande i själva kärnfrågan.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Att jag svarat på denna fråga beror helt enkelt på att dessa ärenden ligger i kommunikationsdepartementet.

Jag har ju inte möjlighet att gå in på en diskussion om det berättigade i länsrättens körkortsåterkallelse i ett konkret fall. Herr Elmstedt har inte nämnt något konkret fall, men här måste väl i grunden ligga något sådant som har diskuterats, och med all rätt diskuteras sådana här frågor, eftersom körkortet för de flesta människor blivit näst intill det viktigaste man har. Men om en körkortsinnehavare är missnöjd med länsrättens beslut, kan han eller hon i vanlig ordning överklaga beslutet i kammar-rätten.

Inte heller är det möjligt att utifrån vissa allmänna fakta uttala sig om hur ett återkallelseärende bör avgöras, eftersom det i varje särskilt fall föreligger en rad olika omständigheter som måste beaktas för att man skall nå ett riktigt resultat. Därför menar jag att varje ärende om återkallelse måste bedömas för sig. Av herr Elmstedts inlägg kunde man nästan få den uppfattningen att här skulle kunna skapas schabloner enligt vilka så eller så högt eller lågt bötesstraff skulle föranleda det eller det beslutet beträffande körkortet.

Jag vill med kraft konstatera att det såvitt jag förstår är otänkbart med en sådan ordning, ty det finns faktiskt — tror jag mig kunna säga med den erfarenhet som jag fått under den tid jag har haft förtroendet syssla med dessa ärenden — inte något identiskt fall när det gäller körkortsåterkallelse trots att ärendena är många. Det är alltid något som skiljer det ena från det andra. Därför menar jag att det klara besked som herr Elmstedt efterlyste kanske skulle vara att det inte går att skapa schabloner i fråga om körkortsåterkallelse. Det måste vara varje individs rätt att bli bedömd utifrån sitt eget fall. Han skall inte vare sig från positiv eller negativ synpunkt kopplas in i några schablonmässiga bedömningar. Låt varje ärende leva på sina meriter.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Det är självklart att länsrättens beslut kan överklagas. Det behöver vi inte diskutera. Det är också riktigt som kommunikations-

ministern säger att det är ett konkret fall som ligger bakom min fråga, men — och det är väsentligt — det finns massor med parallellfall. Det är därför jag tagit upp detta som en principfråga med det konkreta fallet som modell.

Jag har inte talat om schabloner, men jag skulle faktiskt vilja ifrågasätta om man inte skulle kunna förenkla förfarandet. Vad jag avser är förstagångsförseelser, trafikbrott där vederbörande dömts till ett ringa straff — ett fåtal dagsböter — men under många, många års bilkörning visat sig vara en normal, skicklig bilförare och i övrigt icke har några anmärkningar på sig. Det finns trots allt massor av sådana människor, och där tror jag det finns möjligheter att i deras fall liksom i vissa andra fall inom trafikförordningen tillämpa vissa förenklingar, schabloner. Jag är övertygad om att mycket skulle vara att vinna när det gäller människors sätt att uppfatta sin situation och från kostnads- och resurssynpunkt. Man skulle kunna använda dessa pengar på ett bättre sätt i trafiksäkerhetens tjänst.

Det är detta det rör sig om. Det är alltså förstagångsförseelser det gäller, personer som icke har någon anmärkning vare sig i körkortsregistret eller någon annanstans. Nog borde det vara möjligt att hitta en förenkling därvidlag. Det är jag helt övertygad om.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill bara till det sista som herr Elmstedt anförde säga att trafikmålskommittén har hand om detta. Den är snart färdig med sitt arbete, och vi skall inte föregripa dess resultat. Det skulle emellertid förvåna mig om kommittén skulle kunna tänka sig — jag upprepar det — en schablonmässig behandling av dessa ärenden.

Sedan vill jag ge herr Elmstedt rätt i att det är beklagligt om ett ärende drar ut så länge — och det inträffar tyvärr — så att mycket lång tid hinner förflyta innan ett körkort återkallas för någon förseelse. Men trots allt kan det vara förklarligt. Som herr Elmstedt väl känner till skall slutlig dom falla innan ett återkallande kan ske. Och då kan denna koppling inträffa, vilket kan beklagas, att man får sitta och köra sin bil en viss tid innan återkallelsen verkställs. Men det beror då på vår urgamla rätt att en person skall bli lagligt dömd innan straffet verkställs.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. inrättandet av rökrutor vid grundskolor

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fru Nilssons i Kristianstad (c) i kammarens protokoll för den 28 april intagna fråga, nr 193, och anförde:

Herr talman! Fru Nilsson i Kristianstad har frågat mig om jag anser det förenligt med skolans undervisning i hälsofrågor att inrätta rökrutor vid grundskolor.

I undervisningen i grundskolan skall enligt läroplanen ingå upplysning om bl. a. tobaksrökningen. Skolöverstyrelsen har i ett särskilt supplement

till ledning för lärarna utfärdat anvisningar för denna undervisning. Skolans inställning till rökningen är således klart dokumenterad. Frågan om s. k. rökrutor är emellertid en helt lokal angelägenhet.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Ingvar Carlsson för svaret på min enkla fråga. Det innehöll emellertid inte det positiva uttalande som jag hade hoppats på av statsrådet.

Lokala skolstyrelser, skolornas personalgrupper, elever och föräldrar ställs i praktiken ofta inför svåra avgöranden när det gäller att ta ställning till om rökruta skall inrättas eller ej. Det hade därför varit synnerligen värdefullt om statsrådet klart hade deklarerat det oriktiga i att grundskolan å ena sidan framhåller det positiva värdet av att man under uppväxtåren helt avstår från bruk av tobak och å andra sidan tillåter rökning inom skolans område.

Rökningen fyller inget naturligt mänskligt behov men utvecklas efter hand till en vana som är svår att bryta. Rökningen inom gruppen uppfattas nämligen som det normala beteendet. Tobaksbruket i sig självt medför även så småningom en fysiologisk och psykologisk förstärkning av behovskänslan. Ju tidigare denna vana tillåts stabilisera sig, desto svårare är den att bryta.

De attitydundersökningar som har utförts på ungefär 10 000 elever i Kristianstads län visar att det helt övervägande antalet rökande elever i grundskolan önskar sluta röka. Bör vi inte, herr statsråd, i alla instanser hjälpa dessa elever på alla sätt, när vi vet vilka skadeverkningar i fråga om sjukdomar och konditionsnedsättande effekter som tobaksrökningen medför? När vi dessutom efter undersökningar här i Sverige vet att antalet rökare i grundskolorna ökar sedan rökruta inrättats förefaller det åtminstone mig som än mer angeläget att vi alla hjälps åt för att bryta sådana vanor som innebär allvarliga hälsorisker, inte minst på längre sikt. Eleverna själva kan säkert medverka positivt i detta angelägna arbete, om de får tillräckligt stöd.

Skulle man inte kunna tänka sig att statsrådet Carlsson tog kontakt med Kommunförbundet i denna fråga för att åstadkomma en förbättring på detta område? I de norska gymnasierna, och givetvis i skolorna nedanför gymnasienivån, råder generellt rökförbud för eleverna.

När skolan inte accepterar rökning inom sitt område uppfattas det kanske ibland som impopulärt, men jag har den uppfattningen att det har inträffat en svängning som det finns all anledning att utnyttja. Det skulle vara ett uttryck för samhällets klara reaktion mot en rent negativ faktor och stödja elever och föräldrar mot ett ofta konstlat opinionstryck.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Fru Nilsson i Kristianstad behöver inte på något sätt övertyga mig i denna fråga – jag använder varje möjlighet jag har att avråda ungdomar från att börja röka.

Men det är inte det saken gäller utan om vi skall ha ett centraliserat eller decentraliserat beslutsfattande, och det förvånar mig att fru Nilsson i Kristianstad, med den allmänna ideologi fru Nilsson omfattar, så hårt

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Ang. inrättandet av
rökrutor vid grund-
skolor*

går emot att man ger möjligheter till lokala beslut. Sådana trodde jag var befrämjande för verksamheten vid skolorna, och jag har förtroende för att man ute i kommunerna inte bara skall behöva verkställa statsmakternas beslut när det gäller skolan och annat utan att man också skall ha den reella beslutanderätten. Därför anser jag att vi inte skall centralisera alla frågor, allra minst frågor av det här slaget.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! Lika väl som statsrådet Ingvar Carlsson inte vill att elever skall börja röka lika väl vill jag ha en decentraliserad beslutanderätt. Men jag har under min verksamhet i Hem och skola-rörelsen och i skolstyrelsearbete kommit underfund med att det finns ett opinionstryck här på alla berörda parter inom skolans värld och att man efterlyser ett uttalande från centralt håll. Att jag föreslog att kontakt skulle tas med Kommunförbundet i den här frågan innebär naturligtvis ingen centralisering av beslutanderätten, men man skulle kunna poängtera det motsägelsefulla i det förhållande som råder i våra skolor. Och en viljeyttring i det här avseendet skulle vara till stor lättnad för dem som har att besluta på det lokala planet, för det tycker jag att de skall göra.

Jag kan inte stillstigande se en utveckling som innebär att rökningen bland våra elever ökar allt längre ner i åldrarna, utan vi måste försöka med alla medel uppskjuta rökdebuten. Sedan eleverna blivit vuxna har de att själva bestämma, men vi har också som vuxna vårt ansvar för att de inte i tidig ålder, vilket vi vet är så farligt, inleds i en vana som det sedan är så svårt att bli av med. Jag menar också att de undersökningar som vi har gjort här i Sverige skulle behöva fortsättas och ännu mer intensifieras, och på grundval av framkomna resultat skulle man kunna underlätta för de myndigheter det berör att besluta i de här frågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1689 till skatteutskottet.

§ 17 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 24, justitieutskottets betänkanden nr 8 och 10 samt jordbruksutskottets betänkande nr 26.

§ 18 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 134.

§ 19 Miljövårdsforskning, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 19 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition 1972:1 såvitt avser anslag till Miljövårdsforskning, dels Kungl. Maj:ts proposition 1972:39 angående stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 (bilaga 11, punkten H 9, s. 140–142) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid statens naturvårdsverk inrätta en tjänst för forskningschef i Ce 1,
2. till Miljövårdsforskning för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 13 620 000 kronor.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1972:1 (bilaga 11, punkten H 10, s. 142) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Stöd till kollektiv forskning på vatten- och luftvårdsområdet för budgetåret 1972/73 beräkna ett reservationsanslag av 1 200 000 kronor hade Kungl. Maj:t i propositionen 1972:39 angående stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 3 mars 1972 föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal angående stöd till forsknings- och utvecklingsverksamhet rörande behandling av avfall från hushåll, industriell verksamhet m. m.,
2. till Stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

I propositionen 1972:39 hade föreslagits att Kungl. Maj:t bemyndigades godkänna avtal med Stiftelsen Industrins vatten- och luftvårdsforskning om stöd till forsknings- och utvecklingsverksamhet rörande behandling av avfall från hushåll, industriell verksamhet m. m. Verksamheten förutsattes samordnad med den kollektiva forskning som nu pågick inom vatten- och luftvårdsområdet.

Till finansiering av den samlade kollektiva forskningen inom miljövårdsområdet hade föreslagits för budgetåret 1972/73 ett anslag av 1,5 miljoner kronor. Eftersom motsvarande belopp skulle tillskjutas av näringslivet kom under nästa budgetår totalt 3 miljoner kronor att stå till förfogande, varav 600 000 kronor för forskning inom avfallsområdet.

I detta betänkande hade behandlats

dels motionen 1972:88 av fru Anér m. fl. (fp),

dels motionen 1972:543 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen till Miljövårdsforskning för budgetåret 1972/73 skulle anvisa ett med 5 000 000 kronor till 18 620 000 kronor förhöjt reservationsanslag samt hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till höstriksdagen om inrättandet av ett miljövårdsforskningsråd i enlighet med vad i motion 1972:294 anförts,

dels motionen 1972:1248 av herr Grebäck m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen till Miljövårdsforskning (bil. 11, H 9) anvisade ett reservationsanslag av 19 000 000 kronor,

dels motionen 1972:1253 av herr Hedin m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle under jordbruksdepartementets huvudtitel punkt H 9 Miljövårdsforskning anslå 18 620 000 kronor för att bl. a. möjliggöra angelägna forskningsinsatser i Östersjön,

dels motionen 1972:1254 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen under H 9 i proposition 1972:1, bilaga 11, Jordbruksdepartementet som reservationsanslag skulle anvisa ett till 19 000 000 kronor uppräknat belopp,

dels motionen 1972:1288 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen beslutade att till Miljövårdsforskning för budgetåret 1972/73 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 5 380 000 kronor förhöjt reservationsanslag av 19 000 000 kronor,

dels motionen 1972:1558 av fru Mogård (m).

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. bemyndigade Kungl. Maj:t att vid statens naturvårdsverk inrätta en tjänst för forskningschef i Ce 1,

2. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:543, såvitt nu var i fråga, och 1972:1253 samt med bifall till motionerna 1972:1248, 1972:1254, såvitt nu var i fråga, ävensom 1972:1288 till Miljövårdsforskning för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 19 000 000 kronor,

3. i anledning av motionen 1972:543, såvitt avsåg inrättande av ett miljövårdsråd, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående översyn av samordningsfrågorna inom miljövårdsforskningen,

4. bemyndigade Kungl. Maj:t att godkänna avtal angående stöd till forsknings- och utvecklingsverksamhet rörande behandling av avfall från hushåll, industriell verksamhet m. m.,

5. till Stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor,

6. lämnade motionen 1972:88 utan åtgärd,

7. lämnade motionen 1972:1558 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Mossberger, Johanson i Västervik, Hedström, Magnusson i Grebbestad och Augustsson samt fru Lindberg och fru Thorsson (samtliga s), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1972:543 och 1972:1254, båda såvitt nu var i fråga, samt motionerna 1972:1248, 1972:1253 och 1972:1288 till Miljövårdsforskning för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 13 620 000 kronor.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Takman (vpk).

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 1 år 1972, bil. 11 punkten H 9, föreslår departementschefen, förutom inrättande av vissa tjänster, att ett anslag på 13 620 000 kronor skall utgå till miljövårds-

forskning. I anslutning till denna punkt har väckts ett antal motioner, som yrkar på ett högre anslag, nämligen 19 miljoner kronor. Kungl. Maj:t har sedan förra året höjt anslaget till denna forskning med 1 460 000 kronor till det belopp som jag nyss nämnde, 13 620 000 kronor. Utskottsmajoriteten har biträtt motionerna, vilket betyder att man höjer departementschefens bud med inte mindre än 5 380 000 kronor. Visserligen föreslår moderaterna i sin motion en kompensation genom minskning med 5 miljoner kronor på anslaget till miljövårdande åtgärder inom industrin. Men förslaget att pruta på det anslaget är egentligen ett slag i tomma luften, eftersom det i verkligheten inte finns några pengar. Detta anslag är ju förbrukat, och det behövs mera pengar till detta ändamål. På så sätt blir det egentligen ingen besparing.

Utskottet skriver i sitt betänkande att det är en förhållandevis begränsad anslagstilldelning som departementschefen förordar när han anslår 13 620 000 kronor till miljövårdsforskningen och att om det inte blir mera pengar kan det betyda att vissa delar av forskningen inte kan genomföras. Jag tror att detta påstående är överdrivet. I stället anser jag att det inte är säkert att man kan använda alla de pengar som nu begärs utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag tror inte att man, som utskottet har förutsatt, behöver avbryta några projekt på grund av brist på medel, om man inte får mer än vad som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Vi reservanter vill för vår del gärna framhålla att utvecklingen på miljövårdsområdet givetvis medför att stora krav ställs på det allmännas insatser i syfte att hindra miljöförstöring, och för dessa strävanden är miljövårdsforskningen av grundläggande betydelse — det kan ingen förneka.

Men det är ju också så att en stor del av denna forskning bedrivs med medel från förevarande anslag som fördelas av naturvårdsverkets forskningsnämnd. För en bedömning av samhällets totala insatser på miljövårdsforskningens område är det nog nödvändigt att även beakta sådan forskning som bedrivs inom ett flertal institutioner och med stöd av allmänna medel på andra vägar. Som exempel kan jag nämna att under innevarande budgetår satsar staten 1,2 miljoner kronor på forskning som bedrivs av institutet för vatten- och luftvårdsforskning och att industrin bidrar med lika stort belopp. Vidare görs betydande insatser för miljövårdsforskningen av styrelsen för teknisk utveckling, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, statens naturvetenskapliga forskningsråd, riksbankens jubileumsfond, statens medicinska forskningsråd, lantbruks-högskolan och skogshögskolan, för att nu endast nämna några exempel.

Den totala omfattningen av de insatser som här nämnts är det vanskligt att uppskatta, bl. a. med hänsyn till svårigheterna att klart avgränsa miljövårdsforskningsområdet. Sammanlagt torde dock statens ekonomiska insatser för miljövårdsforskningen genom förenämnda organ uppgå till ca 40 miljoner kronor årligen. Härtill kommer, som jag nyss nämnde, den omfattande forskningsverksamhet på miljövårdsområdet som bedrivs inom universitetens och högskolornas reguljära verksamhet.

De totala statliga insatserna på miljövårdsforskningsområdet är således, anser vi, av en mycket betydande omfattning. Insatserna är emellertid splittrade och svåröverskådliga. Anslaget till miljövårdsforsk-

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

Torsdagen den
4 maj 1972

Miljövårdsforsk-
ning, m. m.

ning utgör endast en del av de totala insatserna. Vi reserverar oss därför i likhet med utskottsmajoriteten att en utredning bör tillsättas för att göra en översyn av samordningsfrågorna inom miljövårdsforskningen. Enligt vår mening är det mot den bakgrunden olämpligt att nu göra en kraftig ökning av anslaget till miljövårdsforskning. I stället bör den begärda översynen, som möjliggör en totalbedömning av anslagsbehovet inom miljövårdsforskningsområdet, avvaktas. Vi anser därför att riksdagen mycket väl bör kunna godta det anslag som departementschefen har föreslagit.

Det kan i detta sammanhang också nämnas att den procentuella ökningen av anslaget till miljövårdsforskning enligt vad vi funnit varit större än för forskningsanslagen i allmänhet under den senaste femårsperioden.

I vad gäller prioriteringen vill vi från vår sida framhålla att Östersjöforskningen bör tillmätas stor vikt. Bl. a. bör det internationella forskningsarbete som inletts för att komma till rätta med föroreningen av Östersjön fullföljas. Men detta bör kunna ske inom ramen för de medel som beräknats i propositionen.

Utskottsmajoriteten säger att för att bl. a. Östersjöforskningen skall leda till åsyftat resultat är det nödvändigt att betydande utrymme skapas för nya projekt. Vi reserverar oss helt ense med utskottsmajoriteten om att forskningsarbetet rörande Östersjön bör fullföljas. Men som vi anfört i vår reservation redovisas från svensk sida inte mindre än 225 forskningsprojekt som gäller Östersjön. Som jag tidigare sagt satsas ca 40 miljoner kronor på miljövårdsforskning, och det är inte litet pengar. Man kan också säga att det kommer pengar vid sidan om genom den forskning som bedrivs vid högskolor och universitet m. m. Därför anser vi att de pengar som Kungl. Maj:t har föreslagit på denna punkt är tillfyllest för projekten.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Reserverna ärade talesman sade att det var en överdrift av utskottsmajoriteten att hävda att om inte naturvårdsverket fick detta ökade anslag för sin forskning, så kunde vissa delar av forskningen inte genomföras. Det är ingalunda någon överdrift. I stället är det föreslagna anslaget på 13,6 miljoner knappast tillfyllest för att fortsätta nu pågående forskningsobjekt. Och det medger inte att man upptar några nya arbetsuppgifter vid sidan om, inte ens sådana uppgifter som kan vara föranledda av de hittills vunna resultaten. För det behövs de där extra 5 miljonerna, som majoriteten har förordat.

Den forskning som bedrivs vid naturvårdsverket har tidigare haft relativt begränsade resurser. För budgetåret 1970/71 disponerade verket 12,44 miljoner kronor, men beloppet sänktes följande år till 12,16 miljoner. Den nu föreslagna ökningen till 13,6 miljoner skall först täcka de automatiska kostnadsökningarna och ger därför inte utrymme för

Torsdagen den
4 maj 1972*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

någon vidgad forskningsverksamhet. Men det vore synnerligen beklagligt, om den pågående forskningen skulle behöva begränsas eller kanske rent av, åtminstone delvis, inställas på grund av brist på medel. Det skulle kunna innebära att redan vunna resultat spolerades, eller att man måste begränsa fullföljandet av andra forskningsobjekt. Under alla förhållanden betyder det mindre anslaget en förskjutning i tiden av de resultat som kan framkomma genom det pågående forskningsarbetet.

Ett område där sådana faror kan uppstå är Östersjöforskningen, som herr Mossberger betonade värdet av. Där är det nödvändigt att fullfölja forskningen utan avbrott, ty man måste ha fram en trend i havets utvecklingsfas för att över huvud taget ha någon nytta av de forskningsresultat man tidigare vunnit. En inskränkning på detta område skulle därför vara synnerligen beklaglig.

Jag tror inte att det är så, som reservanternas ärade talesman sade, att den forskning det här gäller kan klaras med de pengar som redan finns. Naturvårdsverkets havsvattensforskning omfattar inte bara Östersjön utan även andra vatten, bl. a. vattnet på Västkusten, men man har ett synnerligen omfattande arbete i gång i Östersjöforskningen och har där även etablerat kontakter med övriga Östersjöstater. Sålunda hade man för en tid sedan ett symposium tillsammans med Sovjetunionen, och man skall fortsätta med ett nytt sådant symposium förlagt till Moskva. Om vi skall kunna uppehålla och fortsätta vårt deltagande i det internationella forskningsprojektet för Östersjön behövs det ökade resurser utöver de som finns i dag eller de som nu föreslås.

De miljöovänliga utsläppen från fabrikerna i såväl vatten som luft ägnas också ett ingående studium. Även den forskningen behöver vidareutvecklas. Vi har här i riksdagen nyligen beviljat betydande belopp för att hjälpa industrin med miljövårdsanläggningar, och det är inte osannolikt att en vidgad forskning på det området skulle kunna spara pengar genom att man i fabriksledet kanske kan begränsa sådana utsläpp.

Ett annat mycket viktigt område där det krävs vidgade insatser är avfallsforskningen. Den bedriver man, åtminstone delvis, i samarbete med lantbrukshögskolan. Det är nödvändigt att detta samarbete kan fortsätta. Avfallsproblemet växer ständigt och inger ständigt nya bekymmer. Idealet när det gäller dess lösning är ju att finna former för att nedbryta och omvandla avfallet så att det kan återföras till marken. Återförandet till marken är emellertid beroende av om man kan skapa möjligheter att neutralisera de giftiga beståndsdelar som tyvärr finns i avfallet från hushållen. Hur vi skall lösa det problemet är ännu inte klart, men det pågår forskning på området, och den behöver sannolikt intensifieras.

Forskningens uppgift är som sagt att spara pengar genom att förekomma miljöförstöring. Det är alltid billigare och bättre att förhindra miljöförstöring än att låta den ske och efteråt försöka häva verkningarna. Det är avsevärt dyrare att vidta återställningsåtgärder t. ex. i ett förstört vatten än att förekomma denna förstöring.

Det är riktigt, som herr Mossberger sade, att utskottet är enigt på en punkt, och den gäller behovet av en översyn av samordningsfrågorna inom miljövårdsforskningen. Det är nödvändigt att vi gör en sådan översyn; miljövårdsforskningen är i dag för splittrad. Men denna översyn

bör inte få tas till intäkt för att bromsa upp den nu pågående forskningen. En sådan samordningsöversyn kan ta relativt lång tid, och innan resultatet av den är klart och har passerat riksdagen för en ny uppläggning av forskningen kan viktig tid ha gått till spillo. Om vi alltså av den anledningen skulle lägga naturvårdsverkets forskning på is, kan vi förlora ganska mycket. Den forskning som leds därifrån rör, som jag har sagt, synnerligen betydelsefulla områden, objekt som har direkt betydelse för enskilda människor. Den sakkunniga prövning vid anslagsfördelningen som man får räkna med kommer att ske i naturvårdsverkets regi borgar också för att vi för dessa pengar får en vederhäftig och vetenskapligt grundad forskning. Det är oerhört viktigt — det vill jag understryka än en gång — att forskningen blir sanningsenlig och står på vetenskaplig grund. Tyvärr finns — det har jag tidigare anspelat på — just inom miljövårdsforskningen en hel massa "privatpraktiserande" forskare, som förefaller ha en väldig ambition att hitta åtminstone *något* gift *någonstans* antingen i något födoämne eller någon annanstans i naturen, det spelar inte så stor roll — för att få ett namn som aktuella forskare, för att kanske sedan efter kort tid vederläggas av någon annan och beskyllas för overderhäftighet och skrämselfpropaganda.

Därför är det mycket viktigt att vi just beträffande miljövårdsforskningens känsliga område kan upprätthålla en objektiv, sanningsenlig och vetenskaplig forskning. Man kan tryggt utgå ifrån att naturvårdsverkets forskningsnämnd inte kommer att bevilja anslag till andra objekt än sådana vilkas resultat man kan lita på. Därför är det intet tvivel om att den anslagsökning som utskottet här föreslår är väl motiverad. Det är också väl redovisat hur och vartill medlen bör användas inom naturvårdsverket.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! När jag liksom den föregående ärade talaren yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 19 är det därför att jag är övertygad om att det vore ytterst beklagligt om en rad viktiga miljövårdsforskningsprojekt som nu är på gång skulle behöva stoppas på halva vägen, så att tidigare utdelade anslag från naturvårdsverket i stor utsträckning helt enkelt skulle bli meningslösa. Men jag skulle i detta sammanhang vilja säga några ord om motionen 88 angående en institution för avfallsforskning, som jag och flera andra folkpartister har lagt fram och som jordbruksutskottet i detta läge inte har funnit påkalla någon särskild riksdagens åtgärd.

Att avfallsforskning är en viktig och alltmer oumbärlig del, inte bara av miljövården utan av hela produktionstekniken, torde utskottet vara enigt om. Detta överensstämmer helt med den linje som folkpartiet har drivit i sina miljöprogram, senast det program som vi antog vid landsmötet i fjol, där vi uttryckligen fastslog att "cirkuleringsprincipen råvara-konsumtion-återanvändning måste bli central i allt ekonomiskt handlande. Avfall är tillgångar som måste tas till vara och efter bearbetning åter utnyttjas. Utvecklingsarbete krävs för effektivt omhän-

dertagande av sopor och avfall och för återanvändning av detta t. ex. genom kompostering. Den teknologi som är nödvändig för att utveckla metoder för omhändertagande av konsumerade varor och för återutnyttjande eller återförande av dessa till naturens kretslopp måste ytterligare stimuleras.”

Det är i själva verket en grundprincip för den typ av avfallsbehandling som ett modernt industrisamhälle måste ägna sig åt, att den inte börjar på soptippen utan i fabriken då varan ursprungligen tillverkas. Slutmålet är ett totalt produktansvar från tillverkarens sida, där inte bara tillverkningen och användningen men även återanvändningen av varan är från början beräknad och kontrollerad med avseende på sina miljöeffekter. Men vi har definitivt ännu inte tillräckligt med kunskap för att fullt kunna ta ett sådant ansvar; inte heller vet kommunerna hur de på ett miljöriktigt sätt skall behandla alla de sopor som de faktiskt får ta emot i dag.

Miljövårdsforskningen är en mycket ung forskningsgren, och det är därför verkligen inte särskilt underligt att dess bidrag — om det nu verkligen förhåller sig så — har ökat något snabbare än beträffande andra typer av forskning. Det är ju självklart när det gäller en ung, oerhört viktig och expansiv forskningsgren.

Den fråga som tas upp i vår motion 88 gäller hur en sådan här forskning bäst skall organiseras. Folkpartiet har sedan 1970 motionerat om ett avfallsforskningsinstitut, som skulle vara beläget vid lantbrukshögskolan i Ultuna; där bedrivs redan en forskning som skulle kunna utnyttjas och utvidgas. I årets motion framhäver vi att denna forskning måste vara i hög grad tvärvetenskaplig, dvs. där måste idkas samarbete av tekniker, kemister, ekologer, biologer, medicinare m. fl.; en åsikt som delades av flera remissinstanser när fjolårets motion i detta ämne behandlades.

Vad som nu har hänt är att fjolårets motionsyrkanden i princip vidareförts av propositionen 39, som betänkandet också handlar om. Visserligen säger departementschefen där, att eftersom forskningen är av utpräglat tvärvetenskaplig karaktär, så är det mycket angeläget att samarbetet mellan samtliga berörda organ fungerar effektivt, utan att han dock fördenskull anger på vilket sätt denna effektivitet är att uppnå. Jag har mycket svårt att tro att inte den påbörjade och redan mycket lovande avfallsforskning som faktiskt bedrivs vid Ultuna skulle få en central ställning i det arbete som naturvårdsverkets enhet för avfallsfrågor kommer att bevira. Det vore ju egendomligt om man skulle slopa de resurser i form av personal, laboratorier och erfarenheter som redan finns där och börja från början, i stället för att utnyttja det kunskapskapital som finns samlat där och de utmärkta initiativ som redan är tagna.

I denna förvisning är det alltså som jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Den proposition som vi nu behandlar gäller anslag till forskning. Vi vet att just forskningen är ett stort bristområde. Det finns visserligen alltid behov av forskning på alla fält, som det i och för sig kan vara motiverat att tillfredsställa, men vi vet också att resurserna alltid är

begränsade. Därför måste man hela tiden göra en mycket sträng prioritering och därvid i första hand satsa på den forskning som är mest angelägen från samhällets och vetenskapens synpunkt. Man måste alltid göra en avvägning, och prioriteringarna är ofta mycket besvärliga.

De andra oppositionstalarna har redan framfört den mening som också finns redovisad i utskottets betänkande, nämligen att vi i rådande läge har valt att prioritera miljövårdsforskningen, eftersom miljövårdsproblemen – i det fallet tror jag att vi alla är överens – hör till de svåraste och mest påträngande problem som vi har att lösa i dagens samhälle. För att få fram förnuftiga och lyckade lösningar krävs det forskning på en rad olika områden. Därför har även vi i moderata samlingspartiet ansett det nödvändigt att i dag angelägenhetsgradera miljövårdsforskningen på ett alldeles speciellt sätt.

Därvid gäller det att bedriva forskning om metoder för att restaurera och tillrättalägga både de miljöstörningar som har inträffat på grund av den industriella utvecklingen och de störningar som har inträffat på grund av att man tidigare hade otillräckliga kunskaper till följd av bristande forskning. Detta är en del av den forskning som är angelägen.

En annan del av forskningen är mera framåtsyftande, eftersom vi vet att den vetenskapliga och den tekniska utvecklingen kommer att fortsätta. Denna utveckling kommer att innebära att miljön – och människorna också – kommer att exponeras för många nya miljörisker. För att icke göra om samma misstag som har begåtts i det förgångna är det väsentligt att vi verkligen ligger så långt framme som möjligt. Därför har vi i moderata samlingspartiet ansett det verkligt befogat att bifalla de petita som kommit från naturvårdsverket och som gäller anslag till den forskning som verket har ansvaret för.

Vi är medvetna om det besvärliga ekonomiska läget, och från moderata samlingspartiet har vi också tagit konsekvenserna av detta. Vi har, som herr Mossberger påpekade i sitt anförande, föreslagit besparingar på ett annat anslag, nämligen det anslag som finns för att tillgodose industrins behov av vatten- och miljövårdande anläggningar. Varje sådant förslag kan i och för sig diskuteras, men även när man skall väga anslagen till forskning mot anslagen till andra ändamål måste man göra prioriteringar. Vi har valt att prioritera forskningen. Vi tror nämligen att de investeringar som så småningom kommer att framtvängas inom industrin för att man skall komma till rätta med miljöstörningar kan bli lägre om man satsar på en målmedveten och, som vi hoppas, framgångsrik forskning.

Herr Mossberger säger att detta är ett slag i luften därför att det inte finns pengar kvar. Jag är något förbluffad över det yttrandet. Sveriges riksdag har ännu inte antagit staten för budgetåret 1972/73, och det anslag vi här diskuterar är det anslag som skall börja användas den 1 juli i år. Det vore märkligt om de pengarna inte skulle finnas. Det skulle innebära att riksdagens budgetarbete bara är en chimär – och jag är alldeles övertygad om att så inte är fallet.

Jag är medveten om att det finns utomordentligt stora behov även på det område där vi föreslagit besparingar, men vi har å andra sidan även gjort en avvägning mellan båda dessa ändamål, och vi har i det här fallet

Torsdagen den
4 maj 1972*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

varit beredda att prioritera forskningen.

Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att i realiteten hela utskottet — såväl majoritet som minoritet — är enigt om att man skall angripa samordningsproblematiken för att få ett effektivt resursutnyttjande. Jag konstaterar att våra önskemål i motionen 543 angående ett miljöforskningsråd i allt väsentligt har blivit tillgodosedda av utskottet. Det rör sig kanske om ett principiellt ställningstagande, men jag tror ändå att det är ett ställningstagande som på sikt kan få utomordentligt stor betydelse för hela utvecklingen på detta område.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Förra året fick den kommunistiska gruppen inte tillräckligt gehör för en motion om höjning av anslaget till miljövårdsforskning. I år fick vår motion sällskap med andra motioner, och mänskligt att döma blir det nu en majoritet i kammaren för att ge naturvårdsverket de 19 miljoner kronor som forskningsnämnden ansett vara absolut nödvändiga. Det blir alltså en anslagsökning på 5 380 000 kronor utöver den höjning som departementschefen gått med på.

Jag har — som jag anförde i mitt särskilda yttrande — förståelse för kravet på återhållsamhet beträffande de statliga utgifterna, men sparsamhet med allmänna medel kan ibland vara en huvudlös politik. Vad man sparar på absolut nödvändiga forskningsanslag till miljövården kan medborgarna få betala många gånger om under andra rubriker och kanske under andra departementschefer.

Från kommunistiskt håll har vi yrkat på en rationellare fördelning av forskningsanslagen. I år yrkar vi t. ex. avslag på propositionen 48 i fråga om den del som avser Sveriges medlemskap i Europeiska rymdforskningsorganisationen, ESRO, och dess tillämpningsprojekt. Bidraget till ESRO för dessa ändamål beräknas för det kommande budgetåret till 22,3 miljoner kronor. I motion 953 angående försvarets organisation föreslog vi att det utomordentligt kostnadskrävande arbetet med jaktversionen av Viggenprojektet skulle avbrytas. I jämförelse med sådana forsknings- och utvecklingsposter är kostnaderna för miljövårdsforskning utomordentligt anspråkslösa — även efter en höjning till 19 miljoner.

Naturvårdsverkets forskningsnämnd hade redovisat mycket starka motiv för att begära det aktuella beloppet. Det överraskar mig att här höra herr Mossberger påstå att man där inte vet var! man skall göra av pengarna. Från naturvårdsverkets sida förklarades vid den här sessionens början att om inte pengarna beviljades skulle en rad viktiga forskningsprojekt behöva strypas eller senareläggas. Enligt ett uttalande av forskningschefen Lennart Hannerz skulle brist på anslag i första hand drabba forskning kring närsaltsproblematiken, dvs. kring de ämnen som bidrar till att våra sjöar växer igen. Det satsas nu hundratals miljoner kronor om året på reningsverk, och det är dålig ekonomi att kommuner inte får den nödvändiga vetenskapliga och tekniska vägledningen för att göra dessa reningsverk effektiva. På senaste tiden har det t. ex. blivit sannolikt att fosfor spelar en mindre ödesdiger roll än kväve och

Torsdagen den
4 maj 1972

Miljövårdsforsk-
ning, m. m.

eventuellt vissa metaller för vattenföroreningen, särskilt i skärgårdsvatten. Dessa erfarenheter kan få en avgörande betydelse för miljövårdsåtgärderna på tvättmedelssidan och i fråga om avfallsbehandling.

När miljövårdsforskarna begär anslag för fortsatta och vidgade forskningar kan de visa på att tidigare anslag givit utomordentligt viktiga resultat. I Sverige har det gjorts banbrytande upptäckter beträffande DDT, PCB, kvicksilver, svavelnedfall etc. — upptäckter som lett till begränsningar och förbud och som utan tvivel haft mycket stor förebyggande betydelse för folkhälsan.

Ett argument mot stora svenska satsningar har varit att det forskas också i andra länder och att det blir billigare att använda utländska forskningsresultat. Men miljövårdsforskningen kan inte alltid ge universellt användbara resultat. Klimatförhållanden, jordens beskaffenhet, vattenförhållanden och andra omständigheter framtvingar ofta undersökningar som inte kan göras i andra länder, och om de kan göras där, måste resultaten värderas och modifieras för att vara tillämpliga här i landet. Dessutom är det ju nödvändigt att vi har egna experter, även om vi i mångt och mycket kan använda forskningsresultat från andra länder, och för att få och ha en stab av experter måste vi ha en egen kvalificerad forskning.

Till de mest angelägna och samtidigt mest penningkrävande forskningsuppgifterna hör, som ett par talare tidigare har påpekat, Östersjöproblematiken. Varje år får Östersjön ta emot uppskattningsvis 1,2 miljoner ton syretärande material. Sverige lär svara för nära hälften av detta avfall. Djurlivet håller på att dö ut. På djup över 70 meter finns praktiskt taget inget djurliv kvar — syret har tagit slut. Om målet skall vara att hålla de djupare vattenskikten i Östersjön syresatta, krävs förstås inte bara forskning, utan det krävs också snara internationella åtgärder. Halterna av DDT och PCB i fiskområdena i Östersjön är höga. Innan man kan diskutera motåtgärder krävs det mer vetande om de processer som leder till nuvarande förhållanden. Utvecklingen i Kattegatt är också oroande, och värre blir den om den industriella expansionen utefter kusten får fortgå ohämmat.

Grustäkter under grundvattenytan utgör ett växande problem. Grusbrytningsindustrin i Sverige tar ut ca 45 miljoner kubikmeter grus årligen och omsätter i runt tal 1 miljard kronor. Miljardbeloppet ger en tankeställare. Om det sätts i relation till hela det belopp som ges till miljövårdsforskningen, blir kontrasten halsbrytande.

Vi kan göra samma jämförelse när det gäller avlopps- och slamfrågor och reningsteknik. Anslagsutvecklingen för forskning rörande avloppsrenings- och slamfrågor har varit — jag tar siffrorna ur naturvårdsverkets forskningsnämnds *petita* — 1968/69 710 000 kronor, 1969/70 658 000 kronor, 1970/71 788 000 kronor och 1971/72 750 000 kronor. Satsningarna på rening av kommunala och industriella avfall kostar, som jag sade förut, hundratals miljoner kronor om året. Utvecklingen går mot kemisk rening, som producerar ökade slammängder av varierande kvalitet. Man räknar här med att en 5-procentig torrsubstanshalt i slammet kommer att resultera i att vi om några år får slammängder i storleksordningen 6–8 miljoner ton.

Risker för allvarliga felsatsningar föreligger om inte ett tillräckligt vetandeunderlag finns, säger forskningsnämnden. Det kan t. ex. inte anses klarlagt under vilka omständigheter man bör tillgripa fosforreduktion i avloppsvatten, och fortfarande är det oklart vilket fällningsförfarande som är att föredra. Frågorna om volymreduktion av de stora slammängderna genom avvattning är brännande aktuella, liksom också en vidgad förståelse för förutsättningarna för omhändertagning av avloppsslam.

De undersökningar som man planerar gäller tungmetaller och andra miljöfarliga ämnen i slammet, spillolja och barkavfall. Man planerar också undersökningar om soptippsförläggning och samkompostering. För all forskning om avloppsrenings- och slamfrågor och reningsteknik begär man en höjning av anslaget från 750 000 kronor till 1,3 miljoner. Det är verkligen en mycket anspråkslös höjning för ett utomordentligt viktigt område. Jag skall inte gå närmare in på detaljer här. Jag vill bara yrka bifall till utskottets hemställan — alltså till de 19 miljoner som naturvårdsverkets forskningsnämnd har begärt.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har visserligen läst i en av våra kvällstidningar att riksdagen redan har voterat i den här frågan och gett regeringen ett grundligt nederlag, men jag har kanske inte följt med lika bra som den tidningen har gjort, för mig veterligt har vi ännu inte voterat i frågan.

Jag kan förstå att utskottsmajoriteten tycker att jag är en utomordentligt otacksam person som inte med öppen famn och stor glädje tar emot den här föreslagna gåvan på drygt 5 miljoner kronor. Man bör ju känna tacksamhet mot alla goda gåvors givare, men jag gör inte det.

Regeringen har gjort en totalbedömning av det ekonomiska läget och mot den bakgrunden byggt upp en budget. Vi har bedömt hur mycket pengar vi kan anvisa till forskningen i stort. Forskningsråden har begärt en ökning på 191 miljoner kronor; regeringen har ansett sig kunna gå med på en ökning med 42 miljoner. Jag vågar påstå, herr Takman, att alla forskningsråd hävdar bestämt att de behöver de pengar som de begärt, att det är absolut nödvändigt och att det finns starka motiv för det. Ingen vågar väl påstå att naturvårdsverkets forskningsnämnd har högre moral och högre status än andra av det skälet att den har med jordbruksdepartementet att göra, utan man får utgå från att alla forskningsnämnder bedömer sin situation och sin budgetframställning på samma vederhäftiga sätt. Men det har inte varit möjligt att tillgodose alla krav på forskningen. Jag har gjort en totalbedömning av min huvudtitel och gjort en angelägenhetsgradering av de olika posterna. Om jag hade ansett att jag skulle kunna föreslå en höjning av anslagen under min huvudtitel med 5 miljoner kronor, är det inte alls säkert att jag hade föreslagit en höjning med 5 miljoner av anslaget till miljövårdsforskningen — jag kanske hade ansett mig böra föreslå höjning av andra anslag i min huvudtitel. Eftersom jag inte ansåg mig kunna öka totalbeloppet och inte heller minska på andra poster i min budget, föreslog jag en ökning med 1,5 miljoner, dvs. gott och väl samma ökning i procent som i fjol. Den som är en smula minnesgod kan göra det intressanta konstaterandet att i fjol ansåg varken folktopartisterna eller moderaterna att det samhällsekono-

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

miska läget tillät att vi gick längre än vad jag då hade föreslagit – man ansåg att det var ett tillfredsställande förslag, och man måste ta hänsyn till det samhällsekonomiska läget. Centerpartiet bedömde det samhällsekonomiska läget som en smula bättre än deras vänner i den borgerliga oppositionen gjorde och föreslog en ökning med 1 miljon kronor. Herr Takman såg inget samhällsekonomiskt läge över huvud taget.

Det intressanta har alltså inträffat att när jag i år har föreslagit ungefär samma procentuella höjning som i fjol har alla de borgerliga partierna och kommunisterna bjudit över med 5 miljoner kronor. Samtidigt som man nu går ut och säger att vi måste tillsätta en parlamentarisk besparingsberedning i det här landet för att komma till rätta med statsutgifternas ökning och att vi måste iaktta större sparsamhet inom den offentliga sektorn föreslår man en höjning med 5 miljoner kronor på den här punkten! Jag hoppas att herr Krönmark inte behöver vara med i den besparingsutredningen.

Även om vår före statsminister Erlander lärde att man skall tillskriva politiska motståndare ärliga avsikter, tillåter jag mig vara en smula skeptisk och misstänksam mot den generositet som oppositionen visar i den här frågan, eftersom man inte har berättat hur ökningen skall finansieras.

När jag lyssnade på herr Hansson i Skegrie fick jag det intrycket – och det var väl meningen att vi skulle få det intrycket – att den enda forskning som bedrivs på miljövårdsområdet är den forskning som finansieras genom naturvårdsverkets forskningsnämnd. Så är inte alls fallet, utan detta är bara en del av den forskning som bedrivs. Det framgick också av herr Mossbergers anförande.

Jag vågar påstå att vi de senaste åren verkligen har satt miljöforskningen mycket högt vid angelägenhetsgraderingen. Det har vi gjort därför att forskning är av grundläggande betydelse för miljövårdsarbetet. Vi har funnit det nödvändigt med stora satsningar för att man skall kunna lösa de svåra miljöproblemen. Under den senaste femårsperioden har ökningen varit mycket kraftig.

Den del av forskningen som administreras av naturvårdsverket kostar för närvarande 12 miljoner, och jag föreslår en höjning till 13,6 miljoner. Det innebär en fördubbling av anslagen sedan år 1968. I den forskning naturvårdsverket bedriver ligger tyngdpunkten på vattenvårdsforskning, miljögiftsforskning osv. Här har också nämnts av herr Takman vilka resultat forskningen hitintills har givit t. ex. beträffande kvicksilver. När det gäller PCB som miljöfara har vi varit ett föregångsland i fråga om forskningsinsatser. När det gäller svavelföreningarna och de föroreningsproblem som är förknippade med dem har vår forskning väckt internationell uppmärksamhet. Vi har infört FN:s miljövårdskonferens satsat ganska mycket. Vi har gjort en speciell undersökning som vi har anvisat särskilda pengar till, och den undersökningen skall presenteras vidare på FN:s miljövårdskonferens.

Man måste alltså bedöma den här forskningen totalt och se hur mycket som satsas på alla andra områden. Herr Mossberger räknade upp en hel lista av alla de institutioner, organ och myndigheter som bedriver

forskning, som anvisar medel till forskning osv. Läger man samman allt detta finner man att det inte är 12 miljoner utan 35 miljoner som vi anvisar till forskning på det här området. Sedan kan man till all den forskning som bedrivs vid högskolor och i kommittéer lägga den forsknings- och undersökningsverksamhet som bedrivs vid våra statliga laboratorier. Vi har undersökningslaboratoriet och omgivningshygieniska avdelningen vid naturvårdsverket, vi har undersökningsavdelningen vid livsmedelsverket, havsfiskelaboratoriet och sötvattenslaboratoriet. Kostnaderna för den här forskningen uppgår nu till 5 miljoner kronor. Man kan alltså säga att det inte är 12 miljoner kronor vi satsar på miljövårdsforskning, utan 40 miljoner.

Sedan bedrivs ju en mycket omfattande forskningsverksamhet vid universiteten och högskolorna. Det gäller både grundforskning och tillämpad forskning.

Man kan få en uppfattning om den här verksamheten, om jag säger att vid tekniska högskolan i Stockholm redovisas 370 forskningsprojekt, små eller stora, på detta område och vid tekniska högskolan i Lund och vid universitet 142 olika projekt.

Man kan få en bild av anslagsutvecklingen om man jämför dagens anslag med vad 1964 års naturresursutredning skrev i sitt betänkande om miljövårdsforskning år 1967. Man föreslog där en sådan utveckling av forskningsanslagen att vi fram till 1971/72 skulle använda 24,5 miljoner kronor på forskning. Enligt den sammanställning jag nu har gjort har vi alltså kommit betydligt längre än vad den utredningen föreslog och överskridit det med ca 10 miljoner -- lägger jag till forskningen vid laboratorierna har vi överskridit det med 15 miljoner kronor.

Det är alltså den totala miljöforskningen, mina damer och herrar, vi skall diskutera och inte bara den viktiga del som administreras av naturvårdsverket.

Nu säger herr Hansson i Skegrie och flera andra av oppositionstalarna att man inte kan genomföra ens de projekt man har i gång. Jo, det kan man visst göra. Och de projekt som pågår är ju inga eviga projekt. Forskning är inget självändamål. Projekten blir färdiga, och då har man nya projekt att ge sig på.

Här har nämnts Östersjöforskningen. Där pågår för närvarande 225 forskningsprojekt. Det är klart att de inte kan få hålla på evigt, utan vi vill ha resultat av dem, och det får vi. Så fort ett forskningsprojekt är färdigt börjar man med någonting annat.

Får jag också rätta en felaktig uppgift som herr Hansson i Skegrie lämnade då han påstod att forskningsanslaget till naturvårdsverket hade minskat 1971/72. Det är inte alls med sanningen överensstämmande. Budgetåret 1970/71 satsade vi 10,8 miljoner, 1971/72 12,1 miljoner och nu satsar vi 13,6 miljoner. Det har alltså inte skett någon minskning.

Men låt mig återgå till Östersjöforskningen. År 1968 fick naturvårdsverket i uppdrag dels att inventera och samordna den pågående forskningen i Östersjön i samarbete med vissa myndigheter och institutioner, dels att föreslå ytterligare forsknings- och undersökningsuppgifter. År 1969 fick regeringen ett förslag som hade utarbetats av naturvårdsverket, och det var kostnadsberäknat till 2,2 miljoner kronor. Vi satsar

för närvarande 4,1 miljoner kronor på Östersjöforskningen, dvs. dubbelt så mycket som naturvårdsverket då hade beräknat. Insatserna är alltså mycket större än vad man tidigare hade räknat med.

Herr Hansson i Skegrie talar om att vi satsar väldiga belopp på praktiska miljövårdsåtgärder inom den gamla industrin, som har tillkommit innan miljövården var upptäckt och som nu måste göra någonting för att komma till rätta med föroreningsproblemen. Vi har satsat flera hundra miljoner på det, men herr Hansson i Skegrie menar att vi borde ha satsat på forskning på det här området för att se vad som kan göras. Får jag berätta, att för att naturvårdsverket skall kunna följa effekterna av de här väldigt stora investeringarna inom industrin har det, enligt beslut av regeringen i början av mars, fått överskrida sitt anslag med 700 000 kronor. Naturvårdsverket har fått köpa värdefulla tekniska apparater till undersökningens och forskningens tjänst just för att följa utvecklingen på detta område.

Fru Anér tog upp frågan om avfallsforskningen. Jag vill bara meddela henne att vi nu har inrättat en särskild tjänst för avfallsforskning vid Ultuna. Anslaget till den forskning som tidigare bedrevs på det här området gick från naturvårdsverkets forskningsnämnd, men nu kommer anslaget i stället att gå på Ultunas ordinarie stat. Det är 100 000 kronor som på det sättet frigörs för annan forskningsverksamhet. Den frågan har man alltså tänkt på.

När det gäller just avfallsforskningen, som fru Anér tog upp, vill jag erinra om att för nästa budgetår satsar vi ändå 600 000 kronor på den; det är staten och industrin som skall göra det tillsammans. Den verksamheten ser jag som en inledning till ökade forskningsinsatser på det här området.

Den snabba utvecklingen inom miljöforskningen har åstadkommit en stor splittring. När vi 1968 inrättade naturvårdsverkets forskningsnämnd var det för att samordna forskningen, och det skedde också en samordning. Men miljövårdsforskning har blivit ett väldigt populärt ämne, och ett populärt ämne får stor anslutning. Många institutioner beviljar anslag till miljöforskning, många forskare vill ägna sig åt den. Utvecklingen har alltså på en kort tid gett en enorm mängd forskningsinsatser på många, många områden, och därför har det blivit en sådan här stor splittring.

Det resonemang som majoriteten för om splittringen på forskningens område innebär i själva verket att man erkänner att vi inte helt och fullt och rationellt utnyttjar våra resurser. Det borde rimligtvis ha lett till att man först avvaktar samordningsutredningen för att se hur det ligger till, för att se om vi kan vinna ut mer av de resurser vi anvisar till miljövårdsforskningen. Vi kan säkert åstadkomma större effektivitet, både tekniskt och personellt, genom samordning av den här splittrade verksamheten. Och vi har faktiskt skyldighet att göra det. Vi har skyldighet att granska all samhällelig verksamhet. Inget område kan befrias från en sådan granskning. Som jag sade inledningsvis har forskningen i allmänhet fått finna sig i en hård granskning och prutning – det gäller exempelvis den medicinska forskningen – och ingen kan göra gällande, herr talman, att miljöforskningen ligger sämre till än annan

forskningsverksamhet.

Jag har ju haft förmånen att tillhöra riksdagen rätt länge, och jag har upplevt hur olika forskningsområden har kommit i fokus och fångat intresset inte bara hos forskare och institutioner utan även hos riksdagsmän. Miljöforskningen är nu sedan en tid i fokus, och den har fått en verkligen kraftig upprustning de senaste åren. Det är alltså detta intresse som har lett till en splittring av verksamheten, och därför måste vi utreda och undersöka om vi kan samordna forskningen och vinna ut mer av den.

När jag har gått till riksdagen och begärt det här anslaget till miljöforskningen har jag naturligtvis utgått ifrån att det sammanlagda anslaget till forskningen på alla de områden som jag här har nämnt medger en mycket omfattande forskningsverksamhet. Hade jag inte ansett att det anslag jag begär skulle ge tillfredsställande resultat, hade jag självfallet gjort en annan prioritering. Man kan inte, herr talman, som den av mig i början citerade kvällstidningen säga att miljövärden inte kan behandlas som vilken budgetpost som helst. Miljövärden skall behandlas som alla andra samhällsfrågor, och man måste kritiskt granska och pröva även de anslagsäskanden som kommer från det hållet.

Herr talman! Jag vågar påstå att om vi jämför vår forskning internationellt, så ligger vi mycket bra till. Herr Takman menade att man oftast som argument mot anslagshöjning säger att vi skall utnyttja resultat av internationell forskning i större utsträckning. Men det är svårt att göra det, anser han, därför att förhållandena är så olika i olika länder. Det är klart att något ligger det i att en viss forskning måste ske på ort och ställe, men mycken miljöforskning kan med fördel ske internationellt så att man kan dela erfarenheterna. Herr Takman nämnde Östersjöforskningen. Jag kan inte finna något område där internationell forskningssamverkan är inte bara så behövlig utan så viktig och så nödvändig som här. Det pågår också ett mycket intensivt samarbete mellan de stater som är intresserade av Östersjön, och de svenska insatserna kan mycket väl mäta sig med de insatser som görs från annat håll.

Internationell samverkan på forskningens område kommer också att bli en viktig fråga på FN:s miljövärdskonferens. Det är alldeles uppenbart att alla små stater — och vad man än säger är också Sverige en liten stat på det här området — måste utnyttja internationell forskning. Det måste man alltså ta hänsyn till då man begär anslag till forskning.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Man blir kanske delvis litet konfunderad när man lyssnar till jordbruksministern. Han talar själv om att han inte känner sig tacksam, och vi som har hört på honom kan konstatera att han därtill är irriterad. Man kommer att tänka på en annan stor man, nämligen Arkimedes, som en gång sade: Rubba icke mina cirklar! Men vi i utskottets majoritet har bara utövat vår grundlagsfästa rätt att göra korrigeringar i förslag från regeringen. Den rätten har vi, och den tänker vi utnyttja.

Vidare menar statsrådet Bengtsson att vi i moderata samlingspartiet skulle vara samhällsekonomiskt lättsinniga. Förra året — det är alldeles

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövärdskonferens,
m. m.*

riktigt — var vi icke med på en höjning av anslaget i den utsträckning som vi är i år. Men som jag sade redan i mitt tidigare anförande — jag hoppas att jordbruksministern lyssnade till det — föreslår vi motsvarande besparingar. Vår motion är samhällsekonomiskt fullkomligt neutral gentemot regeringens proposition, men vi lyckas i alla fall få det här ökade anslaget till forskningen. Herr Bengtsson uttalar förhoppningen att jag skulle slippa sitta i en kommande besparingsutredning. Det hoppas jag också, men om så illa skulle vara skulle det arbetet gå helt i linje med vårt partis politik i den här frågan.

När man lyssnar till jordbruksministern här verkar det som om han vore en helt annan person än den jordbruksminister som för en tid sedan presenterade det socialdemokratiska miljövårdsprogrammet. Då skulle det göras satsningar, då var det angeläget — fullt riktigt — med insatser från samhällets sida på miljövårdsområdet. Nu håller herr Bengtsson liksom ett försvarstal och talar om hur bra allting är och hur långt framme vi är i Sverige. Det är vi givetvis i vissa avseenden, men alla de bristområden som vi i alla fall har nonchaleras tydligen av jordbruksministern. Som sagt: Cirkelarna får inte rubbas!

Inför den miljövårdskonferens som skall hållas i det här huset om några veckor tycker jag ändå att det skulle vara angeläget för jordbruksministern att kunna säga: Här i landet har vi ett så starkt miljövårdsintresse att för den här forskningen fick jag t. o. m. litet mer pengar än jag själv hade begärt.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att jordbruksministern måste pruta på de anslagsäskanden som kommer in till departementet, och det talar han också om att han har gjort: det hade begärts mycket större summor här. Men det är ju inte absolut säkert att de bedömningar som görs i kanslihuset alltid är hundra procentigt riktiga och att alla yrkanden i motioner alltid är hundra procentigt felaktiga. Tyvärr är det en handlingsregel som ibland lyser för tydligt fram — men det kan tänkas att även motionärer någon gång gör en riktig bedömning. Och har man tagit del av de petita som lämnats in från naturvårdsverket, får man säga att det tycks finnas ganska starka motiv för dem.

När man skall bedöma fördelningen av anslag mellan olika forskningsuppgifter är det självklart att man måste avväga dem gentemot vad som begärs i andra sammanhang. Men man skall också komma ihåg att även om forskning bedrivs på mycket stora områden, som kan vara ganska skilda från varandra, kan man inte fördensskull så där utan vidare ta det som intäkt för att minska anslaget just på det här området.

Nu hoppas jag att vi skall få fram en samordning av de här mycket splittrade forskningsobjekten; det talade också jordbruksministern om. Men om det skall finnas någon "kärna" i den här miljövårdsforskningen bör den väl lämpligen utgöras av det speciella verk som vi har för miljövården, nämligen naturvårdsverket. Det är därför som vi bör slå vakt framför allt kring den forskning som där sker. Så mycket torde vara säkert att om inte naturvårdsverket får det belopp som har yrkats av utskottet, måste man ställa in sig på en lägre ambitionsnivå. Många

forskningsuppgifter tar redan nu betydande resurser i anspråk. Vi har varit inne på Östersjöforskningen. Jag vill säga om den att det är faktiskt en kapploppning med tiden, där man bör få alla resurser.

Låt mig till sist omnämna en ny forskningsuppgift, som anmäler sig med mycket stor aktualitet, nämligen forskningen kring grundvattnet, där olika forskare tycks ha kommit fram till mycket olika bedömanden. Just kring det projektet behövs en vetenskaplig och sakkunnig forskning.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Om jag verkade irriterad, måste detta bero på ett missförstånd för det är jag aldrig, men jag kanske var litet hes.

Jag har aldrig ifrågasatt riksdagens grundlagsenliga rätt att göra vad som helst, och om riksdagen utnyttjar sin grundlagsenliga rätt till att höja anslag utan att ta hänsyn till samhällsekonomin, är det naturligtvis fortfarande riksdagens grundlagsenliga rätt. Vi behöver inte diskutera det, herr Krönmark. Jag var med i konstitutionsutskottet, när jag började mina läroår i riksdagen, så det där känner jag till. Archimedes hade större problem än jag, så jag tycker inte att vi skall dra in honom i detta sammanhang.

Nu säger herr Krönmark: Vore det inte roligt att kunna säga till FN:s miljövärdskonferens att miljövärdssintresset i det här huset är så stort att jag fick 5 miljoner mer än vad jag begärt? Men det får jag ju inte av herr Krönmark, för herr Krönmark skröt ju med att han minskat fem miljoner av det anslag jag hade tänkt använda till att rusta upp gamla industrier och förbättra miljön. Jag vågar påstå att de fem miljoner som herr Krönmark tänker "knycka" från det anslag, som jag tänkt använda för att rusta upp de gamla industrier som smutsar ner våra vattendrag och vår luft, gör mycket större nytta där än vad de gör för forskningen. Det är inte en besparing herr Krönmark föreslår, utan en omfördelning. Därför är fortfarande medlemskapet i besparingsutredningen olämpligt, för där är det en besparing och inte en omfördelning det är fråga om.

Både när jag presenterade partiets förslag till miljöprogram och här i riksdagen ansåg jag mig ha rätt att tala om att visst måste vi satsa på forskning, och visst kommer vi att satsa mer på forskning, men man får inte envetet göra gällande att den enda miljöforskning som äger rum här i landet är den som naturvårdsverkets forskningsråd bedriver. Jag har med kalla siffror bevisat att det inte är de 13 miljonerna det är fråga om utan det är 40 miljoner kronor. Vi skall fortsätta denna ökning, vi skall fortsätta att bygga ut miljöforskningen, men vi måste samordna den, så att vi vinner ut mer av den.

Till herr Hansson i Skegrie vill jag bara säga att det är alldeles klart att vi tvingas i kanslihuset att prioritera. Det vet ju herr Hansson i Skegrie, som själv har suttit där och prioriterat. Det är klart att vi kan ta fel - jag vill inte ifrågasätta något annat. Jag har inte sagt att alla motioner som väcks är hundra procentigt felaktiga. Man kan naturligtvis diskutera en mycket lägre procent; jag är beredd att göra det, herr Hansson i Skegrie. Vad jag vill tillbakavisa är det intryck herr Hansson i Skegrie vill ge att vi minskar anslaget till miljövärdskonferensen. Han talar hela tiden om detta, men det är ju inte alls fråga om någon minskning, utan det är fråga

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Miljövärdskonferens,
m. m.

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

om att höja anslaget till miljövårdsforskningen med ungefär 10–12 procent i år. Det gäller detta och övriga anslag, och det är samma höjning som vi hade i fjol. Det är alltså inte fråga om att minska utan om att öka i något långsammare takt än vad majoriteten i utskottet hade föreslagit.

Herr talman! Beträffande Östersjöforskningen vill jag bara säga att man inte skall försöka ge intryck av att vår Östersjöforskning är otillfredsställande. Jag rekommenderar kammarens ledamöter att läsa den rapport som har lämnats av naturvårdsverket, The Baltic, Current Swedish Research, där man redovisar 225 projekt. Är det en forskning som tål att tas fram i ljuset som ett bevis på att vi verkligen gör någonting på forskningens område!

Man skall inte stå och säga att vi gör alldeles för litet på Östersjöforskningens område, när vi gör väldigt mycket, mer än de andra länderna kring Östersjön. Och vi kommer att intensifiera forskningen i Östersjön genom våra egna insatser och genom samarbete med de andra Östersjöstaterna.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Den uppräknings som herr statsrådet gör i detta fall kommer i huvudsak att behövas för att kompensera automatiska utgiftsökningar i form av ökade löner, större kostnader för resor och ökade kostnader för materiel. Det blir sannolikt inte någonting över av det beloppet för att ytterligare vidga forskningen eller fullfölja ens pågående forskningsobjekt.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är på det sättet, herr Hansson i Skegrie, att dessa forskningsprojekt inte pågår för evigt. De måste ta slut, och varje gång ett forskningsprojekt är färdigt får man resurser att fortsätta med nya.

Det är alltså att ge en alldeles felaktig bild om man säger att vi nu inte kan göra någonting och inte ta oss an någon ny forskning. Det är det ena. Det andra är att det inte bara är naturvårdsverkets anslag som går till forskning utan också andra anslag, och det betyder en total ökning av resurserna för forskning.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Efter jordbruksministerns anförande är det kanske i och för sig inte så mycket att tillägga.

Utskottets ärade ordförande och även herr Takman, herr Krönmark och fru Anér har dock i anföranden mot jordbruksministern åberopat att det knappast är till fyllest med de pengar som finns och att det därmed skulle bli avbrott i forskningen. Jordbruksministern har ju så tydligt klargjort att dessa pengar som anslagits räcker, att jag inte skulle behöva säga mer.

Jag vill emellertid gärna understryka vad herr Krönmark sade, att det måste ske en bedömning av angelägenhetsgraden i fortsättningen. Man kan nog spara en hel del pengar; jag vågar väl säga att det finns forskning som i och för sig kanske inte är så angelägen.

Vi vet alla att forskning kostar pengar, och de här utgifterna måste

betalas. Herr Krönmark har engagerat sig för besparingslinjen och jag lyckönskar honom. Det är bara beklagligt att inte besparingstanken kunde sträcka sig så långt att den täckte in även dessa 5 380 000 kronor. Jag tror det hade varit angeläget.

Jag har en lista i min hand — jag skall inte återropa den, men den visar hur mycket vi skulle få betala utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit om vi skulle bifalla förslagen i de motioner som väckts av samtliga borgerliga partier och kommunisterna. Då går det inte att sedan gå ut och försöka tala om att det är socialdemokraterna som höjer skatterna. Skall vi ge efter för dessa yrkanden är vi ute på hal is. Svenska folket bör i stället egentligen vara glada över att ha oss som säger nej till dessa motioner för i annat fall kommer vi att få höja skatterna ännu mer.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste något kommentera herr Mossbergers kommentarer här. Han säger att om vi hade bifallit de här yrkandena från oppositionspartierna, skulle utgifterna ha blivit mycket högre och skatterna blivit högre. Herr Mossberger framställde det socialdemokratiska partiet såsom ett lågskatteparti, vilket ju hela svenska folket vet är alldeles felaktigt.

Jag har bara anledning att tala för mitt eget parti. Vi har alltså, herr Mossberger, i år lagt fram besparingsmotioner på ungefär 600 miljoner kronor. Jag kan försäkra herr Mossberger att vi har inte kommit med förslag om en enda utgiftshöjning utan att vi har täckt in det med motsvarande besparingar därför att vi har gjort den konjunkturbedömningen att vi måste vara utomordentligt återhållsamma just i år.

Det är sålunda fullt riktigt som jordbruksministern sade tidigare att de här 5 miljoner kronorna är en omfördelning. Men det är en prioritering som vi gjorde när vi ritade våra cirklar. Att de cirklarna inte stämmer överens med herr Bengtssons kan vi i och för sig ha anledning att beklaga, men tänker man fritt kanske man också kan tänka litet olika, och det må vi väl göra.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill faktiskt protestera mot en sak som herr Mossberger sade, nämligen att det skulle finnas så väldigt mycket miljöforskning som vore onödig. Jag vill nog tvärtom säga att anledningen till att vi från vårt håll insisterar så starkt på denna forskning är just att det är få saker som omedelbart ger så mycket avkastning, därför att det läggs ned inte miljoner utan miljarder i det här landet på miljövärdande åtgärder av alla möjliga slag, av både kommuner och industrier. Om de åtgärderna är felaktiga blir dessa pengar bortkastade och värre än bortkastade. Vi läste ett exempel i tidningen i morse om ett reningsverk i Umeå som på något sätt blivit felprojekterat så att det inte fungerar utan de som skall arbeta där blir tvärtom sjuka. Det är bara ett enda litet exempel på vad det är för vinster som man kan göra med en väl planerad miljövärdningsforskning.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Miljövärdningsforskning, m. m.

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

Herr MOSSBERGER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte minnas, fru Anér, att jag sade direkt att det var onödigt med forskning, men jag sade att det kan vara nödvändigt med en gradering för att komma underfund med om det bedrivs någon forskning som är onödig.

Herr Krönmark var väl blygsam när han sade att moderaterna har föreslagit besparingar på 600 miljoner. Skall jag vara ärlig måste jag säga att ni har gjort besparingar på mer än detta, men tyvärr är besparingarna satta in på sådana områden, att man kan säga att de försämrar standarden för många människor i detta land.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig fattat vår uppgift i oppositionen på det sättet att vi var komna hit för att konfirmera regeringens propåer, utan jag har fattat uppgiften så, att vi är komna hit för att göra egna bedömningar och fatta egna ståndpunkter och självständiga beslut från vår sida.

Vad sedan gäller anslagen så är i den här petitan upptaget 13 669 000 kronor till fullföljande av pågående forskningsobjekt. De 1300 000 man får i prop. skulle räcka precis till följdforskningen kring Östersjöprojektet men inte till någonting annat. Det skulle betyda att man inte får någonting över till de automatiska utgiftsökningarna och inte heller någonting för att kunna starta nya projekt.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! När man lyssnar på jordbruksministern och herr Mossberger får man det intrycket att de medel vi diskuterar skulle vara relativt onödiga. Men i bilaga 11, jordbruksdepartementet, till årets statsverksproposition finns på s. 140 en sammanfattning av naturvårdsverkets petita beträffande forskningen, där det ordagrant sägs:

”Större delen av de forskningsprojekt nämnden föreslår för budgetåret 1972/73 utgör fortsättning på redan igångsatta forsknings- och undersökningsarbeten. Enligt naturvårdsverkets mening är det nödvändigt att erforderliga medel ställs till nämndens förfogande så att inga avbrott i pågående forskning behöver göras. Det är även angeläget att planerade nya projekt kan sättas i gång.”

En del av dessa forskningsprojekt är mycket kostnadskrävande, speciellt kanske de ekologiska forskningarna. Man har när man läst några av de senaste årens petita från forskningsnämnden fått det intrycket att det finns en stor mängd akuta praktiska problem som borde undersökas och att det skulle betyda enormt mycket i ekonomiskt hänseende, om dessa kunde lösas. Framför allt gäller detta för kommunerna som ofta har mycket kostnadskrävande och under nuvarande förhållanden övermäktiga uppgifter när det gäller omhändertagande av sopor, rötslam osv.

Jag vill inte ställa grundforskning mot praktisk, tillämpad forskning. Jag tycker att varje sådan motsatsställning är orättvis, eftersom också grundforskning är nödvändig. Men när man ser naturvårdsverkets forskningsnämnds redogörelser för vad som behöver göras får man en känsla av att det inte är på detta område som man skall spara på pengarna

utan det måste i så fall ovillkorligen ske på andra områden. I en av sina petita från de senaste åren skriver forskningsnämnden exempelvis följande:

”Utsläppen av föroreningar och annan påverkan av naturresurserna ökas mycket snabbt. Allt talar för att miljöpåverkan ökas efter en exponentiell skala och att den tidsmarginal man har mellan problemdefinition och insättandet av motåtgärder är ständigt krympande. Det framstår som alltmera angeläget att forsknings- och undersökningsresurserna förstärks så att man har möjligheter att på ett så tidigt stadium som möjligt kunna diskutera motåtgärder t. ex. i form av förbud, inskränkningar vid användningen av vissa substanser, förändrad process-teknik eller reningsåtgärd. Samtidigt stiger behovet av att ha undersökningsresurser för samarbete på det internationella planet.”

Det heter vidare i samma skrift:

”De resurser som för närvarande står till forskningsnämndens förfogande är starkt otillräckliga. Angelägen forskning måste eftersättas på snart sagt alla områden. Behoven är stora inom kvicksilverforskningen för att saneringsproblemen effektivt skall kunna angripas. Man står i begrepp att göra utomordentligt stora investeringar i anläggningar för kemisk fällning av avloppsvatten utan att metoderna tillräckligt har penetrerats. Riskerna för ineffektiva problemlösningar och felinvesteringar är stora.”

Jag har i åtskilliga samtal fått höra vilket behov kommunerna har av att få konkreta råd från naturvårdsverket exempelvis beträffande byggandet av reningsverk, men under nuvarande förhållanden har man ingen möjlighet att få sådana råd. Fru Anér nämnde reningsverket i Umeå, som enligt en tidningsuppgift i dag har kostat 14 miljoner kronor och som tydligen inte kan användas i det utförande som det nu har. En ombyggnad lär kosta någonting mellan en halv och 2,5 miljoner kronor.

Det är alltså relativt små pengar som vi diskuterar här och som jordbruksministern uppenbarligen har räkat i panik inför. Det är små summor det gäller i jämförelse med vad man kan spara på andra områden, kanske t. o. m. spara på jordbruksministrarnas eget område.

Det var bra, tycker jag, att herr Bengtsson nämnde att vi har satsat flera hundra miljoner kronor på industrins miljövård. Jag vill påpeka att vi från den kommunistiska gruppens sida yrkade avslag på dessa miljoner. De går i stor utsträckning till storfinansen, och när vi diskuterade det anslaget, betecknade jag det som en av de stora jultomteoperationerna för storfinansens räkning.

Men det är så betecknande hur det gick till. Först fick vi en proposition, där det föreslogs 200 miljoner kronor. Varför just 200 miljoner? Varför inte 205 330 000 kronor eller någonting sådant, herr jordbruksminister? Så kom det en motion – jag vill minnas att det var från moderata samlingspartiet – om att man borde öka på med 100 miljoner och ge 300 miljoner kronor till industrins miljövård. I diskussionen då fanns det inga som helst tecken på panik i regeringspartiet. 100 miljoner kronor mer eller mindre spelade i det sammanhanget tydligen inte så stor roll. Men nu gör man praktiskt taget desperata avvärjningsåtgärder när det gäller 5 miljoner kronor till – jag betonar detta – fullständigt nödvändig miljövårdsforskning.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är litet bekymrad över herr Takmans diagnostiska förmåga som läkare, då han beskriver mitt tillstånd såsom varande i panik. Jag tror att jag vill söka en annan läkare för att få reda om det verkligen kan vara sant. Tills vidare underkänner jag herr Takmans diagnos.

Det förhåller sig inte alls på det sättet att man kan blanda ihop anslaget till miljövårdande åtgärder inom industrin och anslaget till forskningen. Jag vill fästa uppmärksamheten på den principdeklaration jag vid tidigare tillfälle har avgivit om att vid startandet av nya företag i det här landet skall i investeringskostnaderna inräknas alla utgifter för miljövårdande åtgärder. Men vi ser ju hur det är ställt med många industrier, i mycket stor utsträckning småföretag, som ingalunda ägs av storkapitalet eller multinationella koncerner. De är dåligt utrustade och de kan på grundval av miljöskyddslagen tvingas att vidta åtgärder som är så kostsamma att de i stället får lägga ner sin verksamhet. Det har varit mycket glädjande att vi haft möjlighet att anvisa statsmedel så att det kunnat vidtas viktiga miljövårdande åtgärder. Det skall vi fortsätta med under de här åren som anslaget är avsett för.

Sedan vill jag säga att det är alldeles klart att forskningsråden kan göra slut på alla de pengar de får. Jag är övertygad om att om riksdagen skulle anvisa 10 miljoner så skulle det gå att göra slut på pengarna. Det gäller ju alla myndigheter att det vore för galet om det kom med anslagsäskanden som är så höga att det inte är möjligt att göra slut på pengarna med litet god vilja. När det gäller forskningen måste regeringen emellertid se saken i stort. Det går alltså inte att plocka loss en enda forskningsuppgift. Jag har talat om att forskningsråden tillsammans har begärt anslag på 191 miljoner kronor. Regeringen har ansett att 42 miljoner är vad de kan få. Medicinska forskningsrådet har begärt en ökning på 34 miljoner kronor och får kanske 4 eller 5 miljoner. Menar herr Takman att detta är helt tillfredsställande och att medicinsk forskning inte skall ha mera pengar medan däremot miljövårdsforskningen skall ha? Jag kan räkna upp område efter område. Det är inte fråga om panik, utan det är fråga om att försöka lägga fram de motiv som ligger bakom den bedömning som jag gjort när jag gått till riksdagen.

Jag förstår inte riktigt min värderade gamle vän herr ordföranden i jordbruksutskottet. Jag vet mycket väl att det är riksdagen som bestämmer både utgifter och inkomster. Det är inte regeringen som bestämmer, utan det är riksdagen som är suverän att ge ut hur mycket pengar som helst och också att ta in hur mycket pengar som helst. Riksdagen skall göra egna bedömningar, men regeringen har skyldighet att i sitt kansli göra de utredningar och bedömningar som den anser riktiga och sedan framlägga sina förslag för riksdagen. Men det är givet att riksdagen bestämmer, och vill riksdagen bestämma sig i detta fall så får den göra det. Det är fullständigt klart. Det kan vi inte förhindra.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! För att det inte skall bli någon mytbildning vill jag påpeka att vi från den kommunistiska gruppens sida gjorde ett undantag

för de små företagen när det gällde miljövårdsanslagen till industrin. Jag anser inte att det är tillfredsställande att den medicinska forskningen får en sjundedel av vad den begär, men jag vill påpeka att medicinsk forskning har vi haft i varje fall ett par hundra år i detta land, under det att miljöforskning är något ganska nytt. Bara för något är sedan tror jag inte att det gick ut något anslag alls.

Det är självklart att vi där har fantastiskt mycket att ta igen. Jag håller mycket starkt på att de anslag som kommer miljövårdsforskningen till del, med tanke på hur dyrbar den delvis är, är ytterst små både absolut sett och i förhållande till de stora behov som föreligger.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Mossberger m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mossberger begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av herr Mossberger m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 171
Nej - 142
Avstår - 2

Herrar Aspling (s) och Jadestig (s) anmälde att de avsett att rösta nej men av misstag röstat ja.

Punkterna 3-7

Kammaran biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 20 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till studiesociala åtgärder m. m. jämte motion.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Miljövårdsforsk-
ning, m. m.*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Bidrag till hälso-
och sjukvård för
studerande*

Punkten 2

Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 bilaga 10 under punkten H 6 (s. 451) föreslagit riksdagen att till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 530 000 kronor.

I detta sammanhang behandlades motionen 1972:221 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c, fp) vari hemställets att riksdagen

1) beslutade att till sjuk- och hälsovård för studerande skulle utgå bidrag med 14 kronor per studerande intill ett antal av 10 000 och med 9 kronor för varje ytterligare studerande,

2) under punkten H 6 Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande anvisade ett förslagsanslag av 1 650 000 kronor, ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 120 000 kronor förhöjt bidrag,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning av frågorna om målsättning, organisation, huvudmannaskap och ekonomiska förhållanden för studerandehälsovården.

Utskottet hemställde

A. beträffande anslagsfrågan

att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten H 6 framlagda förslag och med avslag på motionen 1972:221 i motsvarande del — till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 1 530 000 kronor,

B. beträffande utredning angående studerandehälsovården

att riksdagen skulle avslå motionen 1972:221 i motsvarande del.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Nennesholm (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herr Andersson i Nybro (c) samt fröken Bergström (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. beträffande anslagsfrågan

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:221 i motsvarande del till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 1 650 000 kronor,

B. beträffande utredning angående studerandehälsovården

att riksdagen med bifall till motionen 1972:221 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begärde utredning av frågorna om målsättning, organisation, huvudmannaskap och ekonomiska förhållanden för studerandehälsovården.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Med anledning av det förslag om bidrag till hälso- och sjukvård för studerande som framläggs i statsverkspropositionen väcktes motionen 221 av några centerpartister och folkpartister. I motionen föreslås en ökning av stödet i förhållande till statsverkspropositionens förslag.

Detta statsbidrag infördes första gången genom beslut 1967. Den proposition som låg som underlag för beslutet den gången förutsatte en viss basorganisation för studerandehälsovården, och den basorganisationen var beräknad på 10 000 studerande. Det statsbidrag som har lämnats under årens lopp har emellertid aldrig kommit upp till den storleksordning som förutsattes i propositionen. Därför har verksamheten heller inte nått upp till den ambitionsnivå som man räknade med i 1967 års proposition. Denna ambitionsnivå har inte kunnat nås trots att studenterna själva har tagit på sig en stor del av kostnaderna.

Sveriges Förenade studentkårer har låtit en arbetsgrupp utreda studerandehälsovården. I den utredning som nu föreligger från arbetsgruppen gör man en del konstateranden beträffande kostnaderna. Man säger att statens och de studerandes insatser har följt varandra mycket nära under årens lopp. Men det ligger så till att kostnadsökningarna har varit kraftigare än ökningen av studerandeantalet, och det medför att de studerandes kostnader per capita har ökat. Detta kan illustreras med siffror beträffande kostnaderna per capita för några studieår. Studieåret 1968/69 var kostnaderna per capita för studerandena 6:35, 1969/70 var kostnaderna 7:25, och 1970/71 hade kostnaderna stigit till 8:60 kronor per studerande. Det är alltså genomsnittssiffror för samtliga studieorter, och det föreligger rätt stora skillnader mellan de olika studieorterna.

Den arbetsgrupp som har gjort undersökningen säger följande: "I praktiken har de studerande på många håll drabbats av kostnader av en helt annan storleksordning än vad som förutsattes i propositionen." De här kostnadsökningarna har givetvis samband både med lönestegringar som skett under årens lopp och med arbetsstidsförkortningen. När man nu kan konstatera en viss minskning i antalet studerande men samtidigt ökade kostnader, är situationen den, att man för innevarande budgetår räknar med ett underskott för den här verksamheten.

För närvarande utgår statsbidrag med 12 kronor per studerande och år intill ett antal av 10 000 studerande och med 7 kronor för varje ytterligare studerande. Här föreligger tre olika bud beträffande höjningen för kommande budgetår. Sveriges Förenade studentkårer menar att man bör höja det här bidraget till 25 respektive 18 kronor, och man anser att det krävs en höjning av den storleksordningen för att man skall kunna komma upp till den omfattning som man har förutsatt från början.

Socialstyrelsen föreslår en uppräknig till 14 respektive 9 kronor. Man menar att det skulle innebära att man skulle kunna bibehålla den nuvarande ambitionsnivån. Men i statsverkspropositionen nöjer man sig med förslag om en höjning till 13 respektive 8 kronor.

Motionärerna menar att man bör följa socialstyrelsens förslag med en höjning på 14 respektive 9 kronor, och vi reserverar instämmer i det förslaget. Men med hänsyn till att studerandeantalet inte beräknas öka i den takt som man har räknat med tidigare blir inte kostnadsökningen av en sådan oerhörd omfattning, även om man ökar enligt motionärernas förslag. Man räknar med att kostnadsökningen skulle stanna vid 120 000 kronor jämfört med förslaget i statsverkspropositionen, och vi menar att det är en kostnadsökning som inte är orimlig i det här sammanhanget.

Vidare är det så att den högre utbildningen nu har decentraliserats till

Torsdagen den
4 maj 1972

*Bidrag till hälso-
och sjukvård för
studerande*

flera orter än de tidigare universitetsorterna, och det ställer nya och ökade krav på studerandehälsovården. I samband därmed har frågan om huvudmannaskapet för studerandehälsovården aktualiserats av studentkåren på flera studieorter. SFS, som också är medveten om de här förnyade anspråken, föreslår en utredning bl. a. om målsättningen för studerandehälsovården samt organisationen och finansieringen av denna. En sådan utredning tillstyrks av Landstingsförbundet så sent som i en skrivelse daterad den 29 februari i år.

Enligt statsverkspropositionen delar även socialstyrelsen uppfattningen att man behöver en utredning av dessa frågor. Detta utredningskrav tas upp i motionen 221, men utskottsmajoriteten hänvisar till att en sakkunnig tillsatts för att utreda frågan om det obligatoriska medlemskapet i studentkår. Vi tycker emellertid att det är tveksamt om den utredningen verkligen kommer att syssla med de frågor som studentkåren vill ha utredda. Vi menar att det är viktigt att en sådan utredning genomförs och att man får fram ett resultat snabbt. Vi reserverar oss därför anslutit oss till utredningskravet i motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! I detta utskottsbetänkande behandlas ett par korta avsnitt av statsverkspropositionen jämte en motion som har väckts i samband med förslaget om anslag till hälso- och sjukvård för studerande. Fröken Bergström är inte nöjd med att utskottet har avstyrkt denna motion, som hon har gjort sig till tolk för. Det finns faktiskt reella skäl till att vi inte har gjort det. För det första innebär ju Kungl. Maj:ts förslag en höjning med 1 krona per studerande i förhållande till tidigare anslag. För det andra tror jag kanske ändå inte att studentorganisationerna befinner sig i ett så prekärt läge som fröken Bergströms anförande kanske kan ge ett intryck av. Det är klart att studentkåren kan ha en mycket hög ambitionsgrad och att det kan behöva ställas mer pengar till deras förfogande. Men de får väl som så många andra anpassa ambitionsgraden till resurserna.

Sedan har ju också studenterna möjlighet att anlita den allmänna sjukvården, liksom alla andra medborgare i detta land. Det var också vad som förutsattes när man införde de särskilda bidragen 1967. Studenterna fick dessa förmåner därför att man ansåg att det kunde behövas särskilda vårdinsatser på grund av den speciella miljö som kan finnas på detta område. Men utskottsmajoriteten är inte så säker på att det är just ett sådant här anslag som skall höjas, just ett sådant här område som bör prioriteras. Vi tycker i motsats till reservanterna att det inte finns någon anledning att frånga Kungl. Maj:ts förslag i detta sammanhang. Det innebär i alla fall en ökning av förra årets anslag med 200 000 kronor.

Vad angår det utredningskrav som fröken Bergström talade för, har en framställning gjorts från några studentkårer om att landstingen skall bli huvudmän. Denna framställning är ute på remiss, och vi får givetvis avvakta de initiativ som departementet kan ha anledning att ta när remissförfarandet är slutfört.

Torsdagen den
4 maj 1972

*Bidrag till hälso-
och sjukvård för
studerande*

Jag vill också understryka vad som har anförts i utskottsbetänkandet, nämligen att statsrådet Moberg har tillkallat en sakkunnig som har till uppgift bl. a. att kartlägga studentkårernas verksamhet. En av utredningens uppgifter är att granska kårortsnämndernas funktioner och lägga fram material som underlag för överväganden rörande det framtida huvudmannaskapet för studerandehälsovården. Denna utredning skall alltså skaffa underlag för fortsatta utredningar. Vi anser att man skall avvakta det pågående arbetet innan man beslutar om nya utredningar. Jag är övertygad om att när detta arbete är slutfört kommer departementet och statsrådet Moberg att vidta de åtgärder som kan erfordras.

Fröken Bergström sade att hon hyste tvivel om att de frågor hon berörde i sitt anförande ingick i det här speciella utredningsuppdraget. Men det blir ju en bedömningsfråga. Jag tror att det kan finnas möjligheter att man, därest man får en annan huvudman och om det skulle bli landstingen, kan lösa den här frågan. Det är också min övertygelse att man i så fall knappast kan komma förbi de ekonomiska frågorna. Skall landstingen bli huvudmän kommer säkerligen också frågan om bidrag till landstingen upp.

Det är alltså enligt utskottsmajoritetens uppfattning inte uteslutet att denna fråga kan lösas genom ändring av huvudmannaskapet. Detta är också en uppfattning som i huvudsak samma personer som nu är reservanter gav uttryck åt i ett särskilt yttrande förra året, när vi behandlade motioner av liknande innebörd. Man nöjde sig alltså vid det tillfället med ett särskilt yttrande. Nu har man stramat upp sig och avgivit en reservation. Man har ändrat uppfattning på den här punkten. Det har inte utskottsmajoriteten gjort, utan vi står fast vid vårt ställningstagande, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Först och främst säger herr Fredriksson att studentkårerna skulle ha en så hög ambitionsnivå att man kanske inte kan tillfredsställa den. Det är väl emellertid snarare så att studentkårerna har försökt att leva upp till den ambitionsnivå som angavs i propositionen år 1967 men att man inte har fått statsbidrag i sådan omfattning att man kunnat förverkliga dessa ambitioner.

När det sedan gäller utredningskravet, så sägs ju i utskottsbetänkandet – jag är medveten om detta – att den sakkunnige som tillsatts skall lägga fram material som skall kunna tjäna som underlag för bedömning beträffande huvudmannaskapet. Men studentkårernas utredningskrav sträcker sig längre – man vill ha en genomgående utredning som rör hela målsättningen för studerandehälsovården och finansieringen och sambandet med den allmänna sjuk- och hälsovården. Det är en sådan typ av utredning som Landstingsförbundet tillstyrker i sin skrivelse.

När herr Fredriksson sedan hänvisar till att vi föregående år endast avgav ett särskilt yttrande i den här frågan, så kan man väl se det som ett tecken på att vi den gången hade förhoppningar om att frågan skulle föras vidare till i år. Men när vi nu ser att så inte skett har vi ansett att vi måste markera angelägenhetsgraden av frågan genom en reservation till utskottsbetänkandet.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Låt mig till fröken Bergström endast säga att när de nu pågående utredningarna och undersökningarna är slutförda, så får man bedöma huruvida och i vilken omfattning det kan vara nödvändigt med fortsatta utredningar. Jag är övertygad om att departementschefen eller statsrådet Moberg — vem det nu blir som skall handlägga frågan — kommer att vidta de åtgärder som är erforderliga när man har fått tillräckligt med material i sin hand för att bedöma saken.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Nennesholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Nennesholm m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 176
Nej — 114
Avstår — 16

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

§ 21 Studiesocialt stöd

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:27 angående studiesocialt stöd jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1972:1 (bilaga 10, punkterna H 2 och IV:5) beräknat medel för nedannämnda ändamål, hade Kungl. Maj:t i propositionen 1972:27 under återopande av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 mars 1972 föreslagit riksdagen att

A. anta följande vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964:402),
- 2) lag om ändring i förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag.

B. för budgetåret 1972/73 anvisa

1) under åttonde huvudtiteln till Studiebidrag m. m. ett förslagsanslag av 573 000 000 kronor,

2) under Statens utlåningsfonder till Allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 113 000 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits att det inkomstprövade tillägget i studiehjälpen skulle bli samordnat med det statliga bostadstillägget. Samma månadsbelopp borde enligt propositionen utgå under läsåret, dvs. högst 75 kronor. Dessutom skulle samma reduktionsregler mot inkomst gälla som för bostadstilläggen, vilket innebar att det maximala bidraget började reduceras vid en taxerad föräldrainkomst på 21 000 kronor per år i familj där eleven inte hade syskon, vid 27 000, 32 000, 37 000 och 41 000 kronor per år i familj där eleven hade 1, 2, 3 respektive 4 syskon.

Det behovsprövade tillägget hade föreslagits bli höjt från högst 75 kronor till högst 90 kronor i månaden.

Resetillägget hade föreslagits bli höjt så att 65, 85, 110 och 130 kronor i månaden utgick till elever som bodde minst 6, 15, 25 respektive 35 km från studieorten.

För att åstadkomma större likformighet i studiesocialt avseende för vuxna oavsett på vilket stadium studierna bedrevs hade föreslagits att äldre studerande vid studievägar som nu tillhörde studiehjälpsystemet fördes över till studiemedelssystemet. Dessutom hade föreslagits ett enhetligt studiekreditsystem, vilket innebar att yngre studerande inom studiehjälpsystemet erhöi sin studiekredit i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

I detta betänkande behandlades

A. I anledning av propositionen väckta motioner

1) motionen 1972:1535 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk) vari hemställts att alla studerande över 16 år oberoende av skolform överfördes till studiemedelssystemet och att studiemedlen blev lika för alla så att hel- eller deltidstudier och försörjningsförpliktelser gentemot barn gjordes till enda variabler,

2) motionen 1972:1536 av fru Söder m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde sådan ändring i studiehjälpsreglementet att en tiondel av den del av den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet som översteg 50 000 kronor jämställdes med taxerad inkomst vid beräkning av inkomst- och behovsprövat tillägg,

3) motionen 1972:1537 av herrar Wijkman (m) och Carlshamre (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde dels att avskrivningsregler motsvarande dem som gällde enligt 24 § andra stycket studiehjälpsreglementet infördes i studiemedelsförordningen i samband med att aviserat förslag om nya bestämmelser förelades nästa års riksdag, dels att förslag skyndsamt framlades om förbättrat studiestöd till studerande inom studiemedelssystemet, omfattande bl. a. höjning av studiemedlens totalbelopp, översyn av reglerna för återbetalning och i övrigt förslag till förbättringar för studerandefamiljer med barn,

B. Vid riksdagens början väckta motioner

4) motionen 1972:459 av herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Rask (s) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att reglerna för erhållande av studielån ändrades på så sätt att föräldrarnas inkomst och förmögenhet ej fick den reducerande effekt som gällde för närvarande,

5) motionen 1972:975 av herr Larsson i Umeå m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag om införande av ett sådant system att studerande som åtnjöt studiebidrag och erhöll studielån fick dessa utbetalade månadsvis i förskott och jämnt fördelade under de månader som studierna pågick samt

6) motionen 1972:978 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c) och Josefson i Arrie (c) vari hemställt att riksdagen beslutade att behovsprövat tillägg jämlikt studiehjälpsreglementet skulle utgå om förmögenheten ej var beskattningsbar.

Utskottet hemställde

A. beträffande ändringar i studiehjälpsreglementet

att riksdagen — med anledning av propositionen 1972:27 i förevarande del och med avslag på motionerna 1972:978 och 1972:1536 -- skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964:402) med den ändringen att 12 § skulle erhålla av utskottet angiven lydelse,

B. beträffande förlängt barnbidrag

att riksdagen med bifall till propositionen i förevarande del skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag,

C. beträffande förutsättningarna för erhållande av studielån

att riksdagen skulle avslå motionen 1972:459,

D. beträffande utbetalning av studiebidrag och studielån

att riksdagen skulle avslå motionen 1972:975,

E. beträffande överföring av vissa elever från studiehjälps- till studiemedelssystemet

att riksdagen med bifall till propositionen i förevarande del och med avslag på motionen 1972:1535 i motsvarande del skulle godta de i propositionen uppdragna riktlinjerna för överföring av äldre elever till studiemedelssystemet och för studiekredit till yngre elever,

F. beträffande rätten till studiemedel m. m.

att riksdagen skulle avslå

1) motionen 1972:1535 i motsvarande del,

2) motionen 1972:1537 i motsvarande del,

G. beträffande befrielse från skyldighet att återbetala studiemedel

att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1537 i motsvarande del,

H. beträffande anslagens storlek

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag för budgetåret 1972/73 anvisade

1) under åttonde huvudtiteln till Studiebidrag m. m. ett förslagsanslag av 573 000 000 kronor,

2) under Statens utlåningsfonder till Allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 113 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

A beträffande ändringar i studiehjälpsreglementet

1) av herrar Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herrar Björck i Nässjö (m) och Andersson i Nybro (c) samt fröken Bergström (fp), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen – med anledning av propositionen 1972:27 i förevarande del samt med anledning av motionerna 1972:978 och 1972:1536 – skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964:402) med den ändringen att 12 och 15 §§ skulle erhålla i reservationen angiven lydelse,

C beträffande förutsättningarna för erhållande av studielån

2) av herrar Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herrar Björck i Nässjö (m) och Andersson i Nybro (c) samt fröken Bergström (fp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1972:459 uttalade att reglerna för erhållande av studielån borde ändras så att föräldrars inkomst och förmögenhet inte fick reducerande effekt som de enligt av centrala studiehjälpsnämnden utfärdade tillämpningsföreskrifter f. n. hade,

D beträffande utbetalning av studiebidrag och studielån

3) av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:975 hos Kungl. Maj:t begärde förslag om införande av ett system som innebar att studiebidrag och studielån kunde utbetalas månadsvis och jämnt fördelade under de månader studierna pågår,

E beträffande överföring av vissa elever från studiehjälps- till studiemedelssystemet

4) av herr Olsson i Stockholm (vpk), som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen i förevarande del och med bifall till motionen 1972:1535 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begärde förslag om att samtliga elever över 16 år, oavsett skolform, skulle överföras till studiemedelssystemet,

F beträffande rätten till studiemedel m. m.

5) av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m) samt fröken Bergström (fp), vilka ansett att utskottet under F bort hemställa, att riksdagen

1) skulle avslå motionen 1972:1535 i motsvarande del,

2) med bifall till motionen 1972:1537 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t skyndsamt begärde förslag till förbättrat studiestöd för studerande inom studiemedelssystemet, omfattande bl. a. en höjning av studiemedlens totala belopp, en översyn av reglerna för återbetalning samt förslag till förbättringar för studerandefamiljer med barn.

Herr WIJLMAN (m):

Herr talman! Frågan om studiemedlens konstruktion har debatterats relativt sparsamt i denna kammare under senare tid. Debatten i frågan har varit så mycket intensivare utanför riksdagen. Inom studentvärlden är intresset för studiefinansieringen stort, och det system vi i dag har utsatts också för en mycket ingående granskning. Det gäller dels studiemedlens totala belopp, dels reglerna för återbetalning.

Jag kan mycket väl förstå att en majoritet av studenterna är missnöjda med studiefinansieringen sådan den ser ut i dag. För den som studerar räcker knappast pengarna till en dräglig tillvaro utan omfattande extraarbete, och för den som har studerat färdigt och skall betala igen sin skuld räcker pengarna ofta inte för de ständigt stigande skuldbeloppen.

Herr talman! Jag har tidigare från denna stol konstaterat att det är någonting i grunden skevt med hela studiemedelssystemet. Den indexlånemetod vi i dag tillämpar har kommit att bli högst oförmånlig för många låntagare. Även sedan man gjort en relativt stor avbetalning ett år stiger skulden påföljande år. Rent psykologiskt kan ett sådant system inte vara särskilt vettigt.

Vid det senaste årsskiftet höjdes skuldbeloppen och därmed återbetalningsbeloppen med inte mindre än 10,9 procent -- detta dels på grund av momshöjningen förra året, dels på grund av en allmänt hög inflationstakt. Att en spärregel finns inbyggd lindrar verkningarna, men den gör inte mycket mer än lindrar. Spärregeln verkar för övrigt först när lånet i stort sett är avbetalt, dvs. i slutet av avbetalningsperioden.

När systemet infördes för sju år sedan sades det bl. a. att det var angeläget att skapa ett system där skuldbördan inte skulle upplevas som så tung. Utvecklingen har tyvärr givit det motsatta resultatet. Det är för de flesta hugget som stucket om de skall behålla sina studielån eller flytta över lånen till en vanlig bank. Jag har tidigare i debatt med statsrådet Moberg konstaterat att bankerna knappast lånar ut pengar av välgörenhet utan för att göra hyfsade affärer. Slutsatsen måste bli att staten i det här läget, med en ständigt hög inflation, gör en ganska god affär.

Protesterna mot indexlånen har varit starka och intensiva. Ändå finns det synbarligen ingen vilja hos regeringen att se över systemet, och detta trots att de målsättningar som dåvarande statsrådet Edenman uttalade sig för 1964–1965 inte har uppfyllts.

Den studiemedelsutredning som i dag sitter har tagit ett visst intryck av protesterna. Man har visserligen inte behandlat just indexlåneformen, men man har framlagt ett delbetänkande som rör flera andra väsentliga punkter i sammanhanget. Det gäller då främst det totalbelopp som studenterna kan få låna. Utredningen har föreslagit att detta belopp höjs. Samma tongångar kunde man höra från statsrådet Moberg i höstas. Statsrådet t. o. m. lovade i ett uttalande i månadsskiftet oktober november att en justering av studiemedlen var att vänta i statsverkspropositionen eller i varje fall under innevarande budgetår. Men någon sådan förändring har vi inte sett. Menar alltså statsrådet att studiemedlen i dag ligger på en väl avvägd nivå? Att de räcker för alla dem som har hamnat i nybyggda studentrum med höga hyror som tar både 35 och 40 procent av studielånet.

Studenterna skall givetvis inte särbehandlas, men det finns anledning att fråga sig om inte just studentgruppen har kommit i kläm under senare år. Undersökningar redan 1968 gav vid handen att flertalet studenter ansåg att studiemedlen inte räckte för det mest nödvändiga. Konsekvenserna blir förvärsarbete parallellt med studierna, någonting som inte precis underlättas av det nuvarande PUKAS-systemets bestämmelser.

I det utskottsbetänkande som vi nu diskuterar sägs egentligen mycket litet om de problem som jag här har tagit upp. När det gäller de speciella problem som möter studerandefamiljerna hänvisas till familjepolitiska kommittén. Jag anser att ett ställningstagande i den frågan i enlighet med de riktlinjer som studiemedelsutredningen angivit hade varit angeläget redan nu. Likaså anser jag att en höjning av totalbeloppet av studiemedlen vore på sin plats omgående. Statsrådet Moberg har aviserat sådana höjningar flera gånger under det senaste året, men det är tydligt att man inte skall ta just herr Mobergs ord i dessa frågor på allvar i fortsättningen.

När det gäller den speciella problematik som rör den återbetalningsfria delen - dvs. bidragsdelen - vill jag säga att det finns anledning att även där ange en klar inriktning. Det finns inga skäl som talar för att denna del successivt skall bli allt mindre. Inte minst av rättviseskäl bör bidragsdelen på sikt justeras så att den återigen motsvarar ungefär det värde den hade vid reformens införande. I reservationen av herr Ringaby m. fl. betonas detta. Yrkandet skall emellertid inte uppfattas som ett krav att omgående göra denna justering. Resurserna är knappa, och angelägnast är att se till att studenterna kan få låna ett totalt sett större belopp än i dag samt att återbetalningsreglerna ses över och ändras.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till reservationen 5.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20, som behandlar Kungl. Maj:ts proposition nr 27 angående studiesocialt stöd, har utskottet också tagit ställning till flera motioner. I en av dessa motioner, nr 1536 väckt av fru Söder m. fl., hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en ändring av studiehjälpsreglementet. Motionärerna vill att endast en tiondel i stället för i propositionen föreslagna en femtedel av egen eller föräldrarnas sammanlagda förmögenhet som överstiger 50 000 kronor jämföras med taxerad inkomst vid beräkning av inkomst- och behovsprövat tillägg.

När vi behandlade motionen i utskottet visade det sig att det fanns stort intresse och stor förståelse för motionärernas synpunkter beträffande begränsningen av de mindre förmögenheternas inverkan på möjligheterna att erhålla studiestöd. Med anledning härav har vi till utskottet fogat en reservation, där vi tar upp förslaget om en ändring beträffande förmögenhetsgränsen i studiehjälpsreglementet. Vi godtar motionärernas förslag att en tiondel av förmögenhet över 50 000 kronor jämföras med taxerad inkomst men gör den ändringen att tiondelsberäkningen skall gälla för förmögenhet mellan 50 000 kronor och 150 000 kronor. När den egna eller föräldrarnas sammanlagda förmögenhet uppgår till minst 150 000 kronor - dvs. gränsen för beskattningsbar förmögenhet - godtar vi propositionens förslag om att en femtedel av förmögenheten

skall jämnställas med den taxerade inkomsten.

Vi har gjort denna ändring i motionärernas förslag därför att vi här har en naturlig gräns att gå efter; beträffande förmögenheter över denna gräns anser vi det vara rimligt att godta propositionens förslag.

Små förmögenheter på mellan 50 000 kronor och 150 000 kronor är ofta placerade i ett eget hem, i ett jordbruk eller i en rörelse som kanske ger ingen eller mycket liten avkastning; i den mån pengarna är placerade på ett sådant sätt att de ger avkastning, ger ju detta utslag i den taxerade inkomsten direkt. Om de är placerade så att avkastningen blir ingen eller mycket liten är det orimligt att föräldrarna fördenskull skall behöva ta upp banklån för att kunna klara sina barns studiekostnader.

Beträffande gränsen på 50 000 kronor vet vi hur liten en sådan förmögenhet är i dag med det alltmer sjunkande penningvärdet. Marginalerna är mycket små omkring denna gräns. Ett litet banklån gör kanske att man kommer under gränsen från det ena året till det andra. En ändrad fastighetstaxering kan innebära att man kommer över gränsen. Sådana omständigheter kan alltså bli avgörande för vilken hjälp man är berättigad till enligt reglementet.

Vi anser att en uppmjukning av bestämmelserna här är rimlig, och därför har vi till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20 fogat en reservation. Jag ber kort och gott, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid detta betänkande.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Huvudlinjerna i det nuvarande studiesociala stödssystemet är snart tio år gamla. Det var 1964 som vi beslutade om två stödformer för studier efter grundskolan, nämligen studiehjälp för gymnasiala studier och studiemedel för högre studier. Dessa stödssystem har sedan ändrats i flera avseenden, bl. a. som en följd av förändringar inom andra områden, främst familjepolitiken, och som en konsekvens av penningvärdeförsämringen.

Nu genomförs en reformering som främst tar sikte på familjer med lägre inkomster och på vuxna studerande. Vi är i stort sett ense om huvuddragen i den reformen; det är nödvändigt att nu vidta dessa förändringar för att någorlunda bevara stödssystemets reella betydelse. På några punkter har vi emellertid delade meningar. Jag vill beröra en större och en mindre fråga.

Den större frågan gäller studiemedelssystemets utformning och effekter. Studiemedelssystemet har under senare år mött stark kritik. Kanske har kritiken i några fall varit överdimensionerad, men i mycket har den dock varit berättigad. Faktum kvarstår att systemet visat sig ha många svagheter. Dessa beror delvis på den betydande och fortgående penningvärdeförsämringen under senare år.

Det är ett faktum att många studerande i dag drabbas av en större skuldsättning i samband med sina studier — större än vad statsmakterna räknade med vid reformens genomförande, större än vad de studerande själva räknade med då de började sina studier. Också de som har fullföljt sina studier och börjat återbetala sina studiemedel har drabbats av indexregleringssystemets funktion och kunnat konstatera att de trots

årliga återbetalningar av studiemedelsavgifter får ökade skulder. Tillsammans med en rad andra marginaleffekter får alltså dessa grupper räkna med ytterligare ett slags marginaleffekt.

Vi vill därför ha en utredning om studiebidraget och återbetalningssystemet, en utredning som eventuellt kan arbeta inom ramen för 1968 års studiemedelsutredning. Vi vill ha en höjning av studiemedlens totala belopp, vi vill ha en översyn av reglerna för återbetalning och vi vill ha förslag till förbättringar för studerandefamiljer med barn.

Den mindre, men ändå för många väsentliga frågan som jag vill ta upp gäller reglerna för utbetalning av studiebidrag och studielån.

Nuvarande regler innebär att studiestöd i allmänhet utbetalas en gång per termin. De studerande får sälunda på en gång en summa som skall räcka närmare ett halvt år. De stora utgifterna för de studerande – liksom för andra människor – är kostnaderna för mat och bostad. Det är utgifter som skall betalas per dag, per vecka eller per månad. Men medan de flesta andra människor får sin lön per vecka, per fjortondagsperiod eller per månad får de studerande sälunda sin per halvårsperiod. Och eftersom den utbetalade summan är ganska stor som engångsbelopp men inte tillräckligt stor för att man skall kunna klara tillvaron under ett halvår, ställs många studerande i en ganska besvärlig situation i sin ekonomiska planering. Flera måste försöka finna olika provisorier för att klara sin ekonomi – vilket medför otrygghet, studieförlängningar, studieavbrott etc. – eller söka kommunal socialhjälp.

Det skulle vara en fördel om utbetalningen kunde ske i månadsbelopp. Det skulle på ett naturligt sätt anknyta till utgiftsrytmen för de studerande. Med automatiserade utbetalningsrutiner blir det administrativa arbetet för en sådan reform inte särskilt omfattande. Vi vill därför ha ett system som innebär att studiebidrag och studielån kan utbetalas månadsvis.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 5.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till vpk-reservationen nr 4 vid punkten E i utskottets betänkande.

Vad är då innebörden i reservationens förslag? Huvudlinjen är förslaget att det nuvarande studiehjälpssystemet för folk som bedriver gymnasiala studier skall avvecklas och att de som nu åtnjuter sådant stöd i princip skall överföras till det allmänna studiemedelssystemet. Med den konstruktion studiemedelssystemet har – med en förhållandevis blygsam bidragsdel – kan vårt förslag betyda att det för en marginell kategori, som nu uppbär studiehjälp, kan bli fråga om direkta försämringar.

Det är uppenbart att något måste göras åt detta. Därför har i reservationen förutsatts att övergången från studiehjälpssystem till studiemedelssystem skall göras frivillig. De som enligt den nuvarande konstruktionen av studiehjälpssystemet för närvarande får det bästa utfallet genom detta skall således kunna stanna kvar i det systemet. Principen skall dock vara att studiehjälpssystemet skall avvecklas. Studiemedelssystemet skall gälla som en enhetlig stödform för alla studerande över 16 år. I konsekvens därmed förebådas i reservationen

naturligtvis också att studiemedelssystemet skall sikta mot en ökad bidragsandel i framtiden och mot ett långsiktigt förverkligande av studielönsprincipen.

När utskottsmajoriteten har argumenterat mot en sådan frivillig överföring till studiemedelssystemet av dem som nu åtnjuter studiehjälp har majoriteten bl. a. anfört – vilket man naturligtvis kunde vänta, och vilket i och för sig inte heller är oriktigt – att överföringen för en marginell kategori skulle innebära försämringar. Utskottsmajoriteten anför att det för närvarande finns en kategori som med studiehjälpsystemets konstruktion kan komma upp i ett stöd av 400 kronor per månad i direkt bidrag. Detta gäller, väl att märka, under läsårets nio månader och ger ungefär 3 600 kronor per år, vilket är väsentligt mycket mer än bidragsdelen enligt studiemedelssystemet. Man måste också komma ihåg att för det stora flertalet av dem som nu åtnjuter studiehjälp kommer en övergång utan några förändringar i studiemedelssystemet att innebära inte oväsentliga förbättringar. Det är nämligen ganska speciella fall, där en rad speciella omständigheter samverkar, som med det nuvarande studiehjälpsystemet över huvud taget kan komma i åtnjutande av de maximala bidragsbeloppen. Man skall först och främst ha föräldrar som tjänar förhållandevis litet, så litet att man blir berättigad till det största beloppet i fråga om det inkomstprövade bidraget. Ens omständigheter i övrigt skall vara så besvärliga och från stödsynpunkt så angelägna att man maximalt kan utnyttja den behovsprövade extra delen av studiehjälpen. Man skall dessutom åtnjuta inackorderingsbidrag, alternativt maximalt resebidrag, dvs. bo 3,5 mil från studieorten. Det måste vara ytterst få fall, där samtliga dessa förutsättningar på en gång är uppfyllda.

Om man t. ex. tar den kategori som enbart åtnjuter det s. k. förlängda barnbidraget plus maximalt belopp av inkomstprövat bidrag, finner man att den kategorin kommer upp i ett bidragsbelopp som enligt studiehjälpsystemet är inte oväsentligt mindre än det som skulle utgått enligt studiemedelssystemet. Det måste vara en antalsmässigt rätt betydande kategori som ligger just där. Vi kan slå fast att för flertalet skulle detta innebära rätt väsentliga förbättringar. Det ligger i sakens natur, och utskottet polemiserar i nästa andetag mot den motion som ligger till grund för reservationen 4 och säger att motionsförslaget skulle leda till väsentligt ökade kostnader. Motionens och därmed reservationens förslag kan inte både vara sämre för ett större antal och samtidigt vara dyrare. Så kan det ju logiskt sett inte förhålla sig. Sämre kan det endast bli för en marginalkategori och för denna marginalkategori under en speciell tidsperiod till dess att – som man får förutsätta – studiemedelssystemet byggs ut och fått en sådan utformning att skuldsättning effektivt kan bekämpas genom en gradvis höjning av bidragsdelen.

Det finns anledning uppehålla sig just vid den punkten därför att den väldiga emfas som utskottet lägger i dagen, när det vill visa hur begränsade fördelarna är med studiemedelssystemet jämfört med studiehjälpsystemet, tycks antyda eller i varje fall logiskt bygga på tanken att studiemedelssystemets bidragsdel skall stå fast, att man inte skall tänka sig någon utbyggnad eller någon långsiktig anpassning uppåt av den. Jag

förmodar att det bara är en taktiskt vald utgångspunkt för resonemanget. Det kan rimligtvis inte vara så att man har ett studiehjälpssystem, som nu och tidigare har blivit föremål för uppjusteringar i beloppen, medan man skall ha ett studiemedelssystem att jämföra med, där bidragsdelen inte skall bli föremål för några uppjusteringar.

Vilka är då de positiva fördelarna med en sådan frivillig och gradvis övergång till ett enhetligt studiemedelssystem? Först och främst är det en förbättring för flertalet och kommer naturligtvis att bli en förbättring för alla, när man når en rimlig del av målsättningen att höja bidragsdelen i studiemedelssystemet och ta steget mot förverkligandet av studiefön. Det måste också, såvitt jag förstår, innebära en högst avsevärd administrativ förenkling och besparing. Den kategori som nu åtnjuter olika former av studiehjälp är nämligen en ganska betydande kategori antalsmässigt sett, och hela studiehjälpssystemet är ganska komplicerat. Det arbetar med en kombination av inte mindre än fem olika bidragsformer. Visserligen är en bidragsform generell, så där är väl det administrativa problemet inte särskilt stort, men för de övriga fyra skall det föreligga individuella ansökningar. Där skall förhållandena hos den sökande granskas och prövas och varje stödfall behandlas individuellt. I och med övergång till ett enhetligt studiemedelssystem slipper man väsentligen den sortens belastningar.

Även om man temporärt kan vara tvungen att acceptera hjälp- och bidragsformer av den typ som studiehjälpssystemet innebär, tror jag väl ändå att de någorlunda progressivt tänkande är överens om att den här typen av relativt komplicerade, sammansatta, behovsprövade och på individuell granskning byggande biståndssystemen i viss mån tillhör en äldre tid i det socialpolitiska och studiesociala tänkandet. Jag tror att ett enhetligt system, där en rimligt tilltagen bidragsdel och en någorlunda hygglig låneram ingår som självklara automatiska rättigheter, svarar bättre mot ett jämlikhetstänkande. Man kommer dock inte ifrån att detta att behöva ansöka, att behöva utsätta sig för personlig granskning, att behöva buga sig, att behöva klassificeras som tillhörande kategorin mindre bemedlade till skillnad från de mera bemedlade, är en belastning. Jag tror att alla som har ett sådant socialt ursprung att de har befunnit sig i den situationen eller sett sina barn eller närstående befinna sig i den situationen vet vad det innebär och vet vad jag talar om när jag nämner detta. Också den typen av kvardröjande gammaldags socialpolitiska element skulle man få bort genom den inriktning på en gradvis och frivillig övergång till studiemedelssystemet som är föreslagen i vpk-motionen och som har funnit stöd i reservationen av herr Olsson i Stockholm.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Det system vi har för socialt studiestöd kan synas vara ganska komplicerat. Framför allt när det gäller studiehjälpdelen kan det vara svårt att tränga in i de olika detaljerna, men det är ändå ett system där man både har strävat efter administrativ enkelhet och efter att tillgodose individuella behov.

Systemet är som vi vet uppdelat i två delar, studiehjälp och

studiemedel. Gränsen mellan dessa två delar är för närvarande kopplad till den skolform som vederbörande elev använder sig av.

Enligt förslaget i proposition nr 27, som utskottet här haft att behandla, införes nu en ny princip, nämligen att alla elever som betraktas som vuxna och som därmed lämnat föräldrabeträkningen från den 1 juli 1973 kommer att överföras till studiemedelssystemet. Därmed blir de jämställda med elever som bedriver postgymnasiala studier.

Propositionen föreslår inte några förändringar i studiemedelsfördelningen, och därför anser jag att frågan om återbetalningsreglerna, som tas upp i reservationen under punkten F och som framför allt herr Wijkman har talat om, egentligen inte faller inom ramen för vad utskottet och riksdagen nu har att behandla och ta ställning till. Man har i utskottet ändå inte varit så formalistisk utan behandlat även den del av motionen 1537 som gäller återbetalningsreglerna och som ligger till grund för reservationen vid punkten F. Liksom motionärerna i ämnet har reservanterna gjort jämförelser mellan studielån och banklån som inte alls överensstämmer med verkligheten.

Jag skulle vilja fråga herr Wijkman: Vilken bank beviljar lån som löper på 15, 20, ja, upp till 25 år och anpassar återbetalningskraven till låntagarens ekonomiska situation vid avbetalningstillfället samt tar hänsyn till att vederbörande t. ex. är ensamstående med barn och har låga inkomster? I det återbetalningssystem som vi har beträffande studiemedlen tas hänsyn till detta. Jag undrar också vilken bank som avskriver den skuldsomma som låntagaren eventuellt inte har hunnit betala igen när han uppnår pensionsåldern eller som avskriver skulden om vederbörande avlider.

Här vill man också låta påskina att den studerande låntagaren betalar mer än vad han har lånat. Det är fel. Studiemedlen är både när de utbetalas och när de skall återbetalas bundna till basbeloppet. Här finns inbyggda garantier för att vederbörande aldrig betalar mer i fast penningvärde än vad han en gång har lånat. Lånar man tre basbelopp så betalar man tre basbelopp tillbaka, och alltid efter den förmånligaste beräkningen. Stiger index exceptionellt mycket tillämpas den s. k. jämförelsemetoden. Av den vid varje tidpunkt gällande räntan för lån från statens utlåningsfonder - en ränta som alltid ligger betydligt lägre än räntan i banker och andra penninginrättningar - läggs 60 procent till kapitalbeloppet. Den metoden används alltså om det hastigt uppstår en inflation och index stiger oroväckande mycket.

Därför ökas icke skuldbeloppet och återbetalningskraven om det händelsevis skulle bli en större inflation, eftersom man i det här systemet har ett inbyggt skydd för låntagaren.

Den som förfäktar att låntagarna gör förluster tänker på sådana studerande som efter sin studietid kan komma upp i stora inkomster och som skulle tjäna på att vid sin taxering kunna göra avdrag för bankränta och på det sättet uppnå en sänkning av sin skatt. Sådana framstötter vittnar mera om att man har mest omtanke om de högst betalda och de högst beskattade i samhället.

I andra delen av reservationen vid punkten F tar man upp frågan om studiemedlens totala belopp och avvägningen mellan bidrags- och låne-

medelsdelarna. Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att nu påkalla någon speciell utredning rörande dessa frågor. Studiemedelsutredningen har ju redan lagt ett förslag som innebär en hel del förändringar och förbättringar inom studiemedelssystemet när det gäller det totala beloppet. Vi väntar också ett förslag från familjepolitiska kommittén vilket kommer att ha stor betydelse för bedömningen av studiemedlen. Detta gäller också det resultat som kommittén för studiestöd åt vuxna kan komma fram till. Allt detta kan, när det skall behandlas i ett sammanhang, komma att förändra både studiemedelsystemet och studiesystemet i stort. Det kan också verka styrande på den framtida utvecklingen av det sociala studiestödet.

Herr Mundebo talade om att det är nödvändigt att öka stödet för studerandefamiljer med barn. Jag vill med anledning härav emellertid påminna om att vi har infört väsentliga förbättringar för alla familjer med barn genom det statliga familjebostadsstödet, som vi senast under det gångna året har förbättrat. Också studerandefamiljerna, som ligger i låga inkomstlägen, får ju benytta sig av det stöd som alla andra familjer med barn åtnjuter.

I detta sammanhang kommer också hyresfrågan in. Dessa familjer kommer att få en kompensation för hyreshöjningarna genom detta familjepolitiska stöd. I övrigt har statsrådet Moberg dessutom hos statistiska centralbyrån beställt en utredning beträffande studenternas levnadsomkostnader. Allt detta tillsammans gör att vi inte anser det möjligt att nu ta ett samlat grepp utan att det måste ske när dessa olika utredningar föreligger som underlag för en eventuell förändring av det totala studiemedelssystemet.

Men det centrala i denna proposition är ändå de föreslagna förbättringarna inom studiehjälpssystemet. Dessa förändringar kommer att ha långtgående verkningar för låginkomsttagare och barnfamiljer. Låt mig peka på att man, bl. a. genom att det inkomstprövade tillägget samordnas med det statliga familjebostadstillägget, i propositionen starkt understryker det sociala studiestödets betydelse som en del av vår familjepolitik. Dels knyts inkomstprövningen till den taxerade inkomsten såsom sker inom bostadsstödet, dels reduceras tillägget i princip efter samma regler som det statliga bostadstillägget, och det innebär att det inkomstprövade tillägget i studiehjälpssystemet kommer att reduceras i långsammare takt än hittills.

Resultatet av detta blir att man kan få oreducerat tillägg, alltså högst 75 kronor, från den 1 juli 1972. Så blir fallet, om eleven är utan syskon, vid en familjeinkomst på upp till 21 000 kronor, om eleven har ett syskon vid högst 27 000 kronor, två syskon vid högst 32 000 kronor, tre syskon vid högst 37 000 kronor och fyra syskon vid högst 41 000 kronor.

Det högsta behovsprövade tillägget höjs från 75 till 90 kronor. Också här har man förändrat villkoren för att få det behovsprövade tillägget. Man har inte längre kvar bestämmelsen att den som har det högsta inkomstprövade tillägget är berättigad att få det behovsprövade, utan man har satt en gräns för familjens inkomst. Det behovsprövade tillägget kan utgå vid en till statlig inkomstskatt taxerad inkomst av upp till

21 000 kronor. Därutöver skall man naturligtvis, när det gäller det behovsprövade tillägget, ta hänsyn till den studerandes sociala situation.

Även resettilläggen höjs, och det anslag som reglerar lånemöjligheterna för de yngre studerandena har också förbättrats betydligt. Det s. k. fribeloppet höjs till 21 000 kronor när det gäller den föräldrainsomst som lånemöjligheterna prövas mot. Vidare har låneramen för inackorderade höjts med 500 kronor.

Sammantaget ger detta betydande förbättringar för alla som har låga inkomster och för elever med syskon. Man vidgar låneramen utan att öka den enskildes skuldsättning. Det högsta lånet för de yngre står fortfarande kvar vid 4 000 kronor, men den som är inackorderad kan komma upp till ytterligare 500 kronor utöver nuvarande 900 kronors tillägg.

Man ökar således inte skuldsättningen, och det är ju enligt de principer som riksdagen flercaldiga gånger har uttalat sig för, nämligen att när det gäller de yngre eleverna inom studiehjälpsystemet skall man se till att man minskar behovet av lån och att man undviker skuldsättning för dessa unga elever som går i gymnasier och därmed jämställda skolor. Alla propositionens förslag verkar så att de yngre elevernas lånebehov minskar.

I reservationerna vid punkterna A och C tar reservanterna upp förmögenhetsfaktorn när det gäller inkomstprövningen inom studiehjälpsystemet. Motionerna som ligger till grund för reservationen vid punkten A och som herr Magnusson i Nennesholm talade för har givit åtskilliga olika bud. I januari motionerade centerpartister beträffande behovsprövade tillägg och var då så generösa att de ansåg att endast beskattningsbar förmögenhet borde påverka inkomstprövningen när det gällde behovsprövat tillägg. I början av april, när propositionen kom, hade eftertankens kränka blekhet kommit över centerpartiet. Ett par andra centerpartister motionerade och nöjde sig med att begära en förvandling från nuvarande en femtedel till en tiondel av den förmögenhet som föräldrarna hade över 50 000 kronor, och de anförde att det skulle gälla vid prövningen av såväl inkomst- som behovsprövat tillägg. Detta var i början av april.

När man efter utskottsbehandlingen skulle skriva ihop sig med andra partier om en reservation, hade uppfattningen ytterligare förändrats. Man har liksom gått ifrån tanken att en förmögenhet inte skall inverka på inkomstprövningen bara därför att den är skattefri. Man vill således nu inte helt bortse från den förmögenhet som är skattefri. Men vad som kan utläsas i reservationen vid punkten A är att man, som herr Magnusson i Nennesholm sade, stannat vid att föreslå att en tiondel av förmögenheten mellan 50 000 och 150 000 kronor skall läggas till föräldrarnas inkomst och att vid en förmögenhet på över 150 000 kronor skall en femtedel läggas till inkomsten. Detta är en mycket säregen konstruktion, och den gläder bara reservanterna; det har väl varit så att man har haft svårt att skriva ihop sig, men på detta sätt lyckats förena sig i en gemensam reservation.

I reservationen vid punkten C vill man låta påskina att motionen 1536 är tillstyrkt genom reservationen vid punkten A, vilket verkligen inte är fallet. Motionen 1536 förutsätter endast att man av den förmögenhet

som ligger över 50 000 kronor skall räkna en tiondel i stället för en femtedel. Reservationen vid punkten C anknyter till motionen 459 som i stort sett är besvarad genom de föreslagna åtgärderna, vilka minskar lånebehovet hos de yngre eleverna.

Utskottet har enhälligt anslutit sig till propositionens förslag om samordning av inkomstprövat tillägg med det statliga bostadsstödet, och då bör vi inte ha någon anledning att frånga de nuvarande reglerna beträffande förmögenhetsfaktorn som också överensstämmer med de regler som tillämpas vid prövning av bostadstillägget.

Reservationen vid punkten D tar upp en fråga som egentligen inte är något stort problem, herr Mundebo. Det är ju så att studiebidraget alltid skall utgå till föräldrarna. Det är föräldrarna såsom förmyndare som har rätt att ta ut studiehjälpen, men de har möjlighet att överlåta på eleven att göra det själv. Man kan inte gå mycket längre i styrning av familjeangelägenheterna och familjens handlingsrätt när det gäller dess egna barn. Om man skulle följa motionärerna och reservanterna och ändra på dessa bestämmelser, skulle det i många fall också bli en försämring för eleverna.

Herr Jörn Svensson har talat om den vpk-motion och vpk-reservation som här är avlämnade. Han har försökt förklara innebörden i reservationen, och det var vi tacksamma för, ty det var ganska svårt att förstå vad man egentligen syftar till. Herr Svensson säger att innebörden är att studiemedelssystemet skall avvecklas men att man siktar mot en ökad studiemedelsandel som så småningom skulle kunna leda till en studielön. Men jag kan inte förstå hur en ökning av lånedelen för de yngre eleverna skulle kunna leda till en framtida studielön.

Vänsterpartiet kommunisterna presenterade en ganska dåligt underbyggd motion i samband med propositionen med en kategorisk hemställan att alla elever över 16 år skulle överföras till studiemedelssystemet; de enda variabler som skulle inverka på totalsumman skulle vara försörjningsplikt mot barn. Sedan det vid utskottsbehandlingen hade klargjorts vilka ekonomiska verkningar i fråga om studieekonomi för elever mellan 16 och 19 år som ett genomförande av förslaget skulle innebära och vilka kostnaderna skulle bli om man tog bort andra variabler än försörjningsplikten har vpk nu i reservationen vid punkten E trott sig lösa den gordiska knuten genom att i ganska allmänna ordalag föreslå en frivillig övergång till studiemedelssystemet för elever över 16 år. Dessutom har man diverse andra propäer som avviker från motionens förslag. I reservationens hemställan tillstyrker man ändå bifall till sin motion och kräver att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära förslag om att samtliga elever över 16 år, oavsett skolform, skall överföras till studiemedelssystemet.

Man har här presterat en skrivning som jag vill beteckna som kvalificerad skridskoåkning och som vittnar om en vana att göra uppvisningspiruetter. Man säger i sin reservation - och det har herr Jörn Svensson understrukit flera gånger - att det är fråga om marginalfall. Man säger att det "kan finnas fall där studiehjälpssystemet skulle ge studerande högre bidrag". Då skulle jag vilja be herr Jörn Svensson att tala om för kammaren i vilka fall en yngre studerande tjänar på att gå

över till studiemedelssystemet och i vilka fall studiehjälpssystemet ger ett bättre resultat. Det skulle vara intressant att veta.

Herr Svensson säger också att det blir en administrativ förenkling om man övergår från studiehjälpssystemet till ett rakt studiemedelssystem för alla över 16 år. Ja, det skulle bli enklare i den ena ändan. Men herr Svensson menar väl inte att man helt skall bortse från studielämpligheten i samband med utbetalandet av studiestöd? Skall man införa en individuell prövning som man då skulle vara tvungen att göra till skillnad mot att man nu i studiemedelssystemet har en generell prövning av studieförutsättningarna — måste det bli administrativt ganska betydande efter vad jag kan förstå.

Propositionens förslag ligger helt i linje med utjämningspolitiken och strävandena till jämlikhet. Utskottets majoritet, även de som på vissa punkter har reserverat sig, har enhälligt slutit upp kring de stora linjerna i propositionen. Därför ber jag, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Fröken Sandell kallar den ena motionen för dåligt underbyggd och säger att den andra rimmar illa med hur verkligheten ser ut.

Fröken Sandell är tydligen utomordentligt illa underrättad om hur den socialdemokratiska skattepolitiken fungerar. Det är sannerligen inte bara de som har höga inkomster som har höga marginaleffekter på sin skattsedel och som alltså efter avdrag av skuldräntor och annat kan få en relativt blygsam nettoeffekt. Det gäller inkomsttagare med drygt 30 000 kronors inkomst som har en 60-procentig marginalsatt. Det är alltså inte några höginkomsttagare jag eller reservanterna värnar om. Det är vanliga inkomsttagare i det här landet. För övrigt behöver man nog ha minst 30 000 kronor i årsinkomst för att klara av de här ganska tunga återbetalningarna på netto en hundralapp i månaden för en normalstudent i dagsläget, och de skuldbeloppen kommer som vi vet att öka.

Återbetalningsreglerna och studiemedlens totala belopp hör inte hemma här egentligen, men utskottet har varit generöst och berört även den saken. Jag håller med om att propositionen inte säger mycket om detta. Men i statsverkspropositionen i januari skrevs det på sådant sätt att de flesta som har sysslat med de här frågorna och tänkte sig motionera i ärendet räknade med att kunna göra det i samband med den proposition som vi nu diskuterar. Det har vidare gjorts, vilket jag påtalade i mitt förra inlägg, uttalanden under hösten både av statsministern och av statsrådet Moberg som gick ut på att en proposition angående studiemedlen, beträffande både totalbelopp och andra saker, var att vänta. Någon sådan har inte kommit, och det var därför som vi motionärer såg oss nödsakade att försöka hänga på vid det enda tillfälle som fanns kvar under vårriksdagen.

Fröken Sandell sade att min jämförelse här mellan banklån och studielån inte stämmer. Jag vill hävda att den stämmer. Jag har aldrig

ifrågasatt reglerna om att återbetalningen upphör, när man har uppnått pensionsåldern eller om dödsfall skulle inträffa, heller icke den hänsyn som tas till den som har en låg inkomst. Dessa är självklara regler som vi alla vill behålla.

Men vad både jag och centrala studiemedelsnämnden, CSN, har kunnat konstatera är ju att det är hugget som stucket att ta ett banklån eller att ha de här studielånen, när man börjar betala av sina lån. Det finns för övrigt inom parentes sagt en matematisk felräkning i den broschyren, så att de marginalerna i själva verket är mycket mycket små.

Jag har aldrig påstått att man skall gå ut och säga till studenterna: Välj nu banklån. Men jag påstår att studiemedelssystemet inte är särskilt fördelaktigt när effekterna blir sådana.

Till sist, vad beträffar studiemedlens totala belopp, har löften givits under förra året bl. a. vid studentuppvaktningar att beloppen skulle höjas. Jag bara frågar: Får man som ansvarigt statsråd ställa ut löften hur långt in i framtiden som helst?

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill säga till fröken Sandell att fröken Sandell ju själv har bevisat att det för flertalet av dem som nu åtnjuter studiehjälp skulle bli bättre att övergå till studiemedelssystemet, eftersom hon samtidigt har beskyllt oss, som står för vpk-reservationen, att komma med ett dyrare förslag. Om förslaget inte vore dyrare, skulle det ju inte kunna betyda detta. För det stora flertalet, de som t. ex. bara har det förlängda barnbidraget plus det inkomstprövade tillägget, blir det bättre med en övergång till studiemedelssystemet. Det är helt klart.

Vidare kan man inte bara tala om hur dåligt det skulle bli med en övergång till studiemedelssystemet, för då erkänner man ju hur felaktig utgångspunkt man har för hela det studiesociala tänkandet, när de som nu går på gymnasium kommer upp på högskolorna och kommer i åtnjutande av detta enligt fröken Sandell så dåliga studiemedelssystem.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till fröken Sandell – jag kanske också kan få ställa frågor. För det första vill jag säga att det här med studielämplighetsprövningen är en byråkratisk detalj som man kan slopa. När man släpper in en människa på en studieinstitution, kan man också omedelbart utan några särskilda prövningar bevilja vederbörande studiemedel eller studiehjälp. Men jag skulle vilja fråga – och det är en nyckelfråga för hela resonemanget, inte minst med utgångspunkt i vpk-reservationen: Avser ni inom socialdemokratin att befrämja tanken om studielön eller har ni övergivit den tanken, som ni en gång hade på den tid jag var med i socialdemokratin, innan vissa händelser inträffade?

För det andra vill jag fråga fröken Sandell: Detta komplicerade bidragssystem där kuratorer och tjänstemän skall granska den sökandes sociala behov och studielämplighet, undersöka hur många syskon vederbörande har, vilken inkomst hennes far har osv., anser fröken Sandell verkligen att det är ett mönster för administrativ enkelhet, för att citera hennes eget uttryck?

Till sist skulle jag vilja säga att jag sällan har hört ett anförande i en studiesocial fråga som så saknar tillstymmelse till verkliga perspektiv på

jämlikhetsfrågan och den studiesociala frågan i stort som fröken Sandells anförande. Det var ett av småbyråkratism och perspektivlöshet präglad anförande som hon här höll.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte närmare granska den mycket ingående redovisning för studiemedels- och studiehjälpssystemet som fröken Sandell lämnade. En sådan granskning skulle, om den gjordes inom juridisk undervisning, vilket vore ett rättare forum än kammaren, visa att fröken Sandell har omfattande kunskaper, på några punkter dock otillräckliga, att hon ger några felaktiga uppgifter och på några punkter har diskutabla uppfattningar.

Det är två saker som jag vill beröra. Fröken Sandell var inte särskilt oroad över situationen för studerandefamiljer med barn – man har ju bl. a. fått väsentliga förbättringar genom familjestödssystemet. Ja, de förbättringarna är inte särskilt imponerande. De höjningar av månadsbeloppen som har skett är ju i huvudsak kompensation för förändrat penningvärde. Det är endast en blygsam reell förbättring. Dessutom är det viktigt att komma ihåg att den reformen berörde hälften av barnfamiljerna.

Den andra punkten gäller frågan om utbetalningen av studiebidrag och studielån. Fröken Sandell menade att detta inte är något särskilt stort problem; det var väl närmast föräldrarna som var ett problem i sammanhanget. Då känner fröken Sandell inte mycket till verkligheten för de studerande. Detta är på studieorterna i många fall verkligen ett problem. Det märks inom den kommunala socialvården och för kuratorer och andra på studentkårerna mot slutet av terminerna. Det är verkligen ett problem. Det finns en enkel lösning på problemet. Fröken Sandell menade att det kunde bli försämringar för eleverna om man i stället för att på en gång betala ut beloppet betalar ut detta månadsvis. På vad sätt uppkommer sådana försämringar? Såvitt jag kan se blir det enbart förbättringar.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan försäkra fröken Sandell att vi inte alls hade några svårigheter att skriva ihop oss beträffande reservationerna 1 och 2. I reservationen 1 följde man förslaget i motionen 1536 hela vägen fram till vad som gällde gränsen för den beskattningsbara förmögenheten. Sedan tog man bara upp det som begärts i motionen 978, nämligen att gränsen skulle flyttas till 150 000 kronor, som nu är gräns för beskattningsbar förmögenhet. Det var en mycket naturlig följd av innehållet i de två motionerna och de krav som där ställdes.

Att det skulle bli – som vi ser det från reservanternas sida – en nödvändig ändring av studiehjälpsreglementet om vi fick igenom denna reservation kan väl inte minst den pågående penningvärdelförsämringen belysa.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Wijkman talar om att t. o. m. CSN har sagt att det är hugget som stucket om man har studiemedel som skall återbetalas eller om man har ett banklån. Mig veterligt har aldrig centrala studiehjälpsnämnden gjort ett sådant uttalande.

Däremot har jag på min bank en information som Göteborgs bank har lämnat ut, där man klart redogör för att det alltid är en fördel för den studerande att ta studiemedel i stället för att ta banklån. Om nu inte herr Wijkman tror på mig, så bör han väl tro på Göteborgs bank, som ju är en företrädare för de kapitalistiska intressena. Och jag har talat om att det är ett intresse för de högre inkomsttagarna att ha låneräntor att dra av, om de kommer upp i höga marginalskatter. Jag tror att det är just dessa som skulle få glädje av att betala studiemedlen genom att ta ett banklån. Och är man säker om att man kommer att få en stor inkomst och betalar hela studiemedelsbeloppet med en gång gör man ju en förtjänst, därför att då får man 30 kronor på varje tusenlapp i premie från staten. Det lån man tar för att betala med kan man sedan benytta sig av genom att dra av räntan och minska sina höga marginalskatter.

Herr Svensson i Malmö säger att vi i utskottsbetänkandet hävdar att det blir större kostnader om man bifaller vpk:s förslag. Ja, det gäller motionsförslaget — därvidlag har vi sagt att om man släpper de här variablerna, nämligen prövning av den studerandes och hans makes inkomst, blir det naturligtvis dyrare, och dessa kostnader har inte motionärerna på något sätt tagit hänsyn till.

Dessutom är det ju de yngre eleverna som vi diskuterar. Jag har inte sagt att studiemedelssystemet är dåligt, men jag påpekar att för de yngre eleverna ger studiehjälpsystemet större utdelning och förhindrar skuldsättning.

Slutligen vill jag till herr Mundebo säga att bostadstilläggen är väl lika betydelsefulla för de studerande barnfamiljerna som för andra barnfamiljer.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag sade att slutsatsen av den broschyr som CSN har givit ut är att det är ungefär likvärdigt, när man börjar betala av, om man flyttar över lånet till en bank eller om man har kvar studielånet. Det är de slutsatser som kan dras; det faktum kvarstår alltså.

När det sedan gäller Göteborgs banks informationsbroshyr, så har jag faktiskt läst den, och jag har inte tolkat den på det mycket generella sätt som fröken Sandell har gjort. Men fröken Sandell besvarade inte den replik jag gav, nämligen detta med höginkomsttagarna. Jag tycker inte man skall försöka inbilla kammarledamöterna, för de går inte på det, och jag tror inte heller att de svenska väljarna går på det, att det är bara höginkomsttagarna som har höga marginalskatter i det här landet. Så fort man kommer över drygt 30 000 kronor i årsinkomst — och då är man inte höginkomsttagare — har man en marginalskatt på 60 procent, och detta slår på det viset att över 10 procents ränta på ett lån i bank är likvärdigt med den jämförelseränta det här är fråga om.

Det är ett faktum, fröken Sandell. Besvara den repliken och kom inte

dragande med de här höga inkomsttagarna.

Jag förstår inte en sak — att inte socialdemokratin kan hålla med om att de här marginaleffekterna på grund av indexlänken har blivit negativa sedan systemet infördes och säga: All right, det här är en sak som vi skall justera — vi skall justera jämförelsemetoden eller någonting sådant. Det kan väl inte rimligtvis ligga någon prestige i att göra ett sådant erkännande. Vi var ju alla överens om principen om det här systemet i mitten på 1960-talet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Fröken Sandell kanske vill ägna sin andra replik åt att besvara de frågor jag tidigare ställde, när hon inte är så trängd av de övriga opponenterna.

Förutsättningen för det resonemang som förs i vpk-reservationen är att det skall ligga någonting i tanken att gradvis förändra studiemedelssystemet, så att bidragsandelen och bidragsbeloppet stadigt höjs. Har man inte den synen, och om man alltså inte har syftet inställt på studielön så småningom, så faller naturligtvis det resonemanget. Men då faller också alla resonemang från socialdemokratin om att man någonsin har varit eller är anhängare av studielönen. Med en förbättring av bidragsmedlen i studiemedelssystemet som utgångspunkt måste det för det stora flertalet både i nuet och, framför allt, på sikt bli bättre än med studiehjälpssystemet. Och så småningom, när bidragsandelen i studiemedelssystemet har höjts tillräckligt, måste det bli bättre för alla.

Jag upprepar mina frågor: 1. Är fröken Sandell anhängare av studielönsprincipen? 2. Tycker fröken Sandell att detta invecklade bidragssystem med fem olika bidragsformer och granskning av människors individuella förhållanden, lämplighet, familjeförhållanden, bostadsförhållanden m. m., är ett administrativt tillfredsställande system; och tror fröken Sandell att det inte kostar någonting att hålla på med den sortens verksamhet?

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Fru talman! Bostadstilläggen är lika betydelsefulla för studerandefamiljer som för andra — och de är också lika otillräckliga. Hälften av barnfamiljerna får heller inte något bostadstillägg. Det är ett faktum som gäller såväl studerandefamiljer som andra familjer.

Min fråga kvarstår också obesvarad: Vilka försämringar uppkommer om bidragen utbetalas månadsvis i stället för halvårsvis?

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade gjort en anteckning om det, herr Mundebo, men hann aldrig nämna det i min förra replik.

Som utskottet och jag har uppfattat det blir det en försämring för de studerande därigenom att de t. ex. när de startar sina studier behöver ha en större penningssumma för att köpa böcker och annat, och därför är det för många mycket viktigt att de får en större summa på en gång. Av den anledningen har man också tillåtit att medlen utbetalats i omgångar med större belopp. Dessutom har centrala studiehjälpsnämnden fått möjlig-

heter att se över utbetalningsrutinerna.

I vad sedan gäller familjernas möjligheter att erhålla förbättringar väntar vi på resultatet av familjepolitiska kommitténs arbete och av statistiska centralbyråns utredningar rörande de studerandes levnadskostnader. Genom de utredningarna kommer vi så småningom att få ett underlag som gör att vi eventuellt kan föreslå en ändring av det totala beloppet.

Sedan fortsätter herr Wijkman att tala om marginals-katten, men jag tycker att det var ett mycket olyckligt valt exempel som herr Wijkman tog. Från socialdemokratiskt håll har vi ju nu lagt fram ett förslag som skall eliminera marginals-katteeffekterna för just de grupper som herr Wijkman talar om – och så kommer herr Wijkman och säger att vi inte vill göra något åt saken! Det är ju herr Wijkmans parti som inte vill vara med och genomföra förbättringar för de grupperna.

Slutligen ställde herr Svensson i Malmö som vanligt en hel rad frågor, och då vill jag först svara att det ju inte är precis framtidsperspektiv i studiemedelssystemet vi diskuterar i dag, utan det är de ändringar som föreslagits i den proposition som utskottet har haft att behandla. Jag är helt ense med herr Svensson om att de undersökningar som han talade om kan vara besvärande för många familjer, men de ger ändå en möjlighet för samhället att stödja just de familjer som bäst behöver stöd. Här har vi i alla fall ett förslag som främjar jämlikheten och utjämningen; det kan väl ändå inte herr Svensson förneka.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Jag känner mig nödsakad att ett ögonblick gå in i debatten med hänsyn till ett par av de påståenden och uttalanden som gjorts här nyss. Jag tänker först och främst på herr Wijkmans två gånger gjorda påståenden att statsministern och jag under fjolåret utlovat förbättringar av studiemedelsbeloppen, löften som vi nu svikit.

Herr Wijkman upprepar här i kammaren påståenden som konservativa studenter under ett halvårs tid försökt få svenska folket att tro på. Sanningen är den att det i början av förra året försiggick en debatt om hyrorna i studentbostäderna och att det i det sammanhanget gjordes flera uppvaktningar i kanslihuset. Regeringen fattade då beslutet att studiemedelsutredningen med förtur skulle ta upp frågan huruvida speciellt ökade hyror för studenter borde föranleda några särskilda åtgärder på studiemedelsområdet. Studiemedelsutredningen framlade ett förslag, och det är remissbehandlat. Som framgår av statsverkspropositionen kommer regeringen att pröva detta förslag i samband med att regeringen tar ställning till ett kommande förslag från den familjepolitiska kommittén, där familjepolitiska kommittén behandlar en framställning som Landsorganisationen för en tid sedan gjorde om särskilda stödåtgärder för ensamstående utan försörjningsbörda med låga inkomster. Vi fann det logiskt att ta upp studenternas studiemedelsproblem med anknytning till bostadsfrågan just i samband med att vi i regeringen prövar de förslag som familjepolitiska kommittén kan framlägga.

Herr Wijkmans påstående saknar alltså all grund.

I sammanhanget vill jag dessutom fästa uppmärksamheten på att

moderaternas och folkpartisternas reservation på denna punkt är utomordentligt nykter och försiktig i sina krav. När man på allvar skall ta ställning i dessa frågor och inte bara tala för galleriet, herr Wijkman, kommer de ekonomiska realiteterna in i bilden. Jag hälsar det därför med viss tillfredsställelse att dessa reservanter varit försiktiga på denna punkt; bland de tongivande i de två partierna i utskottet begriper man uppenbarligen att det här gäller stora pengar.

Man torde också på den kanten vara på det klara med att de kostnadsmissigt stora problem som denna riksdag står inför på det studiesociala området avser de förbättringar som vi väl någon gång skall få till stånd av de vuxna studerandenas studiesociala situation. Vi har en parlamentariskt förankrad kommitté som nu prövar den frågan och som i debattskriftens form redan visat vilka mycket stora åtaganden som skulle kunna bli erforderliga därest vi vill ge de vuxna litet bättre villkor under studierna än de har i dag.

Mot den bakgrunden finner jag den nyktra tonen och de ganska modesta kraven i reservationen välgörande.

Den andra principiella frågan, fru talman, som jag vill ta upp är herr Svenssons i Malmö argumentering kring reservationen från vpk. I och för sig är det en utomordentligt intressant reservation med hänsyn till vad som principiellt förs fram.

Det förhåller sig så att vi har två olika system för studiestödet. Vi har ett generellt system, som gäller vuxna över 20 år vare sig de studerar vid universitet, högskolor eller på annat håll – generellt i den meningen att stödet utgår oavsett vilka ekonomiska förhållanden vederbörandes föräldrar har. Vidare har vi studiemedelssystemet som i princip är ett selektivt system med en generell bas men där alla ansträngningar gjorts att markera det selektiva i systemet; det framgår också av utskottets betänkande. Vpk föreslår att man skulle slopa det selektiva stödet och göra det generella giltigt även för de omyndiga studerandena.

Jag vill peka på ett par konsekvenser, som herr Svensson inte nämnde och som kanske inte är helt ointressanta. Först och främst skulle ett genomförande av reservationens förslag få utomordentligt stora effekter vid övergången från 16 till 17 år, bl. a. som en konsekvens av vissa förhållanden på familjepolitikens område. Genom familjebostadstilläggets mycket kraftiga höjande har vi markerat det selektiva i familjepolitiken. Nu skulle man överge detta helt och hållet på studiesidan, trots att i många fall den studerandes och hans familjs situation är relativt likartad före och efter övergången från det ena systemet till det andra. Det är i och för sig något principiellt tvivelaktigt om en sådan behandling av familjerna skulle bli en konsekvens av förslagets genomförande.

Det från principiella synpunkter intressanta – som kanske kan få herr Svensson i Malmö att något dämpa sin sarkastiska kritik mot oss socialdemokrater om att vi saknar jämlikhetsperspektiv när det gäller studiesociala frågor – är emellertid den konsekvensen att ett genomförande av vpk:s förslag framför allt skulle leda till en utomordentligt stor ökning i statens utgifter genom att en majoritet av de studerande i stället för att få 1 000 kronor per elev och år skulle få 10 000 kronor, som

omedelbart skulle belasta statsbudgeten. Och det allra intressantaste är att de som skulle få denna höjning från 1 000 kronor till 10 000 kronor per år helt och odelat är ungdomar som kommer från överklassen och medelklassen. Däremot skulle arbetarklassens barn som med det nuvarande systemet i betydande utsträckning får del av det selektiva stödet — vi räknar med att ca 30 procent nästa år kommer att erhålla inkomst- och behovsprövat tillägg, resettillägg och inackorderingstillägg — inte få några förbättringar alls eller obetydliga förbättringar, som herr Svensson själv påpekade.

Vilket jämlikhetsperspektiv har vänsterpartiet kommunisterna när de vill satsa tiotals nya miljoner i skattepengar på överklassens och medelklassens barn?

Herr WIJGMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Det finns inte stor anledning att fortsätta den här debatten; jag vill bara säga att de påståenden som statsrådet Moberg säger saknar all grund, de bygger bl. a. på tidningsnotiser från slutet av oktober 1971, både i Svenska Dagbladet och i Dagens Nyheter, där åtminstone de uttalanden som statsrådet gjort i samband med studentuppvaktningar i anledning av höjda hyror och andra stigande kostnader för studenterna av tidningarna hade tolkats på ett sådant sätt att höjningar av studiemedlen skulle vara att vänta under nästkommande år. Påståendena grundar sig också på kontakter, bl. a. med SFS. Att SFS för närvarande inte har socialdemokratisk majoritet skall väl inte behöva innebära att man inte skall kunna ta uppgifter som kommer från SFS lika allvarligt som man gjort tidigare. Jag tar dem alltså för vad de är. Jag grundar också min uppfattning på vad statsminister Palme har yttrat i Lund förra året, bl. a. rörande studenternas ekonomiska situation. Mina påståenden saknar alltså inte grund.

Nu sade statsrådet Moberg att de här sakerna skall övervägas av familjepolitiska kommittén. Jag konstaterar då att det väl i så fall blir först i början av nästa år som vi kan få ett förslag. Det är visserligen gott och väl att ett förslag kommer, men personligen anser jag att det är för sent. Studenternas problem med sin ekonomi och med lånebeloppens storlek har vi känt till drygt ett år nu, för att inte säga ännu längre, och jag hade därför väntat mig ett förslag tidigare. Det är också det som i försiktiga ordalag tas upp i den här reservationen.

Slutligen, herr statsrådet: det är inget spel för galleriet att försöka föra fram sina synpunkter och att diskutera frågor som uppenbarligen är ganska känsliga för socialdemokratin! Fröken Sandell återkommer här, men hon kan fortfarande inte reda ut exempelvis det här problemet med marginalsatser. Tror fröken Sandell att en justering av marginalsatserna, på ett par, tre procentenheter förändrar helhetsbilden? Inte ett dugg! Det kan bli ett par kronor hit eller dit, men kvar står bilden av inkomsttagare i medelinkomstlägen med höga marginalsatser och som alltså vid en jämförelse mellan de båda metoderna skulle gynnas av att få dra av skuldräntorna. Detta står alldeles fast.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det förhåller sig ju så, att varje förändring som man vidtar i ett system indirekt medför att något tröskelproblem aktualiseras. Dessa effekter får man naturligtvis sedan justera. Så är det också med en rad av de reformer och förändringar som ni genomfört; ni har i efterhand måst lösa vissa tröskelproblem. Det är alltså ingen kritik mot oss.

Sedan gjorde statsrådet Moberg ett mycket demagogiskt utfall, där överklassens och medelklassens barn skymtade som tillhyggen. Det är bara så att praktiskt taget alla bidragssystem – i varje fall de flesta bidragssystem och stödssystem som existerar i det här samhället – är generella och icke inkomstprövade. Den kritik som herr Moberg nu riktar mot oss skulle han alltså lika väl kunna rikta mot större delen av de sociala bidragssystemen, exempelvis mot de allmänna barnbidragen. Den kritiken är över huvud taget inget argument i sammanhanget.

Vad som däremot kan vara ett problem är vid vilken tidpunkt man med hänsyn till de totala tillgängliga medlen skall övergå från ett selektivt till ett generellt system. Allright, jag medger att det kan utgöra ett problem, men att på detta sätt använda det som tillhygge tycker jag inte är riktigt. Och det måste väl ändå vara – hoppas jag – herr Mobergs uppfattning att vi så småningom skall komma fram till ett generellt studielöneprincipen. I och med det försvinner ju alla tröskelresonemang tagit några steg på den riktiga vägen mot ett förverkligande av studielönsprincipen. I och med det försvinner ju alla tröskelresonemang och marginalresonemang som herr Moberg för. Om han inte vill medge att de har en begränsad tidsmässig giltighet, betyder det väl att han tänker sig att den väldiga skillnaden mellan det stöd som kan komma att lämnas till vissa kategorier på gymnasienivå och systemet för stöd på universitetsnivå skall finnas kvar. Det innebär en sorts klasskranka så som det är tänkt, det skulle alltså finnas sociala hinder för högskolerekryteringen i framtiden. Jag antar att *det* inte är herr Mobergs framtidsperspektiv.

I vad slutligen gäller utgifterna vill jag påminna om att kammaren i går voterade igenom 177 miljoner kronor i bistånd till synnerligen tvivelaktiga regimer – något som *vi* kritiserade men som väl herr Moberg liksom alla andra i den socialdemokratiska gruppen lojalt röstade för. Det rörde sig den gången om en betydligt större utgift. Jag tror att det – med rätt prioriteringsresonemang – hade varit bättre att satsa de pengarna på en reform av studiemedelssystemet.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! När ni nästa gång angriper statsministern, herr Wijkman, så håll er till fakta och inte till vinklade reportage i en del borgerliga tidningar.

Det är klart att man kan tala om en framtid som ligger hur långt som helst borta i fjärran, herr Svensson i Malmö, men då är diskussionen rätt ointressant – som fröken Sandell sade i sitt inlägg. Med utgångspunkt i reservationen trodde jag att vänsterpartiet kommunisterna omedelbart ville gå över till den generella stödformen – och gör man det får man den konsekvens jag här angav. Det är verkligen inte någon demagogi, utan

kalla fakta.

Under senare år har vi, herr Svensson, i resursknapphetens tecken funnit oss nödsakade att i familjepolitiken i ökad omfattning satsa på selektiva åtgärder. Vi har gjort det när det gäller ungdomarna inom studiestödssystemet bl. a. därför att ungdomarnas situation – som jag sade förut – när de går från det familjepolitiska stödet till studiestödssystemet inte förändras radikalt. Jag anser det vara en principiell inkonsekvens av vänsterpartiet kommunisterna att å ena sidan stödja den selektiva familjepolitiken, och å andra sidan här kräva en radikalt annan politik gentemot ungdomarna under några år, då de ändå i stort sett befinner sig i samma familjesituation som under den tid de har familjestödet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Statsrådet Moberg upprepade det som jag till väsentlig del redan har svarat på, så vi kanske i den här repliken kan uppehålla oss vid statsrådet Mobergs syn på jämlikhetspolitiken. Jag skulle vilja fråga: Är det statsrådet Mobergs avsikt att studiemedelssystemet så småningom *skall* utbyggas till en generell studielön? I så fall måste man se de selektiva systemen som temporära och provisoriska och som i vissa avseenden ogynnsamma och administrativt klumpiga – system som så småningom dock skall avskaffas.

Jag medger, som jag sade, att man kan diskutera tidpunkten för övergången från selektivt till generellt system, men jag frågar: Är herr Moberg anhängare av studielönesystemet? Det är nämligen den verkliga jämlikhetsfrågan i sammanhanget. Socialdemokraterna hade faktiskt för 15 år sedan – såvitt jag minns från den tid då jag var med i studentrörelsen – en betydligt progressivare inriktning i dessa frågor än de fick sedan, när de mer och mer gick över på skuldsättningslinjen. Därför är den frågan intressant i dag, och det verkligt stora kriteriet på inställningen till jämlikhet är om socialdemokraterna är för en utbyggnad av studiemedelssystemet i riktning mot studielön och om socialdemokraterna är villiga att ta detta som ett led i en jämlikhetspolitik som också får långsiktiga lönepolitiska verkningar. Det handlar nämligen om detta, och skuldsättningssystemet förser bara akademikerna och de högavlönade med argument för att begära sina höga löner.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Herr Svensson befinner sig fortfarande i det blå. På det studiesociala området är inför 1970-talet frågan, om hur vi bättre än i dag skall ge de vuxna en chans att överleva under deltids- och heltidsstudier, den stora jämlikhetsfråga som vi står inför att lösa.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Fru talman, ärade kammarledamöter! Jag skall bara ta upp ett par detaljer. Jag hade egentligen tänkt tåga i dag, men den omständigheten att jag på sin tid var med och skapade förslaget till det studiehjälpssystem vi nu har kanske påverkar mig att ta till orda.

Jag adresserar mig i första hand till herr Wijkman. Han har tydligen

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Studiesocialt stöd

suttit hemma i sin kammare och räknat ut att fall kan inträffa, när en höginkomsttagare — fast han bestrider att det är höginkomsttagaren han speciellt ömmar för — kan tjäna på att ta ett banklån i stället för studiemedel. Det system som här gäller är emellertid ett socialt system, vars syfte är att trygga möjligheterna för människor utan egna penningresurser att studera vid universitet och högskolor. Det är ärendet. För att verkligen skapa trygghet så att man vågar utnyttja dessa resurser har stipendiedelen och lånebeloppen förenats med en rad trygghetsregler, som redovisats här tidigare i debatten. Dessa trygghetsregler har ett innehåll långt utöver det man får fram när man sitter och räknar på räntekostnader som herr Wijkman gör. Vad herr Wijkman vill göra är att, när det passar, glömma bort hela den stora sociala digniteten i detta system för att just åt dem som är gynnade i vårt samhälle komma åt ännu mer pengar. Man bortser då ifrån de enorma behov vi har — som statsrådet Moberg nyss beskrivit — för grupper som har ett mycket bristfälligt stöd i motsvarande situationer. Det gäller de vuxna som vill studera och hela det skikt i vårt samhälle som inte fått tillnärmelsevis den skolmässiga utbildning som dessa akademiker får.

Detta är ett urbota billigt sätt att diskutera vårt system, som utan varje tvekan måste anses vara ytterst kvalificerat och förmånligt. Titta på effekterna! Har vi brist på elever vid högskolor och universitet? Problemet är att bereda alla som vill in plats. Jag kan trösta herr Wijkman med att jag hört talas om personer som inte behöver dessa studiemedel men ändå tar ut dem och har sina egna pengar på banken mot högre ränta. De tar denna chans med tanke på att de kan avlida eller få så dåliga inkomster att de inte kan amortera. Då slipper de att betala igen den här skulden. Att som herr Wijkman och moderata samlingspartiet med honom köra in sig på denna detalj i vår omfattande utbildningsverksamhet är verkligen att inte alls ha fattat vad som är centralt och av betydelse för utvecklingen på detta område. Men det är naturligtvis logiskt på allt sätt för moderata samlingspartiet att föra detta resone-mang.

Så nästa fråga, fru talman, som gäller studielön. Den frågan diskuterades i studiesociala utredningen, när förslaget om studiemedel skapades. Det diskuterades ingående, men till sist fanns det ingen — inte ens SACO:s representant — som fann fog för att driva studielönsprincipen med hänsyn till det sociala och lönepolitiska mönster vi har på arbetsmarknaden och över huvud taget med hänsyn till den situation olika kategorier i vårt samhälle har. För egen del — jag betonar att jag inte talar med någon fullmakt — vill jag efter att ha funderat mycket på denna fråga under årens lopp deklarera att för en lönedebattör kunde det vara väldigt lockande att ha studielön, så man kunde säga: Ni kan inte alls åberopa någonting i fråga om kostnader i samband med studier när vi diskuterar löne marknaden. För egen del hävdar jag att om någonting vore helt orimligt, så vore det att införa studielön, i varje fall en studielön som verkligen gjorde skäl för namnet. Jag skall ange några motiv härför.

För det första gör dessa människor, när de går till universitet och högskolor, en investering för sin framtid — låt mig säga för att få ett bra och trivsamt jobb och tjäna mycket bättre än andra människor. Skall det

inte kosta någonting när man gör en sådan spekulatio n – därför att det är ju en spekulatio n i framtida personligt vä lstånd, när man med nästan 100 procent s säkerhet vet att man kommer att tillhö ra de gynnade? Och gör man inte det får man kanske aldrig några inkomster, och då behöver man inte betala igen ett öre i det här mycket mogna sociala systemet som vi har. Det är *en* fråga.

Den andra är att den dag vi har en löne marknad, hyfsad på ett helt annat sätt än nu, då kan vi börja fundera på den här saken på ett annat sätt än nu, men då måste vi ta in en rad andra relevanser om vi skall visa att vi över huvud taget tänker när vi diskuterar och planerar på detta område.

En av dessa frågor är – vad menar herr Wijkman på den punkten? – om vi då också skall ha samma liberala intagningsregler. När vi ger studielön är det ju endast dårar som inte utnyttjar den. Då skall väl hela svenska folket in vid universitet och hö gskolor, antar jag. Men så kommer vi inte att göra. Det är en snedbelastning, det är fel sätt att använda resurser, det fyller ingen funktion att arbeta så, därför att alla behöver inte lika teoretisk utbildning för att vårt samhälle skall fungera. Då tvingas vi till en hårdhä nt intagningsutskiljning och en hårdhä nt utgallring, som i långa stycken står i strid med de principer som hyllas så varmt – kanske inte av moderaterna, vad vet jag, men av det stora flertalet som har diskuterat dessa problem under årens lopp. Nu har man åtminstone en liten tankeställare, när man får ta några risker om än ytterst blygsamma i detta sammanhang. – Det finns andra relevanser att anföra, men jag skall inte trötta kammaren med det nu.

Sedan vill jag bara säga till herr Jörn Svensson, som talade om jämlikhet i sammanhanget, att om herr Svensson har tänkt igenom innebörden av vad jag sagt nu så inser han att jag har hållit ett tal för jämlikheten. Men det är naturligt att herr Jörn Svensson har helt andra värderingar när det gäller jämlikhet än vad jag har. Han tillhör ju ett parti som stödde SACO i dess vettlösa kampanj i lönefrågan för ett par år sedan, när man begärde genomsnittliga löne- och förmånsjusteringar för 18 000 statsanställda akademiker. Då reserverade sig inte herr Jörn Svensson. Jag minns inte om han gick upp och försvarade vpk:s hållning, men han tog inte avstånd, och då blir det logiskt att han stiger upp nu också och bara öser på med krav till förmån för en grupp som tidigare -- även studiemässigt -- är starkt gynnad och kommer att bli det som samhällsmedborgare i kraft av sin utbildning.

Slutligen: Har det ändå inget personligt värde att få denna gedigna utbildning även om inte allt skulle kunna växlas ut i hundratusen kronors-inkomster?

Herr WIJ KMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade tro tt att den här debatten skulle vara över nu.

Jag vet inte, herr Persson, vem som använder de billiga argumenten. Jag har försökt att här diskutera studiemedlens totala belopp därför att det är en sak som angår en väldig massa unga människor, som oavsett partitillhörighet och oavsett vilken bakgrund de har ganska enstämmigt deklarerar att de har svårt att klara sig på den summa som i dag utbetalas

i lån jag har inte talat om bidragsreglerna, jag är medveten om de ekonomiska problemen med dem.

Herr Persson säger också att jag kör in mig på en detalj, detta med återbetalningsreglerna. Ja, de som är låntagare uppfattar inte det som en detalj. Och tala med studiehjälpsnämnden och hör hur många hundratals samtal den får per vecka från folk som är förbryllade och förvånade över det här systemet.

Jag tycker det är billig argumentationsteknik, herr Persson, att ständigt misstänkliggöra dem som anför kritik av detaljer i tekniska system såsom varande ute för att gynna höginkomsttagare. Det är inga höginkomsttagare det är frågan om att gynna. Det är vanliga människor, som tjänar vanliga inkomster i framtiden, som skall betala de här skulderna. Det är en svunnen epok som herr Yngve Persson talar om när han framställer majoriteten av akademikerna som höginkomsttagare. Vi vet att det i dag går mellan 5 000 och 6 000 akademiker arbetslösa. Och herr Persson vet lika väl som jag att i och med att vi har fått en så stor breddning av antalet intagna så kommer lönerna för akademiker att pressas.

Det är alltså ganska betungande att ha de här indexlånen över sig. Det här systemet är unikt i Västeuropa. Jag tror att i dag är det bara Brasilien som tillämpar indexlån i den här världen — Brasilien som har en galopperande inflationstakt.

Jag har försökt påpeka de här sakerna i ungefär ett års tid och ständigt mötts av invektiv från socialdemokrater. Jag tror inte att dagens studenter upplever det så som herr Persson beskriver det. Jag tror inte den argumentationen går hem, herr Persson.

Herr PERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag tror inte det lönar sig med munhuggandet vidare i dag. Jag skall kanske begränsa mig till denna enda replik även om herr Wijkman kommer igen.

Herr Wijkman har inte alls fattat vad jag har talat om i dag. Jag hoppas att kammarens övriga ledamöter har förstått det bättre. Annars är jag urbota som pedagog. Herr Wijkman tar inte ställning till de stora perspektiven utan försöker allt fortfarande att gallra ut en enda liten detalj.

Herr Wijkman talade om att det finns 5 000 — 6 000 arbetslösa akademiker i dag. Men risken för att på grund av arbetslöshet inte kunna betala tillbaka borde då göra att herr Wijkman omhuldade detta system, vari är inbyggt alla garantier för låntagaren om han inte klarar av sitt lån, i stället för att försöka sätta en etikett à la Brasilien över detta system. Var i världen hittar herr Wijkman ett studielånesystem mer socialt moget än det här är? Jag förmodar att när herr Wijkman var ute i Europa och träffade studenter där så hade han kunnat få besked om att de skulle vara ytterst tacksamma om de finge ett sådant här system — för så vitt de har känt till det. Att studenter har svårigheter med ekonomin är naturligt, och jag har aldrig sagt att det här är övermål. Men det finns gränser. Och hur många andra medborgare är det inte som har samma problem och som har lägre inkomster än de här grupperna. Det är ändå skattefria

pengar som de tillhandahålles varje år.

Men herr Wijkman ser tydligen bara ensidigt på frågan. Han har fått tag på någon som kunnat göra kraftiga skatteavdrag för räntor och sett att det blir litet knackigt. Men, herr Wijkman, ta måttet mellan den som lånar upp pengar i bank och den som aldrig betalar igen ett öre därför att han har för liten inkomst när han skall betala igen eller som avlider eller av någon annan anledning inte blir återbetalningsskyldig. Jag misstänker att vi då får en helt annan bild. Det är när man lägger allt till allt som systemets värde blir klart, och då håller inte herr Wijkmans resonemang på något sätt.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Bara en kort kommentar med anledning av vad herr Persson i Stockholm sade. Jag tycker att studiemedelssystemet i sina huvuddrag är ett förnuftigt system. Det är väsentligt förnuftigare än det system som i slutet av 1950-talet rekommenderades av det socialdemokratiska ungdomsförbundet och de socialdemokratiska studenterna. Det är också uppenbart att det nuvarande systemet i huvudsak är förmånligare för den enskilde studenten än vad som gällde på 1950-talet.

Men på en punkt har studiemedelssystemet fått en ogynnsammare effekt än vad studiesociala utredningen egentligen kunde förutse, och det är effekten av indexregleringen i fråga om återbetalningen. Den har lett till en större skuldsättning relativt sett än vad studiesociala utredningen tänkte sig. Det särskilda ränteavdraget inom jämförelsemetoden i studiemedelssystemet är ju olyckligt utformat med hänsyn till att marginalskatterna i alla inkomstlägen har ökat så kraftigt.

Jag vill här bara påminna om en diskussion som jag hade med statsrådet Moberg i höstas, där statsrådet sade att han ville positivt pröva förslag till eventuella ändringar i den här delen av studiemedelssystemet, om studiemedelsutredningen kom med ett sådant förslag. Jag hoppas att man också i dag i kammaren kan inregistrera en positiv attityd på den punkten.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Jag skall bryta löftet nyss. Jag trodde då att ingen ledamot utöver herr Wijkman skulle begära ordet.

Till herr Molin vill jag säga, att det var skönt att höra detta resonemang. På det planet kan vi alltid diskutera. Jag är glad över att herr Molin och jag är överens om systemets principiella förträfflighet.

Vad herr Moberg var inne på, nämligen jämlikheten och resurserna, väger där enormt tungt. Då befinner vi oss emellertid på rätt köl.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Herr Yngve Persson har här startat en ny SACO-debatt. Låt mig med anledning av vad han har kastat ur sig bara säga, att varken jag själv eller någon annan vpk:are sparade på kritiken när det gällde vissa principer i SACO:s lönepolitiska uppläggning. Jag har själv från denna kammars talarstol mot herr Perssons röst kritiserat inrättandet av nya C-lönebefattningar inom den svenska statsförvaltningen. Jag vann inget

gehör hos vare sig herr Persson eller hans partivänner.

Att vi intog vår ståndpunkt i SACO-konflikten berodde på att det gjordes gällande att löneförhandlingar skulle dirigeras med hjälp av tvångslagar, som inte bara avsåg SACO-området utan som i herr Perssons stora anförande den gången också aviserades såsom en framtidssyn: Det var på det sättet lönerörelser över huvud taget skulle föras för att hålla alla löntagarkategorier i schack.

Herr Persson har en mycket säregen framtidsvy av det svenska samhället. Tydligt tänker han sig att skuldsättningssystemet och de högavlönade akademikerna skall finnas kvar för all framtid. De skall finnas där så att herr Persson ständigt kan peka på att de existerar och utgör ett problem. Herr Persson måste ständigt ha några att klaga på, när han nu så sällan klagat på kapitalisterna.

Varför är det till övervägande grad överklassens och den högre medelklassens ungdomar som fortfarande dominerar högskolorna? Rimligtvis måste det bero på det studiefinansieringssystem som herr Persson indirekt gör sig till anhängare av och som huvudsakligen bygger på skuldsättning. Skuldsättningsproblemet är den stora tröskeln för den som kommer från en arbetarfamilj eller annan lågavlönad familj och som ämnar börja vid en högskola. Så länge man inte löser detta problem, gör man inte heller något genombrott när det gäller den sociala rekryteringen till högre utbildning.

Hur tror man att den av herr Moberg aviserade stora jämlikhetsreformen för de vuxenstuderande skall kunna genomföras, om man för dessa studerande skall lägga upp ett system som också väsentligen bygger på skuldsättning? Dessa studerande är äldre än de som efter genomgång av det vanliga ungdomsgymnasiet går direkt till högskolorna. De har en större försörjningsbörda, kanske mindre lästräning och en rad andra sådana handikapp, som innebär att skuldsättningen kommer att trycka hårdare på dem än på de ungdomar som går den ordinarie vägen.

Jag skulle också vilja fråga: Hur skall man utan en gradvis övergång till ett studielönesystem komma ifrån de nuvarande selektiva systemen? Är verkligen tanken att man skall prioritera de selektiva systemen framför de generella bidragssystemen? Tycker herr Persson det är bra att en fattig arbetarpojke eller arbetarflicka ständigt skall behöva konfronteras med högavlönade kuratorer och andra tjänstemän, som skall granska vederbörandes personliga förhållanden för att se om vederbörande är värdig den ena, andra, tredje, fjärde eller femte bidragsformen? Helt och hållet klart är att den typen av byråkratiskt system innebär ett betydligt svårare brott mot integriteten och dessutom skapar en form av motvilja hos den kategori som är föremål för dessa inte alltid särskilt sympatiska omsorger. Uppenbart är att ett generellt system härvidlag har betydande fördelar, naturligtvis när tidpunkten är mogen ekonomiskt för att övergå från selektiva till generella system.

Vi har inte från kommunistisk sida någon särskilt ömsint syn på de privilegierade akademikerna. På inget sätt. Men det är ganska märkligt att erfara — efter herr Perssons anförande står det ju klart — att socialdemokratin har övergivit studielöneprincipen. Då har man också övergivit en av de starkaste sociala motivationerna för en lönepolitisk

utjämning. I herr Perssons vision av samhället ingår klart och tydligt ett system där skuldsättningen fortfarande finns kvar och där alltså de privilegierade akademikerna utgör ett bestående inslag. I vår vision av det framtida samhället skymtar däremot ett system där hela den sociala och ekonomiska motivationen för högelönekategorierna har avskaffats.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Studiesocialt stöd

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Det var en senkommen kritik av SACO, må jag säga. Men, herr Svensson i Malmö, det fanns bara ett sätt då att utan ödeläggande händelser på arbetsmarknaden hindra SACO, och det var tvångslagen. Den ville ni inte godta. Förr fick de gå på händer.

Jag skulle plädera för skuldsättningen för all framtid, sade herr Svensson, som tydligen inte hört vad jag sagt. Jag knöt an till den nuvarande löne marknaden men pekade samtidigt på vilka problem som uppstår den dag det införs en studielön av reellt innehåll, dvs. sådan att den påverkar rekrytering, intagning osv.

Herr Svensson erinrade om att rekryteringen till högre studier är förhållandevis liten från den s. k. socialgrupp 3, arbetare och lägre betalda tjänstemän. Men herr Svensson som akademiker kan väl inte vara omedveten om vad alla forskare i ämnet har klarlagt, nämligen att huvudorsakerna till den situation vi har i dag är tradition, miljö osv. Den dag vi har skapat en annan löne marknad, den dag arbetare och lägre tjänstemän har en annan tradition i hemmen och en ny studiemiljö, har vi automatiskt en ny situation. Att därför försöka övertyga oss om att det är studiemedlens bristfällighet som hindrar arbetarbarnen att komma till universitet och högskolor är verkligen att vara okunnig om hur det hela ligger till.

Sedan talade herr Svensson om integriteten. Herr Svensson är tydligen så mån om generella och generösa regler att om man därmed späder på orättvisorna så gör det honom ingenting. Herr Svensson resonerar inte som jag gör, nämligen att eftersom vi har begränsade resurser och väldigt olika möjligheter för människorna så är det sunt socialt tänkande att sätta in stöten där den bäst behövs. Herr Svenssons resonemang passar de högavlönade i samhället, de gynnade, de människor som har hög inkomst och förmögenhet som hand i handske. Även om herr Svensson klär sitt resonemang i aldrig så vackra ord om generella regler, behållen integritet osv., så blir hela uppläggningsen orimlig. Så rädda om integriteten är inte människorna i dag att de inte vågar lägga fakta på bordet i sådana här sammanhang, särskilt inte ungdomar som ingen väntar sig skall vara ansvariga för sin situation på det ekonomiska och sociala området.

Jag har inte övergivit tanken på studielönen. Jag vill bara att vi skall från tid till annan se alla realiteter i sammanhanget. Jag upprepar att jag har sannolikt betydligt mer än herr Svensson i Malmö angripit bristfälligheterna på löne marknaden. Den dag man rättar till dem något så när blir jag i motsvarande grad öppen för studielönetanken – för så vitt man vågar övergå till det systemet med hänsyn till andra konsekvenser, vilket jag hoppas att man skall våga göra.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Det här senaste yttrandet av herr Persson i Stockholm var mycket intressant. Tvärtemot vad socialdemokraterna hävdade för ungefär 20 år sedan, när man diskuterade rekryteringsfrågorna, hävdar nu herr Persson, liksom de konservativa gjorde då, att det är inte pengarna, inte skuldsättningen, som gör att arbetarbarnen inte går till universiteten, utan det är gubevars traditionen. Dessutom vill han göra gällande att det här med arbetarbarnen och traditionen förstår han bättre än jag. Jag kan säga herr Persson att som son i ett arbetarhem vet jag att det är skuldsättningen som betyder någonting och inte någon traditionell inriktning. Det finns en lika god bildningstradition hos arbetarklassen som det finns hos medel- och överklassen. Traditionen saknas inte; det är skulderna som är det stora problemet för oss och som förföljer oss långt efter det att vi har lämnat universiteten.

Jag tycker det är ganska fantastiskt när en man av Yngve Perssons resning och kaliber ställer sig upp här och säger, som ett argument mot studielönetanken, att får vi studielön, då kommer hela svenska folket rullande till universiteten. Det är den verkliga botten av vulgär argumentation. För det vet väl herr Persson lika väl som jag att när studielönesystemet kommer – om det gör det – är det lika självklart som i det system som verkar nu att det skall kombineras med en resultatgranskning. Och det är också självklart att inte hela svenska folket kommer rullande. Vi ser ju redan nu att en vikande arbetsmarknad för de högskoleutbildade omedelbart leder till att tillströmningen till många av de stora fakulteterna spontant minskas, så det är inget problem. Det är en vulgarisering av fullständigt enorma proportioner som herr Persson här gör sig skyldig till i en strävan att fånga billiga poäng i en viktig fråga.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Det som hindrade arbetarklassen förr från att studera var tradition, miljö och brist på pengar, men med det system som i dag kritiserar klaras den sista frågan enligt min bestämda uppfattning på ett utmärkt sätt. Det visas av att det finns mängder av pojkar och flickor från arbetarhem som inte har några egna resurser men som nu går fram till en akademisk examen. Det är alltså inte rimligt att framställa saken så som herr Svensson i Malmö gjorde.

Herr Svensson försökte också hårdra vad jag hade sagt. Jag gjorde klart att vi inte kan utbilda hela svenska folket, i vart fall inte i vår tid, till akademikernivå. Men om man får studielön kommer folk, och då särskilt de unga, inte så gärna att vilja stå i fabrikena, utan då vill man in vid universitet och högskolor, med allt vad det innebär. Det leder i sin tur till att vi måste ha en hårdhänt gallring, som herr Svensson är med på – det gläder mig att han inser det.

Vad jag ville var bara att alla skulle förstå, att om man ger studielön får man vissa andra problem. Jag är beredd att ta konsekvenserna i så fall, men jag vet många – jag refererade andras sätt att se på frågan – som inte vill ta konsekvenserna utan föredrar att vara litet försiktiga med ersättningsfrågorna, så att man får en gallring den vägen. Jag tycker att

det sista inte är särskilt progressivt, men den diskussionen får vi under alla förhållanden.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wijkman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 2 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wijkman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	155
Nej	—	146
Avstår	—	3

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 3 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Studiesocialt stöd

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	251
Nej	—	50
Avstår	—	4

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	286
Nej	—	14
Avstår	—	2

Herr Levin (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wijkman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten F röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wijkman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	216
Nej	—	81
Avstår	—	8

§ 22 Vuxenutbildning, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 17 i anledning av propositionen 1972:26 angående vuxenutbildning, m. m. jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1972:1 bilaga 10 (punkterna G 5–G 7) beräknat medel för nedannämnda ändamål hade Kungl. Maj:t i propositionen 1972:26 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att

1. medge att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln fick tas i anspråk under budgetåret 1972/73 för försöksverksamhet med vuxenutbildning.

2. godkänna i propositionen förordade ändringar av det statliga stödet till studiecirkelverksamheten,

3. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om organisationen för studie- och yrkesvägledning,

4. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om relevantalet inom den kommunala vuxenutbildningen,

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad som förordats i propositionen utfärda erforderliga bestämmelser om avgift för särskild prövning och fyllnadsprövning,

6. godkänna vad som i propositionen förordats om fortbildning av lärare,

7. godkänna vad som i propositionen förordats om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete,

8. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 165 000 000 kronor,

9. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 165 000 000 kronor,

10. till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 9 400 000 kronor.

I detta betänkande hade behandlats

motionen 1972:498 av herr Bohman m. fl. (m) i vad avsåg hemställa att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av vuxenutbildningens mål, organisation, dimensionering och finansiering,

motionen 1972:1064 av herr Pettersson i Örebro m. fl. (c),

motionen 1972:1107 av fru Hjelm-Wallén m. fl. (s),

motionen 1972:1117 av herr Karlsson i Mariefred (c),

motionen 1972:1527 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdts att riksdagen

1. — med bifall i övrigt till propositionen 1972:26 — som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts rörande behovet av en samlad översyn av vuxenutbildningen,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet, med bibehållande av de sociala förmåner, för deltagande i vuxenutbildning blev föremål för snabb utredning och att förslag härom snarast förelades riksdagen,

3. under Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 anvisade ett med 300 000 kronor till 9 700 000 kronor förhöjt anslag,

motionen 1972:1528 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s),

motionen 1972:1529 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c, fp) vari hemställdts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att de prioriterade studiecirkelarna skulle omfatta även ämnet samhällskunskap på gymnasienivå,

2. att alla cirklar med minst två handikappade deltagare räknades som prioriterade,

3. att åtta deltagare skulle räcka för anordnande av kurs i alla orter utanför g-ort,

4. att kommunerna och de erkända studieförbunden gemensamt kunde utnyttja de föreslagna syo-tjänsterna,

5. att organisationsbidraget anknöts till antalet studietimmar,

motionen 1972:1530 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställdts att riksdagen

1. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 152 000 000 kronor,

2. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 152 000 000 kronor,

motionen 1972:1531 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställdts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. att försöksverksamhet med heltidsanställda lärare och arvoderade huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen kom till stånd fr. o. m. den 1 juli 1972,

2. om ytterligare åtgärder och förslag till en förbättrad lärarfortbildning avseende vuxenutbildningens behov i enlighet med vad som anförts i motionen,

motionen 1972:1534 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställdts att riksdagen begärde åtgärder syftande till att samtliga erkända studieförbunds möjligheter att enligt folkbildningsförordningen fritt och på lika villkor verka inom bildningsarbetet icke kunde inskränkas genom överenskommelser ensidigt gynnande ett eller flera studieförbund och uteslutande övriga från viss verksamhet.

Utskottet hemställde

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

1. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:498 och 1972:1527, sistnämnda motion i vad avsåg översyn av vuxenutbildningen,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1527 i vad avsåg lagstadgad rätt till viss tjänstledighet,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1528 om vuxenutbildningsråd,
4. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1972:26 förordats i fråga om organisationen för studie- och yrkesvägledning,
5. att riksdagen i anledning av motionen 1972:1529 i vad avsåg tjänst som studie- och yrkesvägledare som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
6. att riksdagen beträffande elevantalet inom den kommunala vuxenutbildningen med avslag på motionen 1972:1529 i denna del godkände vad som i propositionen 1972:26 förordats,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1107 om heltidstjänster och fyllnadstjänstgöring inom den kommunala vuxenutbildningen,
8. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1117 om viss fyllnadstjänstgöring inom den kommunala vuxenutbildningen,
9. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1531 i vad avsåg viss försöksverksamhet med heltidstjänster m. m.,
10. att riksdagen med godkännande av vad som i propositionen 1972:26 förordats om fortbildning som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionen 1972:1531 anfört om fortbildning och grundläggande lärarutbildning,
11. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1064 om statsbidrag till vissa studiecirklar på trädgårdsområdet,
12. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1529 i vad avsåg s. k. prioriterad studiecirkel i samhällskunskap,
13. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1529 i vad avsåg s. k. prioriterad studiecirkel för handikappade,
14. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1529 i vad avsåg bidrag till studieförbundens organisationskostnader,
15. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1534 om lika villkor för studieförbund,
16. att riksdagen medgav att reservationsanslaget till kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln fick tas i anspråk under budgetåret 1972/73 för försöksverksamhet med vuxenutbildning,
17. att riksdagen godkände i propositionen 1972:26 förordade ändringar av det statliga stödet till studiecirkelverksamheten,
18. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att i enlighet med vad som förordats i propositionen 1972:26 utfärda erforderliga bestämmelser om avgift för särskild prövning och fyllnadsprövning,
19. att riksdagen godkände vad som förordats i propositionen 1972:26 om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete,
20. att riksdagen godkände vad som förordats i propositionen 1972:26 om statsbidrag till avgifter till försäkring för tilläggspension för vissa skolledare och lärare inom den kommunala vuxenutbildningen,
21. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag

på motionen 1972:1530 såvitt nu var i fråga till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 165 000 000 kronor,

22. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972:1530 såvitt nu var i fråga till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 165 000 000 kronor,

23. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972:1527 såvitt nu var i fråga till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 anvisade ett anslag av 9 400 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande ett samlat program för hela vuxenutbildningen av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1527 såvitt nu var i fråga och i anledning av motionen 1972:498 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om ett samlat program för hela vuxenutbildningen,

2. beträffande lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1527 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet, med bibehållande av de sociala förmånerna, för deltagande i vuxenutbildning borde bli föremål för snabb utredning och att förslag härom snarast borde föreläggas riksdagen,

3. beträffande elevantalet för inrättande av kurs i kommunal vuxenutbildning av herrar Wikström (fp), Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c) samt herr Jonsson i Alingsås (fp), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen beträffande elevantalet inom den kommunala vuxenutbildningen med avslag på Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1529 i denna del fattade beslut om elevantalet i enlighet med vad reservanterna förordat,

4. beträffande viss försöksverksamhet med heltidstjänster m. m. inom den kommunala vuxenutbildningen av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1531 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om viss försöksverksamhet med heltidstjänster m. m. inom den kommunala vuxenutbildningen,

5. beträffande lika villkor för studieförbund av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1534 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande medel till bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 21 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1530 såvitt nu var i fråga till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 152 000 000 kronor,

7. beträffande medel till bidrag till studieförbund av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1527 såvitt nu var i fråga till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1972/73 anvisade ett belopp av 9 700 000 kronor.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande fritt och frivilligt folkbildningsarbete av herrar Wikström (fp), Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c) samt herr Jonsson i Alingsås (fp).

Herr statsrådet MOBERG, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr Wikströms (fp) i kammarens protokoll för den 27 april intagna fråga, nr 186, om fyllnadstjänstgöring för e. o. lärare inom den kommunala vuxenutbildningen, erhöll ordet och anförde:

Fru talman! Herr Wikström har frågat mig om jag är beredd att — mot bakgrund av de alarmerande uppgifterna om lärarsituationen i bl. a. Stockholm — låta fyllnadstjänstgöring inom kommunal vuxenutbildning inräknas i extra ordinarie lärares tjänst under läsåret 1972/73 om uppsägning därigenom kan undvikas.

Regeringen har den 14 maj 1970 beslutat om en rad åtgärder för att generellt trygga anställningen för de icke-ordinarie lärarna i skolväsendet. Därutöver har en rad speciella insatser gjorts, bl. a. för lärarna i den del av gymnasieskolan som svarar mot den tidigare yrkesskolan samt, i vad gäller den kommunala vuxenutbildningen, för glesbygdsområdena. Jag vill vidare erinra om vad utbildningsutskottet anför i betänkandet nr 18 år 1972; nämligen att en motion med det syfte herr Wikströms fråga har inte bör påkalla någon riksdagens åtgärd.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Fru talman! Eftersom herr Wikström är förhindrad att vara här och själv ta emot sitt svar ber jag att få tacka statsrådet Moberg för detta svar.

Tyvärr måste jag säga att det i sak inte innebär speciellt mycket positivt för de 150 lärare som nu blir arbetslösa här i Stockholm i höst — förmodligen blir det ett större antal över hela landet. Man måste ur deras synpunkt betrakta svaret som ganska deprimerande.

Nu är det ju så att en utredning arbetar med att försöka komma fram till om det skall finnas möjligheter att få inräkna vuxenundervisningen i lärartjänstgöring på grundskola eller gymnasieskola. Det är i och för sig riktigt. Men frågan är just nu: Vad skall man göra i det aktuella problemet? Jag frågar alltså igen statsrådet Moberg, om det inte finns möjlighet att lösa det problem som uppstått genom den situation som är

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

*Om fyllnadstjänst-
göring för e. o. lä-
rare inom den
kommunala vuxen-
utbildningen*

aktuell i Stockholm dessa dagar genom att man provisoriskt utfärdar sådana föreskrifter att fyllnadstjänstgöring i vuxenutbildningen får räknas in i lärartjänsten för övrigt.

Skolvärlden skriver t. ex. så här: "Vi hade räknat med att utbildningsdepartementet i den hårdnande arbetsmarknadssituationen för icke ordinarie lärare skulle vara så lyhört för anspråket på anställningstrygghet att man nu skulle utfärda föreskrifter som tillgodosåg detta blygsamma anspråk."

Vad vi vill åstadkomma i detta fall är att man nu skall försöka provisoriskt lösa det akuta problemet i väntan på resultatet av den mera långsiktiga principiella utredningen.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att om detta svar befinnes vara deprimerande och inte innebära något mycket positivt är det en karakteristik av det enhälliga betänkande som kammaren snart får att ta ställning till.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Fru talman! Det enhälliga betänkande som kammaren snart skall ta ställning till gäller alltså den långsiktiga problematiken beträffande möjligheten för lärare att få inräkna fyllnadstjänstgöring i vuxenutbildning. För nuläget kan man alltså med stöd av de bestämmelser som utfärdades 1970 kortsiktigt ge sådana föreskrifter att man kan lösa det akuta problemet för de ca 150 lärare i Stockholm som råkar bli arbetslösa.

De flesta timmar i den kommunala vuxenutbildningen bestrides av timlärare. De kan vara antingen behjälpliga timlärare eller lärare som fullgör undervisningen i form av tilläggstimmar. Om det skulle vara så att man ersätter den förra kategorin med extra ordinarie lärare som fullgör sin undervisning i vuxenutbildningen som fyllnadstjänstgöring blir löne-kostnaden oförändrad. Om man däremot ersätter kategorin lärare som fullgör sin vuxenutbildningstjänst i form av tilläggstimmar med fyllnads-tjänstgörande lärare blir kostnaden lägre. Det finns väl inte, herr Moberg, eller har sällan funnits, ett bättre tillfälle att utan extra kostnad för skolväsendet lösa ett personalproblem på ett sätt som skulle gynna både lärare och elever. Därför kvarstår hos dessa lärare fortfarande oron över varför det inte finns möjlighet att justera de 1970 utfärdade bestämmel-serna så att man provisoriskt kan lösa de problem som just nu har uppkommit för denna lärarkategori.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Som framgår av propositionen och utskottsbetänkandet är frågan om vem som skall bestrida läraruppgifterna i den kommunala vuxenutbildningen ingen självklar fråga utan det krävs att man gör en genomgång av hittills erhållna erfarenheter av de olika synpunkter som talar för och emot den lösning som den till mig ställda frågan pekar emot.

Man är enig om att först sedan skolöverstyrelsen gjort denna

utvärdering är tiden mogen att ta ställning till huruvida man skall kunna räkna in vuxenutbildningstjänst i kommunal regi i underlaget för lärartjänst. Mot den bakgrunden ser jag inte att det är vare sig möjligt eller rimligt att nu gå fram på den väg som herr Stålhammar här frågar om. Jag tycker att ni i folkpartiet på denna punkt skall vara litet fastare i er ståndpunkt. Ena minuten tar ni ställning i utskottet för att frågan skall utredas. Sedan kommer en tidningsartikel, och vips är ni beredda att ändra ståndpunkt. Visa i voteringen att ni ändrat ståndpunkt och kom inte med följdfrågor av denna typ innan utskottsbetänkandet är behandlat.

Herr NORDSTRANDH (m):

Fru talman! I fråga om anslagen till vuxenutbildningen, som vi nu går över till att debattera i anledning av propositionen 26 och utbildningsutskottets betänkande nr 17, finns en markering i propositionen som är av principiell betydelse och som därför förtjänar att uppmärksammas.

Anslagen till studiecirkelverksamhet har i propositionen räknats upp med 35 miljoner kronor. SÖ föreslog i sin petitaframställning 10 miljoner kronor. Anslaget till kommunal vuxenutbildning har också höjts med 35 miljoner kronor. Här hade SÖ föreslagit en ökning med ytterligare många fler miljoner. I propositionen är alltså de två anslagen, till studiecirkelverksamheten och till den kommunala vuxenutbildningen, uppförda med samma belopp, 165 miljoner kronor vardera. Regeringens och utbildningsdepartementets ställningstagande måste innebära att man bestämt sig för att studiecirkelverksamheten och den kommunala vuxenutbildningen skall få utvecklas i ungefär samma takt.

Utbildningsutskottet accepterar synsättet, och personligen är jag av samma mening. Folkbildningsorganisationerna får inte komma i det besvärliga läge som de råkade i 1968. Därutöver är den kommunala vuxenutbildningen betydligt dyrbarare per individ än studiecirkelverksamheten. Om den också är effektivare och ändamålsenligare än studieförbundsverksamhet är tills vidare en öppen fråga – mycket talar snarare för motsatsen.

Över huvud krävs en översyn och en utvärdering av hela vuxenutbildningsfältet, eftersom formerna för samhällsstödd vuxenutbildning nu är många och mycket skiftande. I en moderat partimotion från januari krävs dels en översyn av vuxenutbildningens mål, organisation, dimensionering och finansiering, dels en ingående värdering av de erfarenheter man hittills gjort. I slutet av februari, alltså en månad efter det att motionen hade väckts, fick emellertid kommittén för studiestöd åt vuxna, den s. k. SVUX, tilläggsdirektiv. Deras innebörd är, så långt jag kan se, att kommittén även skall ägna sig åt en översyn av vuxenutbildningen. Det finns alltså inte längre någon anledning att driva motionen. Dess syftemål bör vara tillgodosett, och man kan endast uttrycka den förhoppningen att SVUX snabbt skall ta itu också med sin nya uppgift; om inte finns det anledning att återkomma.

Beträffande detaljer i fråga om den kommunala vuxenutbildningens nuvarande utformning kan man med tillfredsställelse anteckna att statsrådet Moberg, som i detta stycke är den ansvarige, nu tycks ha fått

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Om fyllnadstjänstgöring för e. o. lärare inom den kommunala vuxenutbildningen

klart för sig att lärarorganisationen inom den kommunala vuxenutbildningen för effektivitetens skull behöver förstärkas. Men längre än till en inte tidsbestämd utredning kan han inte sträcka sig. Inom vuxenutbildningen finns för närvarande inga fasta lärartjänster. Undervisningen bedrivs av timlärare. Inte heller finns det några huvudlärare och institutionsföreståndare. Fasta lärartjänster skulle otvivelaktigt medföra ökad stabilitet i undervisningen. Statsrådet Moberg ämnar som sagt uppdraga åt SÖ att utreda frågan. Detta räcker inte för oss på den moderata sidan, som sedan länge pläderat för fasta lärartjänster. Vi menar att man utan utredning, som tar sin tid, genast kan sätta i gång med en försöksverksamhet. Behovet är dokumenterat, lärare finns tillgängliga.

Utbildningsutskottet har tyvärr gått på herr Mobergs fördröjande linje när det gäller fasta lärartjänster. Däremot har utskottet anslutit sig till ett annat moderat förslag, nämligen att lärarna inom vuxenutbildningen bör beredas bättre möjligheter till fortbildning inom sin undervisningssektor. Det är utomordentligt tacknämligt och man vågar väl utgå ifrån att statsrådet helhjärtat tar sig an saken.

Det fria folkbildningsarbetet, som studieförbunden står för, löpte risk att komma i bakvatten, när den kommunala vuxenutbildningen ryckte fram hastigt. Studieförbunden är emellertid alltför förankrade i de olika folkrörelserna, politiska, religiösa och ideella, för att låta sig överflyglas. De har dessutom en studieform, studiecirkeln, som inte skrämmar utan tvärtom passar de korttidsutbildade och studieovana. De erkända studieförbunden är för närvarande elva. Antalet cirkelar verksamhetsåret 1970/71 var ca 160 000 med 1,6 miljoner deltagare.

Genom högre statsbidrag prioriteras svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Denna s. k. prioriterade studiecirkelverksamhet är, som i propositionen 26 framhålles, ett mycket viktigt instrument när det gäller att tillgodose grupper som tidigare missgynnats i utbildningshänseende. Med tillfredsställelse kan man notera att nu införs ett särskilt bidrag på 5 kronor per studietimme till dessa prioriterade studiecirkelar för administration och uppsökande verksamhet. Det är välkommet.

Det finns en tendens, numera, att se skolan och utbildningen som praktiskt taget enbart näringslivets och arbetsmarknadens tjänare och som grundläggare av förutsättningarna för mer eller mindre uteslutande produktion av materiella nyttigheter. Vågar jag citera det allbekanta Matteus 4:4: Människan skall leva icke allenast av bröd? Det är väl främst det som ger vissa studieämnen, icke omedelbart matnyttiga, deras värdighet och existensberättigande. Utan dem skulle exempelvis nog ingenjörer kunna framställas enklare och billigare, men då blev det också *bara* ingenjörer. Man kan hysa fruktan för en alltmer tilltagande dominans för det s. k. nyttomomentet i utbildningen, tendensen att låta näringslivet respektive arbetsmarknaden totalleda utbildningen, tendensen att sätta s. k. lyxämnen på undantag vid universiteten, tendensen att nästan uteslutande tala om att all utbildning skall vara yrkesinriktad.

Studieförbunden med sin stora andel av det icke-obligatoriska utbildningsutbudet i vårt land har här, som jag ser det, sitt speciella ansvar: att vara till också för den s. k. egennyttiga undervisningen. Det heter så vackert i skolans läroplaner att undervisningens mål är att låta

individen förverkliga sig själv. Skolans verklighet är en annan. Men i studiecirkeln, omfattande snart nog vilket egennyttigt ämne som helst, har individen sin chans utan nyttoberäkningar och betygsstress.

Det är av väsentlig betydelse att studieförbunden får mäta sina krafter i fri tävlan att nå ut till så många människor som möjligt med rika och växlande studieutbud och kvalificerade lärare. Studieförbunden skall få vända sig till alla, och alla skall ha tillträde till det studieförbunds undervisning som de själva önskar ta del av. I den friheten bör i princip inga inskränkningar finnas. Det synes också folkbildningsförordningen förutsätta, där det i kommentaren, citerad också av centern och folkpartiet i det särskilda yttrandet, heter att det förhållandet att bildningsarbetet skall vara fritt och frivilligt innebär att studieverksamheten skall vara fri och oberoende av direktiv från donatorer, medlemsorganisationer, företag och andra intressenter.

Olika studieförbund har ju olika huvudmän och rymmer inom sig olika slag av medlemsorganisationer. Det betyder helt naturligt och följdriktigt att studieförbunden i en del av sin verksamhet och i en del av sitt kursutbud riktar sig i första hand till dessa organisationers medlemmar, betjänande de studieönskemål som dessa kan ha och även uppgörande kurserna i samråd med dessa. Om det är ingenting att säga och det är helt i sin ordning. Å andra sidan får emellertid inga organisationers medlemmar försättas i den situationen att de förhindras att ta del av vilken kursverksamhet de vill, även sådan som anordnas av annat studieförbund än det till vilket deras medlemsorganisation är ansluten. Inte heller bör kommunala eller andra myndigheter samverka uteslutande med ett eller två studieförbund endast av den anledningen att det – eller de – har en viss rörelseanknytning, och därmed ställa andra studieförbund utanför en del av den folkbildningsverksamhet som äger rum i kommunen.

Sammanfattningsvis skulle man kunna uttrycka det så att särskilda i administrativ ordning meddelade föreskrifter eller på annat sätt vidtagna åtgärder av konkurrensbegränsande karaktär, varigenom ett eller flera studieförbund ensidigt gynnas och övriga utesluts från viss verksamhet, icke bör få förekomma. Det måste i sista hand ändå vara kvaliteten på undervisningen och lärarna som bör få vara avgörande för en studie-sökande vid val av utbildningsorganisation.

Grenarna på de vuxnas kunskapsträd är numera många med bortåt 2 miljoner vuxenstuderande i dag. Utbildningen av vuxna korttidsutbildade har kommit för att stanna, och med rätta prioriteras den. Problemet är att skaffa fram de pengar som behövs för att bygga ut den ytterligare. Jag tror att vi gör klokt i att inte bädda för alltför högtflygande förhoppningar. Det har sagts att vuxna har att ta igen 17 miljoner skolor. Det tar tid, och det slukar pengar.

I sitt förstamajtal annonserade statsrådet Moberg ”behovet av att för vuxenutbildningens del lägga fast något av en generalplan, som anger i vilken turordning vi framöver bör lösa de många stora och små problem som ännu är olösta”. Jag glädjer mig över det uttalandet. Det är just vad vi från moderata samlingspartiets sida sedan länge har efterlyst i motion efter motion. Skall senare delen av 1970-talet, som herr Moberg menar,

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

”bli en vuxenutbildningens period inom utbildningssektorn på helt annat sätt än vad senare delen av 1960-talet var”, då bör man raska på med den här generalplanen. Det hastar!

Så ber jag att få yrka bifall till reservationerna 4 och 5, fogade till utbildningsutskottets betänkande nr 17.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Behovet av vuxenutbildning ökar i mycket snabb takt. Utbyggnaden av utbildningen för barn och ungdom har bidragit till att skapa utbildningsklyftor mellan generationerna. Strukturomvandlingen går snabbt och skapar behov av fortbildning och utbildning på många områden, delvis nya. Kravet på en god grundutbildning – för att man skall kunna tillgodogöra sig denna anpassningsutbildning – blir allt starkare. Berättigade krav reses också på möjligheter att utveckla sina kommunikationsfärdigheter.

Sedan flera år har vi från centerpartiet och även andra partier fört fram kravet på en översyn av vuxenutbildningen, vilken nu är splittrad på många händer och med mycket varierande villkor, inte minst ekonomiska, för de studerande. Vi hälsade därför med tillfredsställelse förra årets riksdagsbeslut, där det beställdes en redovisning av pågående projekt på detta område samt tilläggsdirektiv till SVUX – kommittén för studiestöd för vuxna – varvid även de organisatoriska frågorna med samordnings- och arbetsfördelningsproblem skulle tas upp.

Propositionen nr 26, som vi nu behandlar, ger den beställda redovisningen, och SVUX har för en tid sedan fått sina tilläggsdirektiv. Det är nu möjligt att med dessa som utgångspunkt tillsammans med de tidigare direktiven, som rör de studiesociala problemen, arbeta fram ett program för den framtida vuxenutbildningen, där det primära målet måste vara att överbrygga de i dag existerande utbildningsklyftorna för de korttidsutbildade. Detta är en utomordentligt viktig jämlikhetsfråga. Våra resurser är begränsade, och därför är det nödvändigt att göra prioriteringar. Men därutöver måste vi också söka få fram studievägar som är anpassade efter olika individuella behov och skapa jämförbara – och framför allt likvärdiga – ekonomiska och andra förutsättningar för de vuxenstuderande. Det gäller även att genom en utbyggd uppsökande verksamhet söka nå dem som främst behöver utbildning. Jag tänker då inte minst på den viktiga grund som kommunikationsfärdighet innebär för att kunna komma vidare och som kan utvecklas i de prioriterade ämnena svenska, språk och matematik men även på en del andra områden.

I anledning av propositionen väcktes en motion nr 1529 från centerpartiet och folkpartiet. Vi tog där upp betydelsen av en väl utbyggd studie- och yrkesvägledning och behovet av samordning av resurserna för denna i kommunerna. Vi är glada att i dag kunna konstatera att utskottet föreslog riksdagen att göra ett tillkännagivande på denna punkt. Den vuxnes situation är oftast sådan att han vill få ut

mesta möjliga under sin utbildningstid, och det är därför nödvändigt med en god studie- och yrkesvägledning, så att man från början kommer in på den för individen bästa vägen.

I samma motion hade vi föreslagit att cirklar i samhällskunskap skulle ingå i de prioriterade cirkarna, och detta skulle gälla samhällskunskap på gymnasienivå. Även om utskottet avstyrker denna del av motionen bör här påpekas vad utskottet skriver, nämligen att dessa cirklar i pedagogiskt metodiskt avseende bör anpassas för vuxna, vilket i sig får avses inrymma att stoffet även kan vara utvidgat så att det kan sägas motsvara en gymnasiekurs. Här avses alltså grundskolekursen i samhällskunskap. Inte minst bör de vuxnas annorlunda erfarenhetsbakgrund bidra till denna utvidgning.

Vi har även i ett yrkande tagit upp villkoren för de cirklar i vilka handikappade ingår och föreslagit att kravet på antalet handikappade i varje cirkel skulle reduceras till två. Vi har inte fått gehör för detta krav, men jag vill erinra om vad utskottet säger om betydelsen av att de handikappade integreras i verksamhet med icke-handikappade. Denna integrering är oerhört viktig för utvecklingen av deras kommunikationsfärdigheter samt rent psykiskt för att kunna få vara en like bland likar.

Herr talman! Utskottsmajoriteten har också i anledning av en motion från moderata samlingspartiet om lika villkor för studieförbunden påpekat att dessa i sig inrymmer, ofta genom kollektiv anslutning, olika medlemsorganisationer, vilket ger dem deras varierande struktur. Tillsammans med representanter för folkpartiet har vi centerpartister i utskottet avgivit ett särskilt yttrande på denna punkt. Vi har där refererat till kungörelsen om statsbidrag till det frivilliga folkbildningsarbetet, vilken bl. a. säger att studieförbundens verksamhet skall utformas så att studieämnena får en allsidig och objektiv belysning samt att arbetet skall bedrivas i en anda av tolerans mot olikfärdighet. Skolöverstyrelsen säger i sina anvisningar att verksamheten skall vara fri och oberoende av direktiv från donatorer, medlemsorganisationer, företag och andra intressenter.

Dessa anvisningar för studieförbunden ger dem deras unika karaktär som en betydelsefull del av de svenska folkrörelserna. I den mån inskränkningar och begränsningar förekommer som strider mot de nämnda kungörelserna kan vi naturligtvis inte försvara detta. Centrala direktiv i syfte att förebygga sådant hyser vi dock ingen tilltro till utan förutsätter att man regionalt och kommunalt genom bl. a. vuxenutbildningsråden söker reda ut samordnings- och konkurrensproblemen.

Som en av dem som avgivit reservationen 3 vill jag anföra att det bör vara ett rättvisekrav att man liksom i stödområdet utanför g-ort bör få anordna studiecirklar med endast åtta deltagare i stället för normalt tolv. Detta är viktigt inte minst mot den bakgrunden att långa resor till en central plats ofta kan vara avskräckande även om studiemotivation finns. Jag vet att en av mina medreservanter kommer att anföra ytterligare synpunkter på den här problematiken. Det gäller ju i alla fall att med olika åtgärder – och inte minst är det fråga om orterna utanför g-ort – nå så många som möjligt i vuxenutbildningen, och därför har vi reserverat oss till förmån för det här yrkandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 3.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Satsningen på vuxenutbildning de senare åren har inneburit ett brett utbud av utbildningsmöjligheter för de vuxenstuderande, dels i kommunal regi där flertalet kommuner nu anordnar kommunal vuxenutbildning, dels på de statliga skolorna, dels ock inom folkhögskolorna. En viktig del är också den vuxenutbildning som sker inom arbetsmarknadsorganisationerna, löntagarorganisationerna och inom företag och förvaltning. Utbildningsutbudet via radio och TV har också tillkommit på senare tid. Dessutom har studiecirkelverksamheten, arrangerad av de olika studieförbunden, fortsatt att öka. Man kan säga att det gjorts stora och lovvärda försök att ge den vuxna generationen en utbildning som den tidigare inte hade möjlighet att få.

Men under de år som vuxenutbildningen nu har varit i gång har vi fått några erfarenheter, som det finns anledning att fundera över. Det har visat sig vara inte så enkelt för den vuxna generationen att tillvarata vad som erbjuds. Det finns många orsaker till det. Det kan vara ekonomiska, sociala eller geografiska hinder. Att studiefinansieringen för vuxenstudier inte är löst innebär att många redan av det skälet måste avstå. Vi har också kunnat konstatera att de grupper som vi helst vill nå, dvs. de med den kortaste utbildningen, inte är de människor som i första hand har sökt sig till vuxenutbildningen. Undersökningar ger klart belägg för att så är fallet. Där har också statsmakten tagit konsekvensen härav genom att man nu satsar hårdare på att nå dem som har särskilda svårigheter att kunna utnyttja utbildningsmöjligheterna och dem som inte heller har tillräckligt starka studiemotivationer.

Vi har också de många handikappade — detta gäller inte minst de som finns utanför institutionerna — som inte kommer i nära kontakt med studieutbuden. Vi har människor som bor utanför våra tätorter och där bestämmelserna hittills har gjort det svårare för dem som bor på mindre orter att kunna få delta i ämneskurser inom den kommunala vuxenundervisningen. Som tidigare sagts har vi där från mittenpartierna menat, att det vore rimligt att orter utanför gymnasieorterna har samma villkor som nu gäller inom allmänna stödområdet, dvs. att man redan vid åtta studerande skulle kunna få anordna en ämneskurs, i stället för att som nu kräva tolv deltagare för ämneskurs på g-orterna.

En liten förbättring har föreslagits på denna punkt. I år föreslår sålunda föredragande statsrådet att det på försök skall få anordnas ett antal om högst 100 kurser på några orter. Utskottets majoritet har också sagt att man vill avvakta en sådan försöksperiod innan man går vidare. Vi menar att man inte behöver pröva vare sig *skälet för* eller *behovet av*, utan att det är ett *rättvisekrav* att samma regel gäller för glesbygdsområdena även i de delar av landet där man kan påvisa att man har samma problematik som inom allmänna stödområdet när det gäller svårigheter med resor och kostnader. Vi skall också här komma ihåg att det gäller människor som i regel har ett heltidsarbete och som varken har tid, ork eller ekonomi för långa resor.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationen 3.

Sedan vill jag också passa på att understryka vad fru Söder sade om yrkes- och studievägledningen, som blir ett allt viktigare inslag i

utbildningsarbetet. Att den vägledningen behövs inom ungdomsutbildningen har visat sig allt tydligare. Det finns samma behov också bland dem som vuxenstuderar. Det är därför som vi i motionen 1529 skriver, att när kommunerna inrättar tjänster för studievägledning är det rimligt att studieförbunden också kan ta denna service i anspråk. Det kan inte vara riktigt att bygga upp paralleller när det gäller studierådgivare på lokal nivå. Det finns ekonomiska skäl för att samordna den verksamheten, och det finns också ett pedagogiskt skäl härför. En vuxenstuderande kan t. ex. starta sin utbildning inom ett studieförbund, gå över i kommunal vuxenutbildning och kanske fortsätta med arbetsmarknadsutbildning och därefter rent av återkomma i kursverksamhet som ligger under studieförbunden. Det är därför angeläget att man får denna samordning.

Utskottet delar denna uppfattning och föreslår riksdagen att vad utskottet anfört i anledning av motionens yrkande i denna del bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

Den uppsökande verksamheten får en allt större betydelse och tillmäts ett större värde nu än tidigare. Jag menar att det hade varit riktigt att denna syn också fått prägla de kurser som till viss del även har handikappade elever. På den punkten har utskottet nöjt sig med att säga några välvilliga ord och hänvisa till de pengar som föreslås dels till pedagogisk verksamhet, dels till produktionen av studiematerial för handikappade. För min del hoppas jag att det snart blir möjligt att åter aktualisera den här frågan så att dessa vuxenstuderande skall kunna ges bättre möjlighet att delta i den utbildning och fortbildning som samhället i princip har uttalat sig för.

Till sist vill jag säga att det är angeläget att den uppsökande verksamheten som FÖVUX och andra instanser av både institutionell och annan karaktär bedriver kan stimuleras och utvidgas. Låt mig tillägga att studieförbunden med sin folkrörelseförankring har visat sig vara ett så värdefullt tillskott och komplement att det är angeläget för samhället att deras arbetsmöjligheter tillvaratas på ett ännu bättre sätt.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Det har redan gjorts åtskilliga reflexioner med anledning av det betänkande vi nu diskuterar. Jag skall därför begränsa mig till att säga några få ord med anledning av reservationen 6.

Departementschefen har i proposition 26 angående vuxenutbildningen varit speciellt generös mot den kommunala vuxenutbildningen och mot studiecirkelverksamheten. De erhåller vardera en ökning på 35 miljoner jämfört med innevarande budgetår. Det är en ökning på hela 27 procent, vilket bör jämföras med den ökning på i runt tal 17 procent, som gäller för utbildningsväsendet i övrigt. 17 procent är en kraftig ökning även det, och när vi motionärer i motion 1530 föreslagit att ökningen skall begränsas till ungefär detta procenttal även för vuxenutbildningen — från 130 till 152 miljoner — så innebär detta inte att vi på något sätt är negativa till den utbildningsverksamhet, som bedrivs inom den kommunala vuxenutbildningens ram. Nej, bakom motionen ligger bl. a. den allmänna strävan till återhållsamhet med samhällets utgifter som känne-

Torsdagen den
4 maj 1972

Vuxenutbildning,
m. m.

tecknar moderata samlingspartiets politik och som allt fler i dag inser nödvändigheten av.

När det gäller vuxenutbildningen pågår dessutom – åtminstone delvis – som här tidigare påpekats den av oss begärda översynen. Det finns alltså även fördenskull anledning att nu vara något mera återhållsam med den samhälleliga satsningen. Vi behöver få ett betydligt bättre grepp om hela vuxenutbildningen och mera klart precisera en realistisk målsättning för den kompletterande utbildning som samhället har möjlighet att bjuda de vuxenstuderande. Det gäller på detta område liksom inom skolväsendet i övrigt att inte överbetona den teoretiska utbildningens värde. Teori uppvägs många gånger mer än väl av praktisk yrkesskicklighet och livserfarenhet. Låt oss därför skynda litet mera långsamt, så vi inte på vuxenutbildningens område får samma misslyckanden som vi tyvärr i så stor utsträckning fått inom utbildningsväsendet i övrigt, därför att en del haft alltför bråttom med reformerna.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 6 i utbildningsutskottets betänkande nr 17.

Herr PETERSSON i Örebro (c):

Herr talman! Jag skall ta upp några problem som gäller gränsdragningen mellan den statsbidragsberättigade och den icke statsbidragsberättigade studiecirkelverksamheten. Jag skall begränsa mig till det något snävare område som gäller bl. a. statsbidrag till studiecirklar rörande villaträdgårdens skötsel och planering, där jag m. fl. har väckt en motion.

Olika organisationer har bedrivit och bedriver både praktisk och teoretisk upplysning och undervisning i frågor som har samband med villaträdgårdens planering och fortsatta underhåll. Det är främst villaägarföreningar, trädgårdsföreningar och liknande organisationer, som i samarbete med något studieförbund bedrivit och bedriver denna verksamhet. Jag säger "bedrivit" därför att hösten sedan 1970 utgår inget generellt bidrag till studiecirklar av denna typ. Det finns visserligen ett undantag. Skolöverstyrelsen har i viss utsträckning under 1971 beviljat statsbidrag till studiecirklar på detta område under den förutsättningen att i cirkelarna ingår studier i stadsplanering och miljövard och att detta särskilt angivits i studieplanen.

Man frågar sig osökt varför studiecirklar i detta ämne inte är allmänt statsbidragsberättigade. Vad är en god planering och skötsel av en villaträdgård annat än miljövard? Vad beträffar stadsplaneringen är denna fastställd och reglerad i stort inom ett stadsplanlagt område, när den yttre miljön skall utformas av respektive villaägare omkring hans fastighet. Dessutom har vi en omfattande villabebyggelse utanför stadsplanlagda områden. Man har svårt att förstå av vilket skäl dessa två moment skall vara avgörande för att statsbidrag inte skall utgå. Miljöaspekten finns redan när det gäller studiecirkelarna med hänsyn till den verksamhet som de omfattar.

I vad gäller stadsplaneringen kan jag för min del inte begripa varför den skall finnas med i detta sammanhang. Man beräknar att en tredjedel av bebyggelsen i vårt land utgörs av småhus. Om man också räknar in fritidshusen innebär det ju att en ganska stor del av vår befolkning har

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

egna trädgårdar att planera och sköta. Det måste väl betraktas som positivt. Det ger en naturlig känsla för natur och växtlighet. Samtidigt måste det ses som en värdefull stimulans att skapa något vackert i den närmaste omgivningen till glädje inte enbart för villaägaren själv utan också för människorna i hans närhet.

Man kan inte heller bortse från kostnadssidan i sammanhanget. Kostnaderna för den yttre miljön vid byggandet av enfamiljshus beräknas uppgå till cirka tre à fyra procent av den totala byggnadskostnaden. Det är i och för sig ingen liten andel. Därtill kommer naturligtvis underhåll och smärre restaureringar genom åren.

Att skaffa sig goda kunskaper och att rätt utnyttja den miljö som man kan skapa kring sig och sin bostad är säkerligen av mycket stor betydelse både för boendekultur och för vår boendemiljö. Studiecirkeln kan vara en god och mycket billig vägledning på detta område.

Utskottet har avstyrkt motionen och hänvisat till att till folkbildningsbyrån i skolöverstyrelsen finns knuten en s. k. gränsdragningsnämnd som har att avgöra statsbidragsfrågor i det avseende som vi i motionen har aktualiserat. Av den promemoria som finns upprättad inom utbildningsdepartementet och som reglerar bidragsvillkor och avgränsningsfrågor i studieverksamheten framgår — utan att jag på något vis vill ifrågasätta nödvändigheten och värdet av andra verksamhetsformer som får statsbidrag — att den verksamhet som vi har aktualiserat i vår motion också borde finnas med i förteckningen över bidragsberättigade studiecirkelar utan något som helst dispensförfarande, vilket gör det hela så besvärligt nu.

Ett enigt utskott har avslagit motionen, och jag har därför för dagen inget yrkande, men jag ber att få återkomma i frågan.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Vuxenutbildningen är ett växande avsnitt inom utbildningsområdet. Utvecklingen kännetecknas dock inte av en särskilt klar målsättning. Samordningen av olika aktiviteter lämnar en del övrigt att önska.

I anslutning till förra årets proposition angående vuxenutbildningen väcktes flera motioner, vari förordades en översyn av vuxenutbildningen. Från vänsterpartiet kommunisterna föreslogs en utredning med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation och pedagogiska problem.

Utbildningsutskottet tog då fasta på motionsyrkandena om behovet av en mera samlad bild av aktiviteterna på detta område. Utskottet anförde i sitt betänkande det angelägna i att regeringen fortlöpande redovisar utveckling och utredningsläge på området men anförde också att i det längre perspektivet, sedan nu pågående utredningsresultat redovisats, kan frågan om en samlad översyn ånyo aktualiseras.

I propositionen 26 lämnas i år i överensstämmelse med riksdagens beslut en redovisning av pågående utredningar. Denna redovisning ger dock fortfarande en splittrad bild av olika aktiviteter inom vuxenutbildningen. Förslag till slutgiltiga lösningar saknas fortfarande. Detta gäller i

hög grad de studiesociala villkoren och de vuxenpedagogiska frågorna, där utredningarna befinner sig på diskussionsstadiet.

Vi har därför i motionen 1527 anfört att det är angeläget att regeringen på grundval av pågående utredningar snarast utarbetar ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen. Med hänvisning till tilläggsdirektiven för SVUX har utskottsmajoriteten ansett att motionsyrkandet är tillgodosett. Jag anser inte att dessa direktiv är så omfattande att man därigenom kan få den samlade bild av vuxenutbildningen som vi efterlyst. Jag har därför fogat en reservation till utskottsbetänkandet.

En av de frågor som måste tillmätas mycket stor betydelse för vuxenutbildningen är de vuxenstuderandes möjligheter att erhålla ledighet från anställningen med bibehållande av sociala förmåner. Vi har från vpk vid upprepade tillfällen aktualiserat frågan om lagstadgad rätt till ledighet för vuxenstudier. Senast föregående år behandlades en motion härom.

Ända sedan 1968 har riksdagen hänvisat till att frågan bör lösas avtalsvägen. Någon sådan lösning har dock inte kommit till stånd, och ingen kan tydligen säga om det över huvud taget är möjligt att komma fram på den vägen eller när detta skulle kunna ske. Vi anser att frågan inte längre kan förhalas och förordar därför i motionen 1527 lagstiftning på området. Lagstiftningen har därtill den förtjänsten att hela arbetsmarknaden omfattas. De studiesociala förmåner som den vuxenstuderande enligt vår mening bör få bibehålla under studietiden är också i allt väsentligt reglerade i lag. Detta talar ytterligare för lagstiftningsvägen. Utskottsmajoriteten nöjer sig med att konstatera att riksdagen i slutet av förra året avlog vårt motionsyrkande härom. Detta kan givetvis inte vara ett godtagbart skäl för att inte ånyo pröva frågan om lagstiftning. Jag har därför anfört reservation mot utskottets beslut.

Vi har i vpk-motionen slutligen förordat bifall till skolöverstyrelsens förslag att bidraget till studieförbundens organisationskostnader höjs med 500 000 kronor till 4,9 miljoner kronor samt att det begärda bidraget på 300 000 kronor för produktion av studiemedel för handikappade bifalles. De prutningar som föredragande statsrådet gjort med sammanlagt 300 000 kronor på dessa områden kan inte ha någon större betydelse för statsfinanserna, men beloppen har däremot stor betydelse på de angelägna områden där de avsetts att användas. Jag har därför reserverat mig till förmån för det högre beloppet enligt SÖ:s förslag.

Jag ber, herr talman, sålunda att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 7.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Den debatt som vi för i år kring vuxenutbildningen är på sitt sätt lik varken fjolårets eller 1970 års debatt. Tongångarna när det gäller att försöka förklara alla svårigheter som kommer att uppstå om man inte biträder de olika motionsyrkandena är i år något mer dämpade än tidigare. Men debatten avviker i stort sett inte i argumentering från den debatt som har förts under senare år både från de borgerliga partiernas och från vpk:s sida.

Tonfallet är dock något mer dämpat än det var i fjol, då man vände sig

mot de svårigheter som skulle kunna uppstå om den av oss föreslagna begränsningen av studier i ämnen som läg på den gymnasiala nivån inom den kommunala vuxenutbildningen genomfördes.

I år upplever vi exempelvis också att moderata samlingspartiet föreslår sänkningar av anslagen. Det är möjligt att herr Nordstrandhs tankegångar om något slags vuxenutbildningens generalplan skulle vara det nya i årets debatt. Men redan i fjol begärdes en samlad översyn av vuxenutbildningen, och det kan man också kalla för någon form av vuxenutbildningens generalplan. Det förslaget debatterades ganska ingående i fjol.

I den av statsrådet Mobergs framlagda propositionen, nr 26, görs en föredömlig och överskådlig redovisning av det som riksdagen begärde år 1971 av de pågående utredningarna inom hela vuxenutbildningsfältet. Det är inte bara SVUX som sysslar med dessa frågor. Vi har vidare U 68 och några andra mindre utredningar som också berör vuxenutbildningsfältet.

Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning, som vi i dagligt tal kallar FÖVUX, har gjort en redovisning för det första verksamhetsåret. Resultatet av den verksamheten ger belägg för att en förbättrad studierådgivning och en aktiv uppsökande verksamhet bland de lågutbildade och kortutbildade ger mycket goda utslag.

Flera talare har också talat om kommittén för studiestöd åt vuxna, SVUX, som med sin hösten 1971 utgivna skrift satte fart på hela vuxenutbildningsdebatten. I den skriften påpekade SVUX att enbart de ekonomiska satsningar som måste göras för att ge gruppen kortutbildade äldre möjlighet att på ett år eller kanske något längre tid få en utbildning som överbryggade avståndet till dagens ungdomar skulle bli stora. SVUX har dessutom genom riksdagens uttalande i fjol fått ett ökat parlamentariskt inslag och även tilläggsdirektiv. Ur tilläggsdirektiven skall jag endast referera några korta avsnitt, som förklarar varför utskottsmajoriteten inte begärt några nya omfattande utredningar på vuxenutbildningsområdet.

Direktiven understryker behovet av att SVUX överväger hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning skall stödja och komplettera varandra. Dessutom skall kommittén pröva och göra prioriteringar mellan olika åtgärder som kan anses nödvändiga både i organisatoriskt och i studiesocialt avseende. Direktiven talar också om att det inom ett totalt givet program kan vara angeläget med tyngdpunktsförskjutningar. I tilläggsdirektiven påpekas också att det både från den enskildes och från samhällets synpunkt kan innebära fördelar, om vuxenutbildningsinsatserna samordnas lokalt och regionalt. De lokala vuxenutbildningsrådets framtida uppgifter skall speciellt beaktas av utredningen.

Vidare är mycket viktig sak att påpeka: SVUX skall i samråd med FÖVUX beakta erfarenheterna av den försöksverksamhet som FÖVUX bedriver och kommer att bedriva åtminstone ett år till. Det måste innebära att SVUX kan pröva vilka åtaganden som en utvidgad uppsökande verksamhet kan medföra.

Bilden bör fullständigas med att inrikesministern avser att tillsätta en speciell utredning som rör arbetsmarknadsutbildningen. Det är en icke obetydlig sektor inom vuxenutbildningen. Den berör många vuxna, som genom utbildning kan omskola sig för nya uppgifter i vårt samhälle och

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

inom arbetslivet.

Slutligen några ord om de reservationer som fogats till utskottsbetänkandet. I reservationen 1 tar vänsterpartiet kommunisterna återigen upp kravet på ett samlat program för hela vuxenutbildningsfältet. Herr Berndtson har själv uttryckt att han tycker att SVUX inte har några möjligheter att se över hela fältet. Det kan väl vara ett riktigt konstaterande, men som jag sagt tidigare är det inte bara SVUX som utreder frågor kring detta problem. De tilläggsdirektiv som SVUX fått på detta område ger SVUX möjligheter att pröva en rad av de frågor som ingår i en samlad överblick över vad vuxenutbildningen behöver – i ett generalprogram, som herr Nordstrandh nämnde tidigare. Utskottsmajoriteten avvisar alltså en sådan utredning med hänvisning till den verksamhet som redovisats i propositionen och tilläggsdirektiven för SVUX.

I reservationen 2 återkommer vänsterpartiet kommunisterna med sitt krav på lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenstudier. Herr Berndtson sade att en lagstiftning på detta område skulle täcka in alla grupper. Jag förstod inte riktigt vad han menade, men det är möjligt att han har någonting i bakfickan som han tänker återkomma med. Jag förstod i varje fall inte hans syn på den frågan i det första inlägget. I dag pågår ju förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, och då finner utskottsmajoriteten inte tidpunkten lämplig att aktualisera frågan om en lagstiftning. Det är inte, herr Berndtson, att beteckna som en förhållning utan snarare som en avvaktande hållning för att se om man avtalsvägen kan komma fram på detta område. Jag är optimistisk på den punkten. Jag tror att man kan komma fram, även om det i olika uttalanden i tidningar har sagts att det är ett kärvt förhandlingsläge.

Centern och folkpartiet har i sin reservation nr 3 aktualiserat frågan om en utvidgning av antalet orter där minimiantalet kursdeltagare skall vara 8 i stället för 12 enligt den nuvarande regeln. När nu SÖ skall få pröva en försöksverksamhet på 100 orter utanför g-orterna i landet, anser vi att man bör avvakta och se hur resultatet av den verksamheten blir innan man ytterligare utvidgar området. Därför yrkar utskottsmajoriteten avslag på den reservationen.

Reservationen 4 aktualiserar åter frågan om heltidstjänster inom den kommunala vuxenutbildningen, och moderata samlingspartiets representanter i utskottet utökar sina krav att också gälla huvudlärartjänster som skall inrättas på försök. Fjolårets beslut i denna fråga innebar en vidgad möjlighet för lärare inom ungdomsskolan att i sin tjänstgöring få inräkna undervisning inom den kommunala vuxenutbildningen. Herr Nordstrandh beklagade att utskottsmajoriteten inte ville vara med på moderaternas tankegångar att man trots en försöksverksamhet skulle så att säga släppa lös fältet. I år har statsrådet Moberg meddelat sin avsikt att föreslå ett uppdrag åt skolöverstyrelsen att förutsättningslöst pröva konsekvenserna av att inrätta heltidstjänster inom den kommunala vuxenutbildningen i landet i dess helhet. Då dessutom utskottet under sin behandling inhämtat uppgifter om att utredningsuppdraget också avser prövning av möjligheter för ungdomsskolans lärare att inräkna tjänstgöring inom den kommunala vuxenutbildningen, har utskottsmajoriteten inte föreslagit

någon utvidgning utöver detta.

Det är, herr talman, förvånande att herr Wikström inte nöjde sig med den behandling folkpartiets motion gavs i utskottet utan ställde en enkel fråga i ungefär samma ärende. Denna fråga har besvarats tidigare i afton. Det är inte säkert att det är enbart ungdomsskolans lärare som skall prioriteras. Vuxenutbildningen har ändå en så speciell karaktär att statsrådet Mobergs ståndpunkt om en noggrann prövning i SÖ nog är den riktiga. Vi har andra kategorier lärare inom vårt utbildningssystem – folkhögskolelärare och andra lärarkategorier – som måste ingå i den bedömning som SÖ skall göra. Några panikåtgärder är väl inte att rekommendera i det här fallet, och det har också några av de borgerliga talarna före mig understrukt, så jag behöver inte ytterligare utveckla den synpunkten.

Moderata samlingspartiet har också i reservationen 5 tagit upp frågan om studieförbundens möjligheter att, som det heter i reservationen, få arbeta "fritt och på lika villkor" inom folkbildningsarbetet. Då utskottets majoritet inte övertygats om att någon sådan inskränkning förekommer för studieförbunden som moderaterna vill påstå, föreslår vi att riksdagen skall avslå reservationen 5.

Vpk yrkar i reservationen 7 på ett ökat anslag till studieförbunden, vilket utskottsmajoriteten avstyrker. Det är alldeles självklart att varje krona i ökning till studieförbundens verksamhet måste hälsas med tillfredsställelse, men även årets budget präglas ju i likhet med de allra senaste årens av en stramhet som gör det omöjligt att bifalla alla önskemål om ökning av bidragen.

Här upplever man exempelvis att moderata samlingspartiet har en annan bedömning. I reservationen 6 föreslår de nämligen en sänkning av anslaget till driften av kommunala skolor för vuxna med 13 miljoner kronor. Vilka bevekelsegrunder moderaterna i utskottet har haft för ett sådant förslag är svårt att förstå, men det ingår väl som ett moment i den skuggbudget som moderaterna presenterar. Herr Strindberg får väl försöka göra upp med sin partivän herr Nordstrandh om hur man skall ha det på den här punkten. Jag tycker herr Strindberg hade en något avvikande mening gentemot herr Nordstrandh när det gäller reduceringen av det här beloppet. Dessutom har herr Nordstrandh, om jag inte misstar mig, en ganska god erfarenhet av vilka pengar som behövs inom den skolverksamhet som han är verksam i, nämligen gymnasieskolan. Det skulle kunna bli ett ganska intressant resonemang som jag gärna skulle vilja lyssna på personligen för att se hur de båda partivännerna kan komma överens på den punkten.

Men detta bör vara ett memento för oss övriga som inte delar meningen att man skall reducera anslagen till den kommunala vuxenutbildningen, åtminstone i den debatt som vi har i dag omkring vuxenutbildningsfrågorna, där alla vill välvilligt medverka till att man skall få bättre möjligheter att arbeta.

Reduceringen gäller inte försvaret men väl utbildningen. Det blir tydligen vuxenutbildningen som i första hand får känna på de här nedskärningarna när moderata samlingspartiet gör upp sin skuggbudget.

Utskottets majoritet vill inte gå med på en sådan här manöver utan

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

Vuxenutbildning,
m. m.

Torsdagen den
4 maj 1972

Vuxenutbildning,
m. m.

föreslår att riksdagen bifaller propositionens förslag om ett anslag på 165 miljoner kronor.

Sedan bara några ord, herr talman, om förutsättningarna för de handikappade att komma med i studieverksamheten. Både fru Söder och herr Jonsson i Alingsås tog upp de här frågorna. Det är riktigt att konstatera att motionen om att minska antalet deltagare i de statsbidragsberättigade cirkelarna där handikappade är verksamma inte var särskilt välbelänt. Jag tror det var fru Söder som också själv underströk en annan betydelsefull faktor, nämligen att de handikappade integreras i den allmänna studiecirkelverksamheten och att man på allt sätt underlättar för dem att vara med i blandade studiecirklar, om jag får använda det uttrycket, nämligen med åtminstone synbart friska människor och handikappade tillsammans.

Herr Pettersson i Örebro ställde inte något yrkande, och jag skall därför inte fördjupa mig i de synpunkter som han framförde speciellt om en del kurser som är på den s. k. grå sektorn inom folkbildningen. Men jag vill säga till herr Pettersson att den här frågan är ju inte alls ny på något sätt, utan man ändrar och flyttar på kurserna allteftersom. De här kurserna var ju i slutet på 1940-talet och början av 1950-talet statsbidragsberättigade, men sedan kom samtliga studieförbund överens om att de var mera av hobbykaraktär, och man skulle då alltså inte täcka in kostnaderna med statsbidrag för de kurserna, men de blir ju i sig själva inte sämre för det. Det finns ju en rad sådana här ämnesområden som man har undantagit för provning för statsbidrag.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka avslag på samtliga reservationer, alltså reservationerna 1–7. Givetvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan i punkterna 1–23.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Det är gott och väl att skolöverstyrelsen nu skall få i uppdrag att utreda konsekvenserna av att inrätta fasta lärartjänster och huvudlärartjänster inom den kommunala vuxenutbildningen. Men det finns inte någon anledning att vänta med den av oss föreslagna försöksverksamheten av denna karaktär. Den försöksverksamheten kan dessutom ge ytterligare underlag för skolöverstyrelsens utredning av hela frågan. Man kan alltså se hur de fasta tjänsterna och huvudlärartjänsterna tillför den kommunala vuxenutbildningen den stabilitet i undervisningen som vi anser att dessa tjänster kommer att medföra.

När det gäller vår reservation beträffande studieförbundens möjligheter att utan inskränkningar och på lika villkor verka i sitt kursutbud till dem som vill studera sade herr Wiklund i Härnösand, att det, efter vad han kunde förstå, nu inte föreligger några sådana inskränkningar. Jag vidhåller dock – jag sade det i mitt huvudanförande – att det otvivelaktigt finns tendenser till sådana inskränkningar därigenom att medlemmarna i en personalorganisation ansluten till ett studieförbund försätts i den situationen att de praktiskt förhindras att ta del av sådana kurser som anordnas av annat studieförbund än det till vilket deras medlemsorganisation är ansluten. Det har jag dokumentation på, men jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp någonting. Om jag uttrycker

mig milt, kan jag säga att det finns tendenser i den riktningen. Jag tycker inte att detta stämmer med folkbildningsförordningen och skolöverstyrelsens kommentarer till den.

Beträffande reservationen 6 från moderata samlingspartiet om en viss besparing på den kommunala vuxenutbildningens fält råder inga skillnader i synsättet mellan mig och herr Strindberg, som talade för den reservationen. Men det är inte med någon större glädje jag vill reducera förslagsanslaget. Observera att det rör sig om ett förslagsanslag. Men vill man söka efter besparingar — och det kan man väl göra på detta område som på andra områden — förefaller det åtminstone mig, om studiecirkelverksamheten vägs mot den kommunala vuxenutbildningen, som om det inom den kommunala vuxenutbildningen finns möjligheter till besparingar i betydligt större utsträckning än inom studiecirkelverksamheten.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Min partivän herr Nordstrandh har redan omvittnat att några större svårigheter att göra upp i denna fråga inte föreligger mellan honom och mig.

När jag ändå har ordet skulle jag gärna vilja säga, att jag har kritiserats för att jag i motionen inte har anvisat var dessa pengar skall tas. Låt mig, herr Wiklund i Härnösand, göra en jämförelse. Om en familj i början av året räknade med att ha 20 000 kronor i inkomst efter skatt, och det sedan visar sig att familjen genom den socialdemokratiska politiken bara har 19 000 kronor att disponera över, vad får den familjen göra då? Jo, den får försöka begränsa sina anspråk. Om riksdagen skulle besluta att skära ned de föreslagna 165 miljoner kronorna till 152 miljoner kronor för den kommunala vuxenutbildningen, får den kommunala vuxenutbildningen och myndigheterna — vilket jag finner naturligt — göra precis som familjen, nämligen begränsa sina anspråk efter de resurser samhället vill ge dem.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Herr Wiklund i Härnösand framhöll att det gjorts en föredömlig redovisning av utredningsläget. Redovisningen anser jag också vara oklanderlig, men jag vill påpeka att utskottet redan i fjol sade att sedan resultaten av nu pågående utredningar redovisats kan frågan om en samlad översyn ånyo aktualiseras. Därmed har man väl också sagt att man inte bara kan nöja sig med utredningar och redovisningar av dem, utan i förlängningen måste ligga en önskan om att få en samlad plan för hela vuxenutbildningen, dess mål, dess organisation osv.

Sedan undrade herr Wiklund om jag hade något särskilt i bakfickan, när jag talade om att en lagstiftning täcker mera än avtal. Man kan ju säga att exempelvis ett avtal där SAF är ena parten täcker inte in alla anställda i vårt land, medan en lagstiftning täcker hela fältet. Det väsentligaste just nu är emellertid att någonting händer, och det gör det tyvärr inte på denna förhandlings- och avtalsfront.

Det pågår förhandlingar, säger utskottet. Det sade inrikesutskottet i fjol, när vpk-motionen behandlades där. Jag vill erinra om vad utskottets talesman den gången yttrade: "Jag vill helt kort säga att skälet till vårt

avslagsyrkande på motionen är att vi vet — det har utskottet inhämtat uppgifter om — att det pågår förhandlingar mellan SAF, LO och TCO just i dessa frågor. Därför anser vi att det inte är riktigt att ta några initiativ förrän vi har fått se resultatet av dessa förhandlingar.” Han sade vidare att det för utskottet varit självklart att invänta resultatet.

Men det blir tyvärr inget resultat. Herr Wiklund talade om att det har sagts att det varit kärt i dessa förhandlingar. Är det inte snart dags att ta fasta på vad LO antydde i sitt yttrande över motioner redan 1968, nämligen att lagstiftning kan behöva övervägas för att lösa de här frågorna?

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Herr Strindberg förde in skatteresonemanget. Jag skall inte fördjupa mig i det utan bara säga till herr Strindberg: Vad har inte de många kortutbildade i det svenska samhället, de som nu kräver att få någon del av utbildningsexplosionen, upplevt i fråga om begränsning av anspråk? Det är ju dessa frågor det gäller i dag och inte så mycket skattepolitiken.

Sedan ett par ord till herr Nordstrandh. Studieförbundens rätt att arbeta på lika villkor är fastslagen. Herr Nordstrandh menade väl att det finns exempel på att löntagarorganisationer har överenskommit om att anlita ett speciellt eller kanske några speciella studieförbund i sin verksamhet på arbetsplatserna. Men är det mindre demokrati i det, när organisationerna själva får bestämma hos vilket studieförbund de vill bedriva sina studier?

Det finns ett ganska brett fritt fält i det här sammanhanget, som alla studieorganisationer kan arbeta inom. Det finns exempelvis en stor grupp, hemmafruar och andra, inom vilken förbunden har möjligheter att bedriva en uppsökande studieorienterande och studierådgivande verksamhet.

Jag minns inte om det var herr Strindberg eller herr Nordstrandh som på något sätt gav intryck av att pengarna slösades bort på grund av bristande effektivitet inom vuxenutbildningen. Men då bör man också peka på vilka brister som föreligger i fråga om effektiviteten och försöka föreslå förbättringar och inte bara använda allmänna talesätt.

Jag vill säga till herr Berndtson i Linköping att visst kan det i förlängningen föreligga behov av någon form av översyn. Men vad utskottsmajoriteten bestrider är att det i dagens läge föreligger ett sådant behov. Vi begärde en redovisning av statsrådet i fjol, och vi har fått den i årets proposition. När vi ser att en rad utredningar håller på med dessa frågor, borde vi ha möjligheter att avvakta åtminstone några förslag på dessa punkter innan vi fortsätter att begära den stora eventuella översyn som kan komma någon gång i framtiden. Jag vill inte säga — och herr Berndtson kanske kunde ha tagit reda på det lika väl som jag — att man är präglad av någon optimism inom förhandlingskretsar när det gäller ledighet för studier. Men så mycket har jag i alla fall hållit mig underrättad i dessa sammanhang att jag vet att man inte direkt är pessimistisk på denna punkt.

Till herr Strindberg vill jag slutligen säga att nog är det en överdrift att

påstå som han gjorde i sitt första inledande anförande att svensk utbildningspolitik är kantad av en rad misslyckanden. Det beror då alldeles på vilken utgångspunkt man har för sina bedömningar. Jag måste säga att från den utgångspunkt som jag ideologiskt företräder i detta sammanhang betecknar vi den svenska utbildningspolitiken som en rad lyckade utvecklingsfaser i det svenska samhället.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Jag vill bara till herr Wiklund i Härnösand säga att det föreligger ett litet missförstånd. Så långt jag kan se är vi överens om värdet av att ha s. k. blandade studiegrupper där både handikappade och andra studerande kan rymmas. Vad som i vår motion har begärts är bara att sådana kurser som innehåller minst två handikappade studerande skulle räknas som prioriterade varigenom det skulle bli större möjlighet att anordna dem.

Vad beträffar herr Wiklunds inlägg när det gäller att avvakta provet med de ytterligare hundra kurserna utanför g-ort, där man skulle ha ett lägre tal för att få inrätta ämneskurs, menar vi att man inte bör vänta. Vi är övertygade om behovet, och de många dispensansökningarna för att få anordna sådana kurser på dessa orter ger klart belägg för detta.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag är helt på det klara med att herr Wiklund i Härnösand och jag har olika bedömning när det gäller resultatet av de skolreformer som är genomförda. Herr Wiklund är ju inte ensam på den socialdemokratiska sidan att göra sin bedömning. Jag är inte ensam vare sig på politiskt eller sakkunnigt håll när det gäller min bedömning.

Herr Wiklund tyckte inte om att jag här blandade in skattepolitiken. Herr talman! Jag gjorde det för att få fram en rimlig jämförelse mellan familjens situation och samhällets. Att herr Wiklund i dag inte vill fördjupa sig närmare i skattepolitiken förstår jag fuller väl. Det kan inte vara någon speciellt tacksam uppgift.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Beträffande förhållandet mellan å ena sidan en personalorganisation och dess studieförbund och å andra sidan studieförbund där denna personalorganisation icke ingår skall jag be att få säga följande ty det illustrerar dilemmat och problemet.

En varuhuschef i en Norrlandsstad besöktes av studiekonsumenten för Medborgarskolan. Han ville visa kurspaketet "Samarbete på arbetsplatsen". Varuhuschefen blev intresserad och fick låna paketet för att visa det i företagsnämnden. Man hade på ett tidigare sammanträde diskuterat att efter årsskiftet starta en studiecirkel i samlingsfrågor. Ledamöterna i företagsnämnden var nöjda med kursen, och varuhuschefen gjorde en beställning.

Några dagar senare besöktes varuhuschefen av den facklige ombudsmannen i staden. Vid en kopp kaffe pratade man om ditt och datt, och varuhuschefen berättade kanske i förtid litet belåtet om det kommande studiecirkelarbetet. Ombudsmannen var inte lika angenämt överraskad

och glad. Nästa dag meddelades varuhuschefen av några ledamöter i företagsnämnden att man tyvärr måste ändra sig beträffande studiecirkeln. Man hade fått direktiv, sade man; Studieförbundet Medborgarskolan kunde inte accepteras. Kurspaketet som för övrigt hade producerats av Hermods, var det inget fel på.

Varuhuschefen begärde besked från huvudkontoret i kedjeföretaget om vad han skulle göra. Så småningom kom bekräftelsen att fackförbundet för sina medlemmar endast kunde acceptera ett studieförbund, nämligen ABF.

Detta är en redogörelse för ett problem som kan uppstå. Jag menar för min del att i det fall som jag har refererat — och jag kan referera fler — föreligger en konkurrensbegränsning som inte rimmar väl med fritt folkbildningsarbete och med rätten för studieförbunden att arbeta på lika villkor.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag vill inte säga att herr Nordstrandh berättar sagor, men nog är det väl ändå något av fabler. Jag kan svara med att säga att jag har hört historier om handledararvoden som är tre fyra gånger högre än vad ABF presenterar och att vissa studieförbund försöker köpa över folk till olika studieformer.

Om det förekommer sådant som herr Nordstrandh berättade om, använder man felaktiga metoder i konkurrensyfte. Studieförbunden skall fritt konkurrera. Men, herr Nordstrandh, är det så underligt att de som är organiserade i Handelsanställdas förbund och som är medlemmar i LO och ABF yrkar på att de, om de skall bedriva någon form av studier, får göra det i sin egen studieorganisation? Jag kan inte finna att det är felaktigt. Vilket studieförbund som helst skulle agera på samma sätt.

Herr Strindberg påstod med bestämdhet att han har säkra bevis för att svensk utbildningspolitik är kantad av en rad misslyckanden. Men, herr Strindberg, varför föreslår man då minskade anslag och försöker rusta ned dessa misslyckade utbildningspolitiska satsningar? Det är någonting som haltar på den här punkten.

Jag skall inte förlänga debatten, men jag vill säga till herr Jonsson i Alingsås att i dag lämnas ju statsbidrag till studiecirkel med fem deltagare. Om den cirkeln består av två handikappade och tre synbart friska människor har man möjlighet att få statsbidrag. Men jag fattade det så att motionen ville sänka kravet när det fanns speciellt handikappade i cirkelarna. Hur långt skall man i så fall sänka kravet i dessa sammanhang? Jag tycker att fem är ett bra avvägningstal om det skall röra sig om en studiegrupp, och det är ju det som en studiecirkel eftersträvar att vara.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Vi kan kanske sluta denna diskussion nu, men jag vill bara säga till herr Wiklund i Härnösand att jag finner det helt naturligt att medlemmarna i en personalorganisation som är ansluten till ett studieförbund i första hand studerar inom det studieförbundet; genom att de är medlemmar kan de göra de beställningar som innebär det lämpligaste studieutbudet. Men om ett annat studieförbund på ett studieområde ger

ett utbud som personalorganisationens studieförbund inte ger, åtminstone inte i det ögonblicket, bör man inte försöka hindra medlemmarna i personalorganisationen från att studera inom det studieförbund som ger utbudet. Sådant inträffar.

Jag menar att friheten att välja utbud tillhör det fria folkbildningsarbetets adelsmärken.

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Eftersom missförståndet kvarstår skall jag bara säga till herr Wiklund i Härnösand att vår avsikt inte är att sänka det kvalifikationstal som nu gäller för studiecirklar, nämligen talet fem. Motionskravet innebär endast att cirklar med minst två handikappade deltagare skall räknas som prioriterade. Det är något annorlunda än herr Wiklund uppfattade det.

Jag hoppas, som jag sade i mitt första inlägg, att snart få återkomma i denna fråga.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Beträffande herr Jonssons i Alingsås senaste påpekande vill jag säga att jag inte har missuppfattat förslaget, utan jag är fullt på det klara med det. Men är det fem deltagare, så blir de ju prioriterade, om det gäller de ämnen som det är fråga om.

Till herr Nordstrandh vill jag säga att det här också är en fråga om demokrati. Skall ett annat studieförbund tvinga sig på de anställda som är medlemmar i ett visst studieförbund och säga: Nu har vi presenterat programmet, nu är ni goda och studerar i vår studiecirkel? Eller skall de anställda själva få bestämma vilket studieförbund de skall bedriva sina studier i?

I övrigt tycker jag att den här delen av debatten är ganska ofruktbar.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt säga någonting mer men ofruktbar vill jag inte påstå att debatten är. Jag tror att den kommer att bära frukt, det hoppas jag åtminstone. Under alla förhållanden har debatten varit belysande. Det jag talade om var ju inte att man tvingar sig på någon. Tvånget låg ju på den andra sidan, inte hos det studieförbund som gav det utbud där en personalorganisation, tillhörande ett annat studieförbund, skulle, om medlemmarna så önskade, kunna studera. Och de önskade ju göra det men förhindrades.

Är vi inte överens på den punkten, herr Wiklund i Härnösand, så har vi litet olika uppfattning om demokrati.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Den som vill att kammaran bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	278
Nej	—	14
Avstår	—	2

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	279
Nej	—	14
Avstår	—	4

Punkterna 3–5

Kammaran biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Söder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 3 av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Söder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 185
Nej — 110
Avstår — 2

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

Punkterna 7 och 8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 262
Nej — 33
Avstår — 2

Punkterna 10–14

Kammaren biföll vad utskottet i dess punkter hemställt.

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Torsdagen den
4 maj 1972

Vuxenutbildning,
m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammrens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	260
Nej	—	32
Avstår	—	5

Punkterna 16–20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	31
Avstår	—	2

Punkten 22

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 278
Nej — 15
Avstår — 3

Nr 73

Torsdagen den
4 maj 1972

*Vuxenutbildning,
m. m.*

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

§ 23 Herr tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle socialutskottets betänkande nr 18 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 24 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 90 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1972/73, m. m.

§ 25 Kammaren åtskildes kl. 18.44.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Torsdagen den 4 maj

Herr talmannen 3

Fru Anér (fp) 36, 49

Herr Aspling, socialminister 10, 11, 12, 13, 14

” Bengtsson, jordbruksminister 41, 47, 48, 52

Fröken Bergström (fp) 54, 57

Herr Berndtson i Linköping (vpk) 105, 111

” Carlsson, utbildningsminister 28, 29

” Elmstedt (c) 26, 27

” Enskog (fp) 6, 7

” Fredriksson (s) 56, 58

” Hagnell (s) 22, 23

” Hansson i Skegrie (c) 34, 46, 48, 50

” Hedin (m) 8, 9

” Holmqvist, inrikesminister 3, 4, 5, 7, 8, 9

” Jonsson i Alingsås (fp) 102, 113, 115

” Krönmark (m) 37, 45, 49

” Larsson i Staffanstorp (c) 13, 14

” Magnusson i Nennesholm (c) 63, 74

” Moberg, statsråd 17, 19, 77, 80, 81, 95, 96

” Molin (fp) 85

” Mossberger (s) 32, 48, 50

” Mundebo (fp) 64, 74, 76

Fru Nilsson i Kristianstad (c) 29, 30

Herr Nordstrandh (m) 97, 110, 113, 114, 115

” Norling, kommunikationsminister 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28

Fru Normark (s) 19, 21

” Odhnoff, statsråd 14, 15, 16

Herr Persson i Stockholm (s) 81, 84, 85, 87, 88

” Petersson i Gäddvik (m) 25

” Pettersson i Örebro (c) 104

” Richardson (fp) 18, 19

Fröken Sandell (s) 67, 75, 76

Herr Strindberg (m) 103, 111, 113

” Stålhammar (fp) 95, 96

” Svensson i Malmö (vpk) 4, 5, 65, 73, 76, 80, 81, 85, 88

Fru Söder (c) 100

Herr Takman (vpk) 39, 50, 52

” Westberg i Ljusdal (fp) 10, 12

” Wijkman (m) 62, 72, 75, 79, 83

” Wiklund i Härnösand (s) 106, 112, 114, 115

” Åsling (c) 15, 16